

Når havets aktører opsamler affald i havet

Fjernelse af barrierer i nordiske småsamfund

Contents

Abstract	4
Sammenfatning	5
1. Indledning	6
1.2 Nordiske småsamfund	6
1.3 Eksisterende regler vedrørende modtagelse af affald i havne	7
2. Barrierer på tværs af de nordiske småsamfund	10
2.1 Utilstrækkelige modtageaffaldsfaciliteter	10
2.2 Ny havn – ny ordning	11
2.3 Tvivl om effekt og omfang	11
2.4 Opsamling af affald på havet er besværligt og ressourcekrævende	11
2.5 Det kan koste penge for opsamlere at komme af med affaldet	12
2.6 Den eksisterende opsamlingsindsats mangler anerkendelse	12
2.7 Værktøjet til at registrere og dokumentere havaffald mangler	12
3. Anbefalinger på tværs af de nordiske småsamfund	13
3.1 Optimerede og brugervenlige modtagefaciliteter	14
3.2 Genbrug og genanvendelse virker motiverende	15
3.3 Understøttende og ensrettede rammebetingelser	16
3.4 Synliggørelse af opsamlingsindsatsens omfang og effekt	17
3.5 Samarbejder og partnerskaber på tværs	18
3.6 Det skal være omkostningsfrit at opsamle og modtage havaffald	19
3.7 Anerkendelse og belønning	19
3.8 Værktøjer til opsamling, opbevaring og indrapportering	20
4. Bornholm	22
4.1 Præsentation af datamateriale	22
4.2 Oplevelsen af problemet – indtryk af affald i havet	22
4.3 Opmærksomheden på problemet	23
4.4 Hvem gør noget nu - og hvordan?	24
4.5 Motivation	25
4.6 Barrierer for at gøre mere	26
4.7 Anbefalinger til yderligere indsatser	29
5. Grønland	32
5.1 Præsentation af datamateriale	32
5.2 Oplevelsen af problemet – indtryk af affald i havet	32
5.3 Opmærksomheden på problemet	33
5.4 Hvem gør noget nu – og hvordan?	35
5.5 Motivation	37
5.6 Barrierer for at gøre mere	39
5.7 Anbefalinger til yderligere indsatser	44
6. Island	48

6.1 Præsentation af datamateriale	48
6.2 Oplevelsen af problemet – indtryk af affald i havet	48
6.3 Opmærksomheden på problemet	49
6.4 Hvem gør noget nu – og hvordan?	50
6.5 Motivation	52
6.6 Barrierer for at gøre mere	52
6.7 Anbefalinger til yderligere indsatser	54
 7. Færøerne	 57
7.1 Præsentation af datamateriale	57
7.2 Oplevelsen af problemet – indtryk af affald i havet	57
7.3 Opmærksomheden på problemet	58
7.4 Hvem gør noget nu – og hvordan?	59
7.5 Motivation	62
7.6 Barrierer for at gøre mere	63
7.7 Anbefalinger til yderligere indsatser	66
 8. Åland	 71
8.1 Præsentation af datamateriale	71
8.2 Oplevelsen af problemet – indtryk af affald i havet	71
8.3 Opmærksomheden på problemet	72
8.4 Hvem gør noget nu – og hvordan?	72
8.5 Motivation	74
8.6 Barrierer for at gøre mere	75
8.7 Anbefalinger til yderligere indsatser	78
 9. Casesamling	 80
9.1 Forord	80
9.2 CASE 1: GreenKayak	81
9.3 CASE 2: Marina Återvinningscentralen og Fiskereturen	84
9.4 CASE 3: Fishing for Litter	88
9.6 CASE 5: MARELITT Baltic	95
9.5 CASE 4: Havmiljøvogterne	92
9.7 CASE 6: Blue Army Iceland	98
9.8 CASE 7: #PlasticInTheBasket	100
9.9 Yderligere cases til inspiration	102
 Referencer	 104
 Om denne publikation	 107

Abstract

This report presents analyses of barriers and potentials for waste collection from the ocean in five small communities: Bornholm, Greenland, Iceland, the Faroe Islands and the Aland Islands. Through qualitative interviews with relevant actors from the communities, including organizations within fisheries and shipping as well as relevant ports and local authorities, we have identified practical and behavioural barriers to waste collection from the ocean. In the interviews, we have gathered information about existing waste collection activities. The qualitative interviews are combined with a questionnaire survey with a total of 595 responses, which has contributed with quantitative perspectives and qualitative statements from sailors and fishermen in the respective communities. The study's overall data material has more qualitative potential than quantitative, which means that the analysis is predominantly qualitatively based, while at the same time there is a quantitative basis for highlighting general experiences and attitudes. From the data material, we have deduced challenges as well as needs, wishes and good examples, which form the base for local as well as cross-cutting recommendations. The most common barriers relate to e.g. inadequate, divergent and tolled waste facilities at the ports. Also, the collectors lack recognition and visibility around the collection effort, and doubt the scope and effect of the effort. Based on the data material it is recommended to optimize reception facilities, e.g. by making them user-friendly and free of charge. In addition, cross-sectoral collaborations and initiatives that ensure visibility and recognition are recommended. The recommendations are aimed at creating better conditions and incentives for increased waste collection from the ocean - and thus aim to contribute to the removal of barriers to the collection and disposal of marine waste.

Sammenfatning

Denne rapport præsenterer analyser af barrierer og potentialer for opsamling af affald fra havet i de fem nordiske småsamfund: Bornholm, Grønland, Island, Færøerne og Åland. Gennem kvalitative interviews med relevante aktører i form af organisationer inden for fiskeri og sejlads samt relevante havne og lokale myndigheder, har vi identificeret praktiske, adfærdsmæssige samt regulatoriske barrierer for opsamling af affald i havet. I interviewene har vi ligeledes hentet information om eksisterende opsamlingsaktiviteter samt motivationer herfor. De kvalitative aktørinterviews er kombineret med en spørgeskemaundersøgelse med i alt 595 besvarelser, som har bidraget med kvantitative perspektiver og en god portion kvalitative udsagn fra især sejlere og fiskere i de respektive småsamfund. Undersøgelsens samlede datamateriale har mere kvalitativt potentiale end kvantitativt, hvilket betyder, at analysen er overvejende kvalitativt funderet, samtidig med, at der dog er et kvantitativt afsæt for at fremhæve generelle erfaringer og holdninger. Fra datamaterialet har vi udledt barrierer såvel som behov, ønsker og gode eksempler, som danner baggrund for lokale og tværgående anbefalinger. De gennemgående barrierer i alle småsamfundene vedrører blandt andet utilstrækkelige, divergerende og afgiftsbelagte affaldsfaciliteter på havnene. De der opsamler affald savner derudover anerkendelse og synlighed omkring opsamlingsindsatsen og tvivler på indsatsens omfang og effekt. På baggrund af datamaterialet anbefales det at optimere modtagefaciliteterne ved blandt andet at sikre, at de er brugervenlige og gratis. Derudover anbefales indsatser og samarbejder på tværs af aktører samt tiltag, der sikrer synliggørelse og anerkendelse. Anbefalingerne er rettet mod at skabe bedre betingelser og incitamenter for øget affaldsopsamling i havet og har dermed til formål at bidrage til en fjernelse af barrierer for opsamling og bortskaffelse af marint affald.

1. INDLEDNING

Hvert år udledes store mængder affald i det marine miljø. Det er et stadigt voksende problem – både for det marine dyreliv, havmiljøet i øvrigt, strandgæster samt fiskere, der risikerer at få ødelagt deres udstyr og fangst. Affald i havet og langs kyster udgør således et betydeligt problem for både miljø og den maritime industri, der bruger ressourcer på både indsamling og bortskaffelse af marint affald. Dette på trods af, at 80 % af marint affald vurderes at komme fra landbaserede aktiviteter (EEA 2016). Affald i havet findes både på bunden, i vandsøjlen og i vandoverfladen og i forskellige størrelser fra mikroplast, sodavandsdåser og oliedunke til store objekter såsom fiskeriredskaber.¹ Om affaldet bliver synligt for de som færdes til havs, afhænger blandt andet af vind, vejr og havstrømme, samt hvor man befinder sig på havet, og hvad man foretager sig. Færdes man på ruter med meget skibstrafik eller på populære fangstpladser, vil der typisk være mere affald, og fisker man med trawl eller mange liner, får man også mere affald med i garn og kroge. En del af det affald, der ligger i vandsøjlen eller samles på bunden finder således vej til fiskernes fangstredskaber. Som nærværende rapport skitserer, er der udfordringer knyttet til fiskeres såvel som sejlere og roeres opsamling og håndtering af marint affald. På baggrund af kvalitative interviews og en online spørgeskemaundersøgelse med deltagelse fra fiskere og sejlere, havnemyndigheder og andre relevante aktører, er lokale og generelle barrierer for opsamling og efterfølgende håndtering af havaffald blevet identificeret. I rapporten præsenteres analyser af eksisterende koordinerede såvel som spontane opsamlingsaktiviteter og motivationer herfor. Derudover udpeges lokale såvel som tværgående anbefalinger til, hvordan man kan fjerne forhindringer og demotiverende faktorer, således at fiskere, sejlere og roere kan opsamle havaffald og komme af med det i land på en ligetil og meningsfuld måde. Rapporten er tiltænkt som et kvalitativt afsæt for at planlægge projekter og konkrete initiativer, der overkommer de identificerede barrierer og forfølger anbefalinger og gode eksempler i praksis.

1.2 Nordiske småsamfund

Færøerne, Bornholm, Grønland, Åland og Island er alle kystsamfund med mange marine aktiviteter og en fiskerisektor, som for Færøerne, Grønland og Island udgør en væsentlig del af det samlede erhverv. På baggrund af demografi og infrastruktur og dertil relaterede forudsætninger omtales Færøerne, Bornholm, Grønland, Åland og Island i en samlet betegnelse som nordiske småsamfund. Ét fælles vilkår blandt de nordiske småsamfund er eksempelvis, at man har en række særlige udfordringer med hensyn til affaldshåndtering, primært på grund af begrænset infrastruktur, lange transportafstande og relativt begrænsede affaldsmængder (Nordisk Ministerråd 2017).² Affalds- og miljørelaterede udfordringer må i de nordiske småsamfund adresseres med blik for de lokale ressourcer, begrænsninger og løsningsmuligheder. Nærværende rapport er et bidrag til et fælles vidensfunderet

-
1. For studier af marint affalds karakter, årsag og miljøkonsekvens henvises fx til PAMEs Desktop Study on Marine Litter (2019) og til forskningsprojektet The Arctic Marine Litter Project: <https://www.wur.nl/en/Research-Results/Research-Institutes/Economic-Research/Projects-Economic-Research/The-Arctic-Marine-Litter-Project.htm>. Derudover er det værd at bemærke at PAMEs Marine Litter Regional Action Plan vil blive offentliggjort i løbet af 2021.
 2. For en vurdering af affaldshåndteringen i de respektive småsamfund se Nordisk Ministerråd (2017).

afsæt for, at nordiske småsamfund kan arbejde med at reducere affald i havet gennem opsamlingsaktiviteter på havet. De respektive analyser af barrierer og muligheder for affaldsopsamling i henholdsvis Færøerne, Bornholm, Grønland, Åland og Island kan med fordel læses i lyset af hinanden, da forskellige gennemgående aspekter uddybes og nuanceres i forskellig grad på tværs af småsamfundsanalyserne. Forskellene mellem analysernes tyngde skyldes, at kvantitet, kvalitet og repræsentation i datamaterialet fra de respektive småsamfund varierer. De enkelte småsamfundsanalyser varierer dermed i både dybde og generaliserbarhed, men kan ikke desto mindre læses som selvstændige analyser. Inden henholdsvis barrierer og anbefalinger på tværs af de fem småsamfund opsummeres, følger her en kort tekst om eksisterende lovgivning om håndtering af affald i havet.

1.3 Eksisterende regler vedrørende modtagelse af affald i havne

1.3.1 International lovgivning: MARPOL, HELCOM, EU og OSPAR

Marpol 73/78 - *International Convention for the Prevention of Pollution from Ships* - er en international traktat og protokol, som har til formål at begrænse forurening af havene. Konventionen indeholder en række bilag, der stiller specifikke krav til skibe i forhold til beskyttelse af havmiljøet og forebyggelse af affald i havet. Ifølge bilag 5 (Annex V Prevention of Pollution by Garbage from Ships) er det ulovligt for skibe at skaffe sig af med affald ved at kaste det i havet, ligesom det er påkrævet, at fartøjer fører affalds-logbog, hvor alle aktiviteter vedrørende bortskaffelse af affald skal noteres. Dette indebærer også affald, der ved et uheld er tabt i havet. Havnemyndighederne er ligeledes forpligtet til at sikre tilstrækkelige modtagefaciliteter, der passer til mængden af affald, og som ikke forårsager unødigt forsinkelse for skibene (IMO 1984).

Både Danmark, Island, Grønland, Færøerne og Åland er tilsluttet MARPOL-konventionen, hvilket betyder at alle havne i småsamfundene altså skal opfylde kravene beskrevet ovenfor. Det Baltiske Hav (Østersøen) er desuden udpeget som "special area" under MARPOL, hvilket betyder, at implementeringen af særlige metoder for forebyggelse af forurening i havet er påkrævet her. De baltiske lande og medlemslande i EU, herunder Danmark og Åland³, følger udover MARPOL også Helsingforskonventionen administreret af Helsingforskommisionen (HELCOM). HELCOM arbejder for at beskytte det maritime miljø i det baltiske område og introducerede i 1998 "no-special-fee"-systemet (NSF). NSF indebærer at udgifterne forbundet med modtagelse af affald – hvad enten det er skibsassald eller opfisket marint affald – skal være inkluderet i den almindelige havneafgift (HELCOM 2012). Uanset om et fartøj afleverer affald eller ej, er havneafgiften dermed den samme.

Endeligt er der også EU's direktiv 2000/59/EC "om modtagefaciliteter i havne til driftsassald og lastrester fra skibe" samt det nye direktiv 2019/883 "om modtagefaciliteter i havne til aflevering af affald fra skibe." I henhold til det nye direktiv skal der stilles modtagefaciliteter til rådighed, som imødekommer skibs- og bådoperatørernes behov. Direktivet foreskriver, at brugen af modtagefaciliteterne skal være præget af enkelhed og tilgængelighed, ligesom at der skal sikres særskilt indsamling med henblik på at lette genbrug og genanvendelse af affald fra skibene (EU 2019). Direktivet skal træde i kraft i medlemslandene, herunder Danmark og

3. Åland har en særlig status i EU, som er formuleret i Åland-protokollen (EU 1994)

Finland, senest d. 28. juni 2021 og vedrører som EØS-relevant tekst desuden også Island (EU 2019). Ifølge OSPAR-kommissionen, som er et samarbejde mellem 15 regeringer og EU, er der behov for regional koordinering for at opnå en tilfredsstillende implementering af direktivet (OSPAR 2015). Både Island, Finland, Danmark, Færøerne og Grønland er med i OSPAR, hvis formål er at beskytte det marine miljø i det nordøstlige Atlanterhav. OSPAR fungerer som et lovgivningsmæssigt instrument, der regulerer det internationale samarbejde om miljøbeskyttelse. Læs mere på: <https://www.ospar.org>

1.3.2 National lovgivning

Da alle småsamfundene er forpligtede til at følge MARPOL-konventionen, gælder det altså i både Grønland, Island, Åland samt på Bornholm og Færøerne, at havnemyndigheder skal sikre tilstrækkelige faciliteter til modtagelse af affald. Hvordan affaldet skal håndteres – herunder også marint affald – bestemmes i henhold til de respektive småsamfunds nationale lovgivninger. I Grønlands affaldsplan 2020-2031 har man eksempelvis indskrevet planer om at udarbejde en indsatsplan for oprydning af fiske- og fangstredskaber, ligesom man vil gennemføre pilotprojekter om særlige fraktioner af affald fra fiskeriindustrien (Naalakkersuisut 2019). På Færøerne har det færøske miljøministerium fået udarbejdet en række forslag til at mindske plastforurening, hvor det blandt andet foreslås at etablere en ordning, hvor havne og skibe gratis kan levere blandt andet opfiskede fiskeredskaber til affaldsbehandling (Nordisk ministerråd 2020).⁴

For et indblik i nogle af de bekendtgørelser og planer der vedrører modtagelse af affald på havne, henvises der til de respektive landes lovgivninger. Se for eksempel følgende:

- Grønlands seneste affaldsbekendtgørelse
https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Kundgoerelser/DK/2021/Bekendtgørelser/Bkg_3_070121_da.pdf
- Danmarks (Bornholms) bekendtgørelse om modtagefaciliteter:
<https://www.retsinformation.dk/eli/lt/a/2016/1396>
- Færøernes bekendtgørelse om modtagefaciliteter:
<https://logir.fo/Kunngerd/20-fra-08-04-1987-um-mottokuskipan-av-oljurestum-og-blandingum-kloakkavlopsvatni-og-burturkasti-i-foroyiskum>
- Ålands bekendtgørelse om modtagefaciliteter:
https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/200358#pr_8_p
- Islands bekendtgørelse om modtagefaciliteter:
https://www.reglugerd.is/reglugerdir/allar/nr/1200-2014&usg=ALkJrhj9CRellQOnmj6yjL_NLxwv6JnNGg

Selvom den havn, som et fartøj anløber, er underlagt eksempelvis "No-Special-Fee"-systemet, som foreskriver at betaling for modtagelse og håndtering af affald skal være inkluderet i den normale havneafgift, kan visse undtagelser i implementeringen

4. "Uppskot til tiltæk at avmarka dálking við plasti" (Forslag til tiltag at mindske plastforurening) <http://tilfar.lms.fo/logir/alit/2019.03%20Uppskot%20til%20tilt%C3%B8k%20at%20avmarka%20d%C3%A1lking%20vi%C3%B0%20plasti.pdf>

indebære, at marint affald alligevel behæftes med ekstra omkostninger for opsamlerne. Ifølge den danske bekendtgørelse om modtagelse og håndtering af affald fra skibe, er havnemyndigheder eksempelvis berettigede til at kræve særskilt betaling for modtagelse af affald, hvis et af følgende punkter er opfyldt:

- Hvis affaldet er afleveret uden for havnens almindelige arbejdstid
- Hvis fartøjet er omfattet af anmeldelsespligten men ikke har anmeldt affaldet på forhånd
- Hvis den mængde affald der ønskes afleveret er større end den mængde driftsaffald et fartøj af denne størrelse og type forventes at genere ved normal drift (Miljøministeriet 2012).

Foruden de respektive småsamfunds regionale, nationale og kommunale bekendtgørelser vedrørende havnes modtagefaciliteter og affaldsplaner, er der også forskel på, hvordan forskellige lystbåds- og erhvervshavne rent faktisk forvaltes, og efter hvilke bekendtgørelser om havne- og eventuel passagerafgift. I Grønland er eksempelvis dykkerskibe, stenfiskerskiber og skibe, der indhandler fisk i bygder og yderdistrikter fritaget for havneafgift i en lang række havne (Grønlands Hjemmestyre 2003). Hvilke typer af fartøj der anløber og bruger en specifik havn til et specifikt formål, har altså indflydelse på, hvilke regler der gælder – også for modtagelse af affald.

2. Barrierer på tværs af de nordiske småsamfund

Marint affald er et samfundsmæssigt problem, der i øjeblikket primært håndteres af fiskere, sejlere og frivillige organisationer, som agerer frivillige skraldemænd på havet. Med nuværende regulatoriske forhold er det i for stor udstrækning affaldsopsamlere (fiskere, sejlere og roere) eller affaldsmottagerne (havne), der ender med at betale for håndteringen af det marine affald, som samfundet og dets borgere og industrier genererer. Dette er ikke i tråd med "forurener betaler"-princippet. Dertil kommer, at mange affaldsopsamlere til havs, som lægger en indsats i at løse problemet, generelt møder for mange udfordringer og for lidt anerkendelse. Herunder opsummeres barrierer for at opsamle og komme af med havaffald i syv overordnede punkter.

2.1 Utilstrækkelige modtageaffaldsfaciliteter

På tværs af alle fem småsamfund forekommer det at være et problem, at havnene generelt ikke har optimale modtagefaciliteter, når det kommer til havaffald. Det er med andre ord ikke nemt og lettilgængeligt at komme af med sit affald, når man kommer i land.

2.1.1 For få, for små og for fyldte affaldsbeholdere

Mens affaldsfaciliteter på enkelte havne og broer tilsyneladende er fraværende, er det ofte tilfældet, at affaldsbeholderne er for få, for små eller tømmes for sjældent. Flere fiskere, sejlere og roere angiver, at overfyldte affaldsbeholdere er en generel forhindring for, at man kan komme af med affaldet på havnen.

2.1.2 Ikke brugervenlige og ikke nemt tilgængelige

Flere steder er affaldscontainerne placeret uhensigtsmæssigt. De er placeret med for stor afstand til der, hvor fartøjerne sejler ind, og de matcher ikke fiskernes ruter og øvrige aktivitet i tilstrækkelig grad. Havnenes åbningstider har desuden ofte indflydelse på, hvorvidt der er adgang til modtagefaciliteter, hvilket kan være et problem, eftersom nogle fiskere og sejlere kan lægge til havn på skæve tidspunkter og i weekender.

2.1.3 Mangelfuld affaldssortering

På tværs af de fem småsamfund er mangelfulde muligheder for at sortere affald et tema, der forholdsvis ofte går igen. Nogle udtrykker frustration over, at alle former for affald må afleveres i én og samme container, ligesom mange efterlyser separate beholdere til forskellige affaldstyper – heriblandt også ødelagt fiskeudstyr, stort og besværligt affald, olierester samt farligt affald. I nogle tilfælde, hvor havnene har sorteringsfaciliteter, ses det, at havnebrugerne ikke sorterer det affald, som de bringer i land. Dette kan eventuelt hænge sammen med en anden forhindring, som flere sejlere og fiskere påpeger. Nemlig at der mangler informationer og vejledning i, hvor og hvordan man indleverer og sorterer affald af forskellig art. Fraværet af

muligheder for affaldssortering kan svække motivationen for at opsamle affald, eftersom den positive effekt af at opsamle og indlevere affald ikke er tydelig, når affaldet ikke kan sorteres med henblik på genanvendelse. Nogle aktører og deltagere i undersøgelsen er opmærksomme på, at opsamlet havaffald - heriblandt henkastet fiskeudstyr - kan være svært at genanvende, ligesom flere påpeger, at de respektive småsamfund ikke har et affaldssystem, der kan løfte opgaven med at genanvende plast mm. Om ikke andet er det for mange fiskere og sejlere mindre tilfredsstillende at aflevere affald i én container, som giver indtrykket af, at det hele "ender det samme sted", som en deltager i undersøgelsen udtrykker det.

2.2 Ny havn – ny ordning

Det kan være en barriere, at aktører på havet oplever, at de ikke på forhånd kan vide sig sikker på, om næste havn eller bådebro har modtagefaciliteter, når det gælder opsamlet affald fra havet. Der hersker med andre ord tvivl om, hvorvidt man afgiftsfrit kan indlevere det affald, som man sejler i land. Modtagefaciliteterne og -servicen på havne varierer typisk både på tværs af havne og på tværs af skibsgrupper, hvilket ikke virker meningsfuldt for havnebrugerne, som gerne vil aflevere opsamlet havaffald. Ligesom skibe og både krydser nationale grænser og internationalt farvand, er affald i havet et fænomen, som går på tværs af landegrænser. Flere deltagere i undersøgelsen fortæller, at affaldet de opsamler kommer fra andre lande - i flere tilfælde fra Rusland. Dette betyder, at eksempelvis flasker og dåser ikke kan indgå i retursystemet, som findes i det land, hvor affaldet opsamles. Også havnebrugerne er internationale, hvilket betyder, at en havns modtageordning kan være ukendt for aktører, som ikke er bekendt med de forhold, der gælder på den specifikke havn i det pågældende småsamfund.

2.3 Tvivl om effekt og omfang

Når den enkelte aktørs indsats for at mindske affald i havet står alene, kan det, som en respondent udtrykker det, opleves som "en dråbe i affaldshavet." Når problemet er stort, kan en enkelt lystfisker eller sejlers indsats virke ubetydelig. Flere deltagere i undersøgelsen lader også til at være efterladt med det indtryk, at væsentlige aktører såsom erhvervsfiskere og havnemyndigheder ikke er engagerede i at løse problemet med affald i havet, hvilket virker demoraliserende for engagementet i sagen.

2.4 Opsamling af affald på havet er besværligt og ressourcekrævende

Nogle aktører på havet har ikke de nødvendige redskaber til at indfange, opsamle og opbevare affaldet. Hvorvidt affaldsopsamling på havet kræver særligt udstyr afhænger dels af affaldets karakter og dels af fartøjets størrelse og aktiviteter på havet. Mens trawlere ofte har det udstyr, som de behøver, kan mindre både have behov for ekstra udstyr til opgaven. Noget affald – særligt gammelt fiskeriudstyr i form af gamle wires og trawls – kan være svært at hive op fra havet. Det kan være for tungt og for besværligt for mange både at trække op. Affaldet kan også være svært at finde plads til ombord og kan medføre besvær for dem, som arbejder eller

færdes på båden.

Fartøjets fart, kurs, tidsplan og formål har også betydning. Erhvervssejlere har eksempelvis svært ved at forene opsamling af affald med passagerservice og overholdelse af en tids- og ruteplan. For roere og lystsejlere kan opsamling af affald omvendt være forbundet med en uønsket afbrydelse af en fritidsaktivitet, hvor det opfattes som vigtigt at opretholde den gode fart, eksempelvis hvis man er motionist.

2.5 Det kan koste penge for opsamlere at komme af med affaldet

Et af de helt store temaer på tværs af småsamfundene er udgifter og afgifter forbundet med aflevering af havaffald på land. Selvom udgifter i forbindelse med modtagelse af marint affald flere steder er inkluderet i havneafgiften, kan der som omtalt i afsnittet om lovgivning, være undtagelser, der i praksis betyder at ekstra afgifter alligevel kan blive opkrævet. Særligt når affaldet er stort eller kommer i store mængder, er det ifølge deltagerne i denne undersøgelse behæftet med udgifter at komme af med det. Opsamlet affald i form af eksempelvis fiskeudstyr eller malingsskande kan derudover ofte være i kategorien stort eller farligt affald, hvilket nogle havne ikke har faciliteter til at modtage. Når skibe og både sejler farligt affald i land, kan der derfor være flere typer udgifter forbundet med at komme af med affaldet såsom transport og timeløn til de medarbejdere, som transporterer affaldet til genbrugsstationen. Hvordan havneafgiften forvaltes, og hvem den inkluderer, kan også betyde at havnebrugere, som af forskellige grunde ikke skal betale afgift, ikke kan komme af med det opsamlede affald uden at rammes af direkte eller indirekte omkostninger. For erhvervsfiskeres vedkommende er havneafgiften ofte baseret på, om der landes fisk i havnen. Afleveringen af opfisket eller opsamlet affald sker ofte på baggrund af en mere eller mindre uformel aftale med havnen. Det betyder at praksissen kan variere fra havn til havn. Nogle efterlader uden omkostninger havaffaldet på havnekajen, mens andre oplever at skulle betale for at komme af med det.

2.6 Den eksisterende opsamlingsindsats mangler anerkendelse

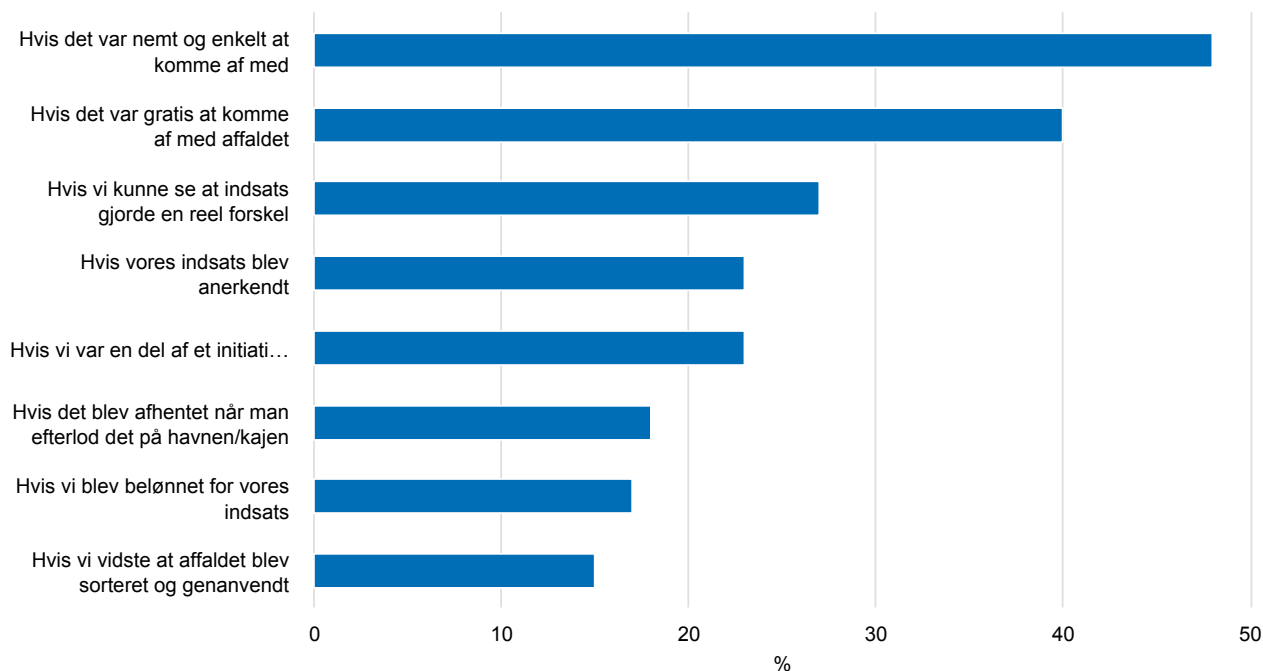
Mange deltagere i undersøgelsen påpeger, at der er behov for større anerkendelse af indsatsen. Særligt de erhvervsfiskere som fisker affald op og sejler det i land savner anerkendelse og synlighed omkring den indsats, de leverer. Den eksisterende indsats går tilsyneladende lidt under radaren i flere nordiske småsamfund.

2.7 Værktøjet til at registrere og dokumentere havaffald mangler

Flere aktører peger på behovet for at kunne registrere og indrapportere affald i havet, som man ikke har mulighed for at opsamle og sejle i land. Ikke mange kender til platforme eller værktøjer, der kan udfylde dette behov. Nogle udtrykker, at de ikke ved, hvor de skal informere om affald i havet, som de enten er sejlet forbi, selv har opsamlet, eller som de vil opfordre andre fartøjer med andre forudsætninger til at opsamle.

3. Anbefalinger på tværs af de nordiske småsamfund

Følgende anbefalinger er udledt af de muligheder, gode erfaringer og idéer, som er blevet italesat af fiskere, sejlere, havne og andre medvirkende aktører. Løsningerne skal sikre, at de respektive aktører ikke oplever barrierer, men derimod bliver understøttet i samle affald op på havet. En væsentlig pointe er, at undersøgelsen efterlader det indtryk, at alle typer af aktører og fartøjer i et eller andet omfang kan bidrage til opsamling af affald i havet, hvis de understøttes i denne opgave, eksempelvis ved udlevering af opsamlingsredskaber. Det er nødvendigt, at der indføres tiltag, der forebygger, at affald ender i havet, eftersom det virker demoraliserende for affaldsopsamlingen hvis sådanne indsatser opleves som fraværende. Derudover er det nødvendigt at implementere omkostningsfri indlevering og modtagelse af havaffald samt synlighed og anerkendelse af den indsats, som havets aktører leverer. Der findes flere eksempler på opsamlingsindsatser på tværs af flere aktørtyper. Disse fælles indsatser, eventuelt med havets aktører i spidsen, bør virke som inspiration, og kan med fordel undersøges nærmere med henblik på at opnå større viden om, hvordan man bygger gode partnerskaber i arbejdet for at reducere affald i havet. Herunder opsummeres i alt otte anbefalinger til yderligere indsatser og tiltag, der kan stimulere og understøtte opsamling af affald i havet.

Figur 1. Spørgsmål 20: Med henblik på at forbedre forholdene for opsamling af affald i havet generelt, hvad kunne så motivere dig og andre, der færdes på havet, til at samle mere affald op?

Figuren viser svarfordelingen over, hvad der kunne motivere aktører på havet i alle småsamfund, til at samle mere affald op.

3.1 Optimerede og brugervenlige modtagefaciliteter

3.1.1 Flere og større affaldscontainere og hyppigere afhentning

Et stærkt mønster på tværs af småsamfundsanalyserne er behovet for flere, større og bedre affaldscontainere på havnene. Modtagefaciliteterne skal desuden sikre, at affaldet ikke blæser væk, og skal tømmes jævnligt, så overfyldte skraldespande undgås.

3.1.2 Stort og besværligt affald bør kunne afleveres til afhentning direkte på kajen

Særligt når det gælder opfisket affald i form af ødelagt fiskeudstyr og andet stort havaffald, er det vigtigt med en modtageordning, der ikke pålægger opsamlere besvær. På tværs af alle småsamfundene peger respondenter i spørgeskemaet på afhentning af affaldet på kajen, som en ordning, der kunne være med til at øge motivationen til yderligere opsamling.

3.1.3 Brugervenlige og lettilgængelige faciliteter

Når man ankommer til havnen med det opsamlede affald, skal modtagefaciliteterne være synlige og lette at aflæse og anvende. Affaldscontainernes placering er også afgørende for, om det opleves som nemt at komme af med affaldet. De kan med fordel placeres strategisk i forhold til indsejling, optankning og andre sejler/fisker-aktiviteter. Det er vigtigt, at proceduren for håndtering af de forskellige typer affald er tydeligt kommunikeret, således at det er forståeligt for alle havnebrugere – også de udenlandske. Skilte, piktogrammer og adfærdsdesign kan med fordel indgå i kommunikationsstrategien, så det opleves som enkelt og ligetil at aflevere affaldet.

Det kan være vigtigt for særligt fiskere, at det er muligt at aflevere affald på alle tider af døgnet – altså også udenfor havnefogedens arbejdstid.

3.1.4 En "mini-genbrugsplads" og særskilt indsamling af havaffald

Bedre muligheder for kildesortering af det affald, man bringer i land, efterlyses på tværs af de fem nordiske småsamfund. En interviewdeltager foreslår konkret, at man etablerer en "mini-genbrugsplads" på havnen, hvor affald fra skibe og både kan sorteres til genbrug og genanvendelse. Der skal være mulighed for at indlevere både stort affald, farligt affald samt fraktioner som plast, metal, olierester osv. Da affaldsopsamlerne ikke nødvendigvis kan forventes at sortere opfisket fiskeudstyr i flere fraktioner, bør der være en container forbeholdt opfisket fiskeudstyr. Særskilt indsamling af affald opsamlet og opfisket fra havet er i det hele taget en løsning, som flere deltagere i denne undersøgelse ønsker og efterlyser.

Implementerbarhed

Alle nordiske småsamfund kan med fordel arbejde for at optimere modtagefaciliteter og afleveringsordninger for marint affald, således at de er tilpasset affaldsopsamlerne som brugere. Udgifter forbundet hermed kan eventuelt bestå i løbende udgifter til håndtering af det marine affald samt i udvikling af

faciliteter med afsæt i brugercentreret adfærdsdesign. Der kan være udgifter forbundet med rådgivning og inddragelse af fiskere og sejlere i udformningen af en målrettet løsning, som minimerer risici for, at en gratis ordning misbruges. Havnenes udgifter i forbindelse med etableringen og håndteringen af en særskilt og gratis afleveringsordning for marint affald bør kompenseres af myndigheder på kommunalt, nationalt eller regionalt niveau. Omvendt kan myndighederne muligvis spare udgifter forbundet med eventuel kommunalt finansieret oprrydningsarbejde, ligesom de ved disse tiltag kan stimulere en øget genanvendelsesprocent.

3.2 Genbrug og genanvendelse virker motiverende

3.2.1 Pant

Pant- og returordninger træder i undersøgelsen frem, som en oplagt vej til ikke blot at mindske affald i havet, men til at øge motivationen for at opsamle affald. Pantordninger kan altså forebygge, at eksempelvis typiske affaldsobjekter som flasker, dåser og oliedunke ender i havet, og på samme tid skabe ekstra incitament til at samle disse objekter op, når de flyder rundt på havet. Grønland har eksempelvis gode erfaringer med etableringen af en pantordning på olie- og benzindunke.

3.2.2 Genbrug og ressourceudnyttelse

Udover et pantsystem for baseret på tilbagetagning af beholdere, findes der også et eksempel på tilbagetagning af ødelagte og slidte fiskegarn. En deltager fra Grønland omtaler et sådant system, hvor fiskere kan få et tilgodebevis til en fiskeudstyr-butik, når de indleverer slidt fiskegarn. Nogle aktører fremhæver også et potentiale for at udnytte ressourcer som flamingokasser og aluminiumsdåser (uden pant), ved at komprimere dem og sælge dem videre til genanvendelse. I den forbindelse efterlyses finansiel støtte for at sikre en bedre fortjeneste på indsamlet og sammenpresset aluminium. I tilfælde hvor affaldet ikke kan udnyttes som ressource gennem genbrug og genanvendelse, men derimod må brændes eller deponeres, er det vigtigt at kommunikere den positive effekt af at opsamle og indlevere havaffald, *selvom* det ikke kan genanvendes.

Implementerbarhed

I småsamfund hvor brugte fiskeriredskaber ikke allerede indgår systematisk som en affaldsfraktion, bør dette overvejes med henblik på at motivere til indsamling – og opsamling – af en affaldstype, som ofte er at finde blandt marint affald.⁵

Hvordan en særskilt indsamling af udtjent fiskeredsdskaber giver mening afhænger dels af eksportmuligheder – og dermed også af småsamfundets logistik – og af mængderne, som endvidere afhænger af fiskerierhvervets størrelse. Mængderne i Island er eksempelvis betydeligt større end i Færøerne og Grønland (Nordisk Ministerråd 2020). Ét er indsamling af udtjent fiskeredsdskaber og noget andet er særskilt indsamling af opfisket og opsamlet havaffald – heriblandt fiskeredsdskaber.

5. Færøerne har eksempelvis en særskilt indsamling af "trawl" og andre udtjente fiskeredsdskaber, mens denne fraktion i Grønland ikke er udskilt men er en del af affald til deponi. Island har organiseret behandling og genanvendelse af plast fra fiskeredsdskaber i en frivillig ordning, som branchen varetager (Nordisk ministerråd 2020)

Med henvisning til MARELITT Baltic-projektet som er omtalt i case-samlingen kan marint affald ofte være i kategorien farligt affald og desuden være sammensat af forskellige plasttyper og organisk materiale. Det gør det svært at håndtere affaldet med eksisterende affaldsfaciliteter. Der kan på tværs er småsamfundene udarbejdes en procedure for indsamling og behandling af marint affald med henblik på at forberede affaldet til forbrænding.⁶ På genbrugscentralen Marina Återvinningscentralen modtager, rengør og udsorterer man udtjent udstyr fra fiskeriet og marint opsamlet affald med henblik på genbrug og genanvendelse. Læs mere om initiativet i [case-samlingen](#).

Da genanvendelse af affald fra småsamfund kan være udfordret af den ofte meget lange transportafstand til oparbejdning og genanvendelse, er mere lokal udnyttelse af materialerne og indre kredsløb en god vej at gå. Tiltag som muliggør direkte genbrug er som regel praktisk gennemførlige tiltag som kræver få investeringer, og som derfor med fordel kan anvendes i småsamfund (Nordisk ministerråd 2017). Det er også en mulighed at udvide eksisterende pantsystemer i de respektive småsamfund. Dette kræver en udvidet administration og eventuel tilpasning af pantprocedure, pantmaskiner etc. Læs mere om implementering af direkte genbrug, pant- og producentansvarsordninger i småsamfund i Nordisk Ministerråds idékatalog "Affaldshåndtering i småsamfund" (Nordisk ministerråd 2017).

3.3 Understøttende og ensrettede rammebetingelser

Flere deltagere i undersøgelsen efterlyser, at offentlige myndigheder kommer mere på banen med tiltag, der blandt andet sikrer forebyggelse af affald i havet og udgiftsfrie ordninger for dem, som opsamler og modtager havaffald.

3.3.1 National og regional lovgivning

På baggrund af undersøgelsen i de respektive småsamfund anbefales det at arbejde for, at afgiftsfrie ordninger for havaffald samt affaldssortering bliver stadfæstet i national lovgivning, hvis ikke dette allerede er tilfældet. National lovgivning og ensartet implementering på tværs af havne og kommuner vil sikre, at rammerne for affaldsmottagelse er gennemskuelige for havnebrugerne. En ensretning på tværs af nationale og regionale grænser vil ligeledes danne udgangspunkt for en mere ensrettet praksis på et område, som er kendetegnet ved grænseoverskridende affald og fartøjer. Eksempelvis indeholder det nye EU-direktiv en henstilling om, at oplysninger om modtagefaciliteter i havnene, herunder procedure for indlevering og eventuelle omkostninger forbundet hermed, formidles tydeligt til skibsoperatører og i et internationalt sprog, hvis relevant (EU 2019).

Implementerbarhed

At implementere denne anbefaling kræver kompetencer inden for policy-processer og juridisk arbejde. Som det er beskrevet i afsnittet om eksisterende lovgivning, er de respektive småsamfund omfattet af forskellige direktiver og konventioner på regionalt og internationalt plan. Derudover har forskellige bekendtgørelser og

6. Se case-beskrivelsen af MARELITT Baltic-projektet.

affaldsplaner på småsamfundsniveau indflydelse på, hvordan havne forvaltes lokalt. På baggrund af nærværende undersøgelse anbefales det, at de respektive småsamfund dels arbejder for en gennemsigtighed og ensretning i implementeringen af bekendtgørelser og dels forholder sig opmærksomt til behov for lokal tilpasning. Af hensyn til større gennemsigtighed og ensretning i havnes modtagefaciliteter på tværs af nationale grænser og lokale affaldssystemer, anbefales det derudover, at småsamfundene arbejder dialogorienteret med de lande, som man deler havområder og havnebrugere med. En aktør som har deltaget i undersøgelsen foreslår, at man nedsætter en komité, bestående af relevante aktører, herunder affaldsselskaber og politikere, som skal udvikle en løsningsmodel på det systemiske niveau. En anden delstager i undersøgelsen foreslår, at man, eksempelvis på tværs af småsamfundene, indbetaler til en fælles fond, der skal sikre at affaldsopsamlerne kompenseres for eventuelle omkostninger. Også havne som modtager havaffaldet kunne kompenseres.

3.4 Synliggørelse af opsamlingsindsatsens omfang og effekt

3.4.1 Visualisering og synliggørelse af den eksisterende indsats

I forlængelse af ønsket om øget affaldssortering på havnene, anbefales det at indsamle havaffald i en separat beholder. På den måde vil mængden af opsamlet affald fremstå mere synlig og konkret. Den særskilte indsamling kan evt. kombineres med andre initiativer, der øger synligheden. En havn foreslår, at man opfører et barometer ved indkørslen til havnen, som fortæller, hvor meget affald der er opsamlet fra havet. Andre deltagere er positive stemte over for idéen om en gennemsigtig beholder, hvor alt havaffald samles og dermed er synligt for forbipasserende. Flere påpeger, at sådan et koncept, som indebærer at havaffaldet indsamles særskilt og registreres på én eller anden måde, kan bruges i både formidlings- og forskningsregi. En aktør foreslår, at man ved en portal på havnene kan registrere og aflæse ikke bare, hvor meget affald der er opsamlet, men også *hvem* der har opsamlet. Én gang om året kunne man så annoncere, hvor meget affald specifikke skibe og både faktisk har samlet op på havet. Et sådant initiativ vil imødegå et generelt behov for, at opsamlingsarbejdet gøres synlig overfor omverden. Særligt erhvervsfiskernes opsamlingsindsats, som savner opmærksomhed, kan på denne måde formidles til offentligheden. Formidlingsformatet kunne også være i form af kampagner og aktivitet på sociale medier.

3.4.2 Fælles opsamlingsaktiviteter, begivenheder og konkurrencer

Det er afgørende for motivationen, at den enkeltes indsats knyttes sammen med en større og samlet indsats for reduktion af affald i havet. Større kampagner og koordinerede opsamlingsbegivenheder kan samle forskellige aktører om en fælles indsats og dermed synliggøre pointen i, at alle hjælper til med de ressourcer de har til rådighed. Fælles oprydnings- og opsamlingsinitiativer kan potentielt have både en kortsigtet og en langsigtet effekt i forhold til at mindske affald i havet. For mens affald i havet bliver opsamlet her og nu, vil begivenheden også synliggøre, at flere gør noget ved problemet, og at enhver lille handling er et bidrag til noget større. Således imødekommer man de affaldsopsamlende fiskere, sejlere og roeres ønske om at være en del af et større initiativ. Endeligt er opsamlingsaktiviteter med en

fælles organisering eller formidlingsplatform en oplagt anledning til give enkeltpersoner oplevelsen af, at den individuelle indsats gør en reel forskel i det store billede.

Implementerbarhed

Fælles opsamlingsindsatser på både stor og lille skala kan gennemføres i alle nordiske småsamfund. Det er afgørende at opsamlingsaktionerne får lokalt ejerskab og gennemføres sammen med aktører, der allerede forholder sig til problematikken om affald i havet og måske endda har ønsker og viden, der med fordel kan mobiliseres i et koordineret opsamlingsprojekt. Hvem er ressourcepersoner, frontløbere og initiativtagere – og hvem er måske allerede i gang med at opsamle affald? Involver disse mennesker, lyt til deres idéer og understøt dem i planlægning og udførelse. Miljøorganisationer og bevægelser som har et brand, kan med fordel kobles på et opsamlingsinitiativ af hensyn til at skabe synlighed via brandets platform. Dog er det vigtigt at initiativet får en form, der sikrer at de lokale affaldsopsamlere føler sig inkluderet og anerkendt. Hent eventuelt inspiration i initiativer med en stærk visuel identitet og succesfuld formidlingsplatform såsom Fishing for Litter, Havmiljøvogterne og #PlasticInTheBasket.

3.5 Samarbejder og partnerskaber på tværs

Både i spørgeskema og i interviews er der blevet givet udtryk for et ønske om - og behov for - at flere aktører og parter går sammen om en fælles indsats. Én af fællesnævnerne i de gode løsninger, som er beskrevet i afsnittet "Hvem gør noget nu – og hvordan?" og i case-samlingen, er samarbejde på tværs af aktørlandskabet. Der findes partnerskaber mellem fiskere og virksomheder, sejlere og havne samt dykkere, roere og affaldsselskaber. Blandt de gode eksempler optræder bl.a. en lokal afdeling under den grønlandske fisker- og fangerforening, som har foretaget en større opsamlingsaktion i samarbejde med virksomheder og kommune. Et andet eksempel er en færøsk kajakklub, som har opnået kommunal støtte til deres opsamlingsaktiviteter. Kajakklubben har haft samarbejde med en dykkerklub, hvor dykkerne hentede affald op fra havets bund og afleverede det til roerne, som sejlede det i land. Se gode eksempler og hent inspiration i de respektive småsamfundsanalyser såvel som i undersøgelsens case-samling, hvor blandt andet initiativet Fishing For Litter, som flere deltagere i undersøgelsen omtaler, er beskrevet.

Implementerbarhed

Eftersom fiskeri og andre marine aktiviteter er en del af lokalsamfundene på tværs af de fem nordiske småsamfund, er der stort potentiale for at etablere samarbejder, hvor man arbejder tæt sammen med lokale aktører centreret omkring havet. Nærværende undersøgelse har identificeret mange eksempelmodeller på samarbejdsaftaler og partnerskaber, blandt andet gode eksempler, hvor havets praktikere er spydspids for et initiativ, der støttes finansielt og materielt af andre aktører og myndigheder. Fiskere, sejlere, roere og dykkere kan gennem samarbejdsaftaler med lokale virksomheder og kommunale myndigheder

eksempelvis få stillet containere, 'big bags', kraner og andet opsamlingsudstyr til rådighed. Redskaber og materialer kan eventuelt sponsoreres af virksomheder eller aktører inden for turistbranchen, som kan bruge materialerne som reklamesøjler. I case-samlingen findes også eksempler på samarbejder, der involverer den kommunale beskæftigelsesindsats, hvilket også er interessant i en nordisk småsamfundslig kontekst, da der i mange yderområder findes arbejdsløshedsproblematikker, som muligvis ville kunne imødekommes i opsamlings- og affaldsindsatser.

3.6 Det skal være omkostningsfrit at opsamle og modtage havaffald

Hvorvidt fiskere, sejlere og roere oplever at skulle betale afgift på det opsamlede affald i land varierer og afhænger, som nævnt i afsnittet om lovgivning, blandt andet af det pågældende småsamfunds lovgivning og den enkelte havns forvaltning. I praksis gælder det, at fiskere, sejlere, roere og havne som rammes af udgifter i forbindelse med opsamling eller modtagelse af havaffald, hermed møder en demotiverende forhindring deres indsats for at reducere affald i havet. Dette er imod det overordnede økonomiske princip om, at forureneren betaler. Når man opkræves betaling i forbindelse med en frivillig indsats, der er i samfundets tjeneste, efterlader det ikke en følelse af anerkendelse. Tværtimod. Man bør på myndighedsniveau derfor sikre, at opsamlere og modtagere af opsamlet havaffald i praksis er fritaget fra omkostninger forbundet hermed.

Implementerbarhed

En udfordring man bør være opmærksom på i etableringen af en afgiftsfri ordning for indlevering og modtagelse af opsamlet affald fra havet er, at man risikerer, at en sådan friordning udnyttes som en gratis smutvej til aflevering af eget affald. For at sikre at en afgiftsfri ordning for aflevering af opsamlet affald ikke risikerer at blive misbrugt, er det vigtigt at inddrage havnebrugere i udviklingen af ordningen i praksis. Derudover kan man med inspiration i det tidligere omtalte EU-direktiv om modtagefaciliteter undersøge muligheder for en meldeordning, hvor føreren af et fartøj, der har opsamlet affald på havet på en nem måde kan varsle anløbshavnen om behovet for modtagelse af marint affald forud for ankomsten (EU 2019). I forhold til finansiering kan man hente inspiration i initiativer, som muliggør gratis indlevering af affald, heriblandt Marina Återvinningscentralen, som dækker omkostningerne ved hjælp af EU-midler, svenske myndigheder og kommunale aktører. Fishing for Litter finansieres på forskellige måder i forskellige lande. Læs mere om initiativerne i case-samlingen.

3.7 Anerkendelse og belønning

På tværs af småsamfundene fremgår det, at de aktører som opsamler affald fra havet og sejler det i land bør modtage mere anerkendelse. Anerkendelse og synlighed omkring indsatsen kan som nævnt ske i form af opsamlingsarrangementer, kampagner og konkurrencer, hvor både omfang og effekt af indsatsen markeres.

Anerkendelsen kan også være i form af en mere konkret belønning. Det kunne eksempelvis være bedre faciliteter på havnene eller merchandise såsom T-shirts, jakker eller lignende. Belønning eller kompensation i form af en kontant gevinst er ikke en løsning, der kan anbefales på baggrund af denne undersøgelse. En idé som omtales af en deltager i undersøgelsen er, at man tilbyder fiskere en rabat i havneafgiften, som er tilsvarende mængden af affald, de medbringer fra hav til havn.

Implementerbarhed

Alle nordiske småsamfund kan arbejde for øget anerkendelse og muligheder for belønning af opsamlingsindsatser. Med inspiration i eksempelvis Havmiljøvogterne, som er beskrevet i case-samlingen, kan myndigheder og autoriteter, som fx Søværnet, blåstempler affaldsopsamlernes indsats ved at udsende et brev, et diplom eller kampagne-materialer og merchandise, som materialiserer offentlighedens anerkendelse. Sådanne tiltag administration, og eventuel finansiering til materialer.

3.8 Værktøjer til opsamling, opbevaring og indrapportering

3.8.1 Værktøj til indrapportering og dokumentation af opsamling

Når affaldet er uden for rækkevidde, når det er for tungt og stort til, at man kan opsamle det, eller når man ikke har mulighed for at sænke farten, er det vigtigt, at man kan indrapportere affald i havet. Dette gælder også, når aktører på havet taber udstyr eller andre objekter, og ikke selv kan hente det tilbage. En digital platform til at indrapportere affald, som man ikke selv kan opsamle, kan med fordel også bruges til at annoncere og dokumentere opsamling af affald. Der findes forskellige eksempler på indrapporteringsværktøj (se fx GhostGuard⁷) og en løsning kunne eventuel tage udgangspunkt i de affaldslogbøger, som skibe og både fører i henhold til MARPOL 73/78.

3.8.2 Poser, net, stave, ketchere og ring-nets

At gøre redskaber til at indfange, opsamle og opbevare havaffald tilgængelige for havets aktører kan være en god idé. Kurve og såkaldte "ring-nets" som monteres bag på både og opsamler affald, mens man sejler, er ét eksempel på redskaber som visse aktører kunne have glæde af. Derudover peger undersøgelsen også på affaldsbeholdere og -poser, som er tilpasset marint affald, aktørernes behov og havnenes modtagefaciliteter. Redskaber som disse – net, poser, kasser, kurve osv. – kan have en både praktisk og symbolsk effekt. Eksempelvis har både Havmiljøvogterne og Fishing for Litters⁸ affaldssække tydeligt logo, som understreger, at opsamlingsaktiviteten er en del af et større initiativ. Ved at man kombinerer en kampagne med at stille redskaber, som samtidig også er en form for statussymboler, til rådighed, kan man altså både tilgodese det praktiske behov og behovet for anerkendelse og synlighed.

7. Se case-samlingen for en beskrivelse af GhostGuard.

8. Se case-samlingen for en beskrivelse af hhv. Havmiljøvogterne og Fishing for Litter.

Implementerbarhed

Værktøjer og materialer der understøtter og dokumenterer affaldsopsamling på havet, kan være mere eller mindre ressourcekrævende at udvikle, alt afhængigt af form og skala. Småsamfundene kan udnytte ressourcerne bedst muligt ved at tage afsæt i eksisterende teknologier og redskaber udviklet til formålet. En lang række redskaber til opsamling er allerede udviklet på uformelle hverdagslige måder, som fx #PlasticInTheBaskets linekurv, eller som en del af organiserede projekter, som fx GreenKayaks opsamlingskajakker.⁹ I forhold til indrapporteringsværktøj kan man ligeledes tage udgangspunkt dels i affaldslogbøger, i GhostGuard-initiativet samt MARELITT Baltic-projektets såvel som grønlandske fiskeres erfaringer med at registrere havaffaldets positioner med henblik på senere opsamling.¹⁰

9. Se beskrivelser af initiativerne i case-samlingen.

10. Se case-samlingen samt kapitlet om Grønland.

4. Bornholm

4.1 Præsentation af datamateriale

Nedenstående analyse og anbefalinger er baseret på kvalitative interviews med organisationer og foreninger inden for erhvervssejllads, lystsejllads, lyst/-fritidsfiskere, havne, roere, affaldsselskaber og kommunale miljøtilbud. Vi har foretaget 9 interviews med følgende fordeling mellem aktørerne. Én interviewdeltager repræsenterer to aktørtyper.

- Turistbådfarten MS Thor
- Rønne Sejlklub
- Fiskeriforeninger
 - Bornholms og Christiansøs Fiskeriforening
 - Bornholms Trollingklub
- Havne
 - Nexø Havn
 - Bornholms Regionskommune
 - Rønne Havn
- Hammer Odde Kajakklub
- BOFA affaldsbehandling
- Det kommunale miljøprojekt Miljøpedellerne

Foruden de kvalitative aktørinterviews baserer analysen sig på en spørgeskemaundersøgelse med i alt 25* deltagere fra Bornholm, heriblandt:

- 9 lystsejlere
- 8 roere
- 5 lyst- og fritidsfiskere
- 2 erhvervssejlere
- 1 erhvervsfisker

*Det samlede antal respondenter varierer for hvert spørgsmål i spørgeskemaet, da det ikke er alle deltagere, der har besvaret alle spørgsmål. Derudover er nogle spørgsmål rettet specifikt mod udvalgte aktørtyper, da spørgsmål som eksempelvis "hvor ofte får du affald med i fangsten?" kun giver mening at besvare for fiskere.

4.2 Oplevelsen af problemet – indtryk af affald i havet

"Det er ikke sådan, at vi sejler i et hav af plastik" (Bornholms og Christiansøs Fiskeriforening)

Ifølge de forskellige bornholmske aktører, der er interviewet, er det ikke ofte, at man ser affald i havet, når man færdes til søs på Bornholm. Også ifølge den kvantitative undersøgelse er det sjældent, at man ser affald til havs. Mens 8 ud af 24 i spørgeskemaet svarer, at de "ofte" eller "altid" ser affald i havet, når de er ude at

sejle, angiver 10 ud af 24, at dette sker "sjældent" eller "aldrig". Blandt de seks fiskere der deltog i spørgeskemaet svarer halvdelen, at de "ofte" eller "en gang imellem" får affald med, når de tager fangsten ind, mens den anden halvdel svarer, at der "sjældent" eller "aldrig" er affald med i fangsten.

Nogle mener, at affald i havet omkring Bornholm driver længere ud i Østersøen, mens andre mener, at affaldet ligger længere nede i vandsøjlen og først bliver synligt, når det skyller i land. Mængden af opskyllet affald langs kysten, særligt under øens klipper, fungerer for nogle netop som et vidnesbyrd på, at der er mere affald i havet, end man umiddelbart kan se, når man er til havs. Flere påpeger i øvrigt, at affaldet særligt kommer fra den store skibstrafik. Under corona-pandemien har man set mindre affald på havet på grund af mindre skibstrafik og færre krydstogtskibe.

4.3 Opmærksomheden på problemet

På trods af at affald i havet ikke nødvendigvis er synligt, når man færdes på havet, er der blandt aktørerne generel opmærksomhed på problemet. Flere oplever, at der, når det kommer til henkastet affald i havet, generelt er sket en holdnings- og normændring i samfundet. Mens folk der færdes på havet i forbindelse med sport og fritid optræder som særligt fokuserede på - og engagerede i - problematikken, omtaler flere, at det indtil for 10-20 år siden var normen blandt fiskere, at dumpe sit affald i havet:

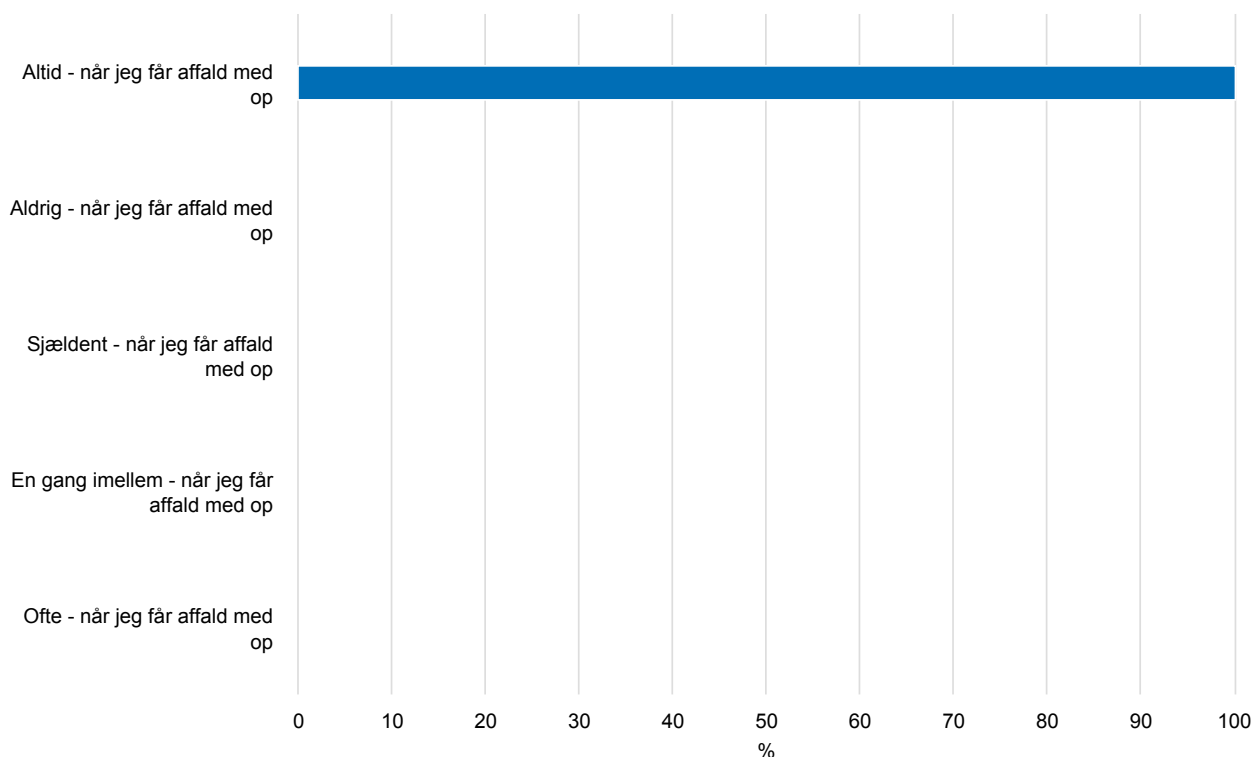
"Før var det sådan, at folk smed alt i 'den blå container', som vi kaldte det – altså havet. Men sådan er det ikke længere. Nu er det heldigvis blevet bedre, og nu tager man affaldet med i land og skaffer sig af med det der." (Bornholms Trollingklub)

"Der har været en holdningsændring blandt min generation af fiskere. Vi forstår alle sammen, at affaldet skal med i land, og vi samler også op." (Bornholms og Christiansøs Fiskeriforening)

Som ovenstående citater fra fiskeriforeninger på Bornholm markerer, sker der en kulturændring på området. I dag er det normen blandt fiskere *ikke* at smide noget i havet – og det er tilmed også gængs praksis at tage opsamlet affald med i havn.

4.4 Hvem gør noget nu - og hvordan?

Den kvantitative undersøgelse af de bornholmske aktører til havs viser, at alle fiskere svarer, at de altid tager *opfisket* affald med i land.

Figur 2. Spørgsmål 8: Hvor ofte tager du opfisket affald med i land?

Figuren viser svarfordelingen over, hvor mange der tager opfisket affald med i land.

19 ud af 23 respondenter svarer i spørgeskemaet, at de "altid", "ofte" eller "en gang imellem" samler affald op, når de *ser* det på havet. Blandt lystsejlere og roere er det halvdelen, der opsamler det affald, de ser, og bringer det i land. Blandt fritids- og lystfiskerne svarer 2 ud af 6, at det affald, de ser fra båden, "ofte" samles op og tages med i land, mens 2 svarer, at de gør det "en gang i mellem". Én gør det kun "sjældent".

"Lystbåde afleverer ikke kun deres eget affald på havnen, men også det, de har samlet ude på havet. Jeg fornemmer også, at fiskerne samler affald (...) Vi kan tydeligt se, at folk ude på havet samler affald op på den mængde affald, vi bortskaffer fra havnen. Mængden er hvert fald stigende." (Rønne Havn)

Generelt er der ikke meget kendskab til organiserede affaldsopsamlingsinitiativer til havs på Bornholm. Dog omtaler flere initiativet Havmiljøvogterne, mens andre også har kendskab til Hammer Odde Kajakklubs jævnlige affaldsopsamlinger langs kysten. Derudover omtaler et par aktører Danmarks Fiskeriforenings kampagner samt Miljø- og Fødevarerministeriets kampagne "Sammen om et hav uden affald". En havn

fortæller, at de er blevet kontaktet af et firma, som kan levere en affaldsopsamlende container, der placeres i havnebassinet.

Når det kommer til affaldsopsamling på stranden omtales til gengæld masser af initiativer arrangeret af blandt andet Danmarks Naturfredningsforening¹¹ KFUM-spejdere¹², strandfogeder, lokalforeninger, Miljøpedellerne¹³ med mere.

Når det gælder den uformelle og ikke-organiserede form for opsamling af havaffald, er det generelt indtrykket blandt aktørerne, at fiskere og sejlere i dag samler affald op, når de støder på det i farvandet omkring Bornholm. Fiskerne selv giver i både interviews og spørgeskema udtryk for, at de altid bringer affaldet i land, når de fanger det i deres garn, trawl og liner. I interviewene omtales denne indsats som en relativt ny tendens, som blandt andet iagttages af havne, der i dag modtager større mængder affald fra blandt andet fiskere, end de gjorde tidligere.

Havnene opsamler i øvrigt selv mere eller mindre systematisk affald op, når det kommer ind i havneområdet. I Nexø Havn samler man det op, når man ser det, mens man i Rønne Havn opsamler mere systematisk hver 14. dag, hvor en jolle sejler en runderingstur i havnen med henblik på at samle affald op.

4.5 Motivation

Undersøgelsen blandt de bornholmske aktører til havs, identificerer fem grundlæggende former for motivation for at opsamle havaffald:

4.5.1 Natur- og miljøbeskyttelse er et moralsk og kulturelt tillært ansvar

Størstedelen af deltagerne i henholdsvis spørgeskema og interviews påpeger, at motivation for at samle affald op fra havet bunder i et hensyn til miljøet, herunder rent havvand og gode betingelser for dyr. Erfaringer med og forestillinger om havdyr fanget i plastikemballage er blandt andet med til at vække følelsen af ansvar for naturen. Ansvarsfølelsen for natur og miljø vurderes som værende tiltagende i samfundet generelt, mens den samtidig udpeges som særligt kendetegnende for den bornholmske identitet. Flere svar i spørgeskemaet tyder ligeledes på, at kampen for at mindske affald i havet betragtes som en selvfølgelighed. Både fiskere og sejlere påpeger desuden, at de bliver motiverede af, at det ikke kun er dem, der har krav på et rent hav, men også de kommende generationer.

4.5.2 Et hav med affald forstyrrer naturoplevelsen

Roere og sejlere er særligt opmærksomme på at mindske affald og forurening i naturen, hvis landskab og dyreliv de tager del i og nyder som en del af deres sport/hobby, hvad enten det er at surfe, ro eller bade. Som en roer udtrykker det i spørgeskemaundersøgelsen, er havet hans "rovand" – og det vil han gerne holde rent.

"Det betyder generelt meget for lystsejlere og kajaksejlere at holde miljøet rent for dyrelivet, og selvfølgelig også for os selv, for vi sejler jo også rundt derude og leger i havet." (Kajakklub)

11. <https://www.affaldsindsamlingen.dk>,

12. <https://spejdernet.dk/nyheder/vaer-med-naar-hele-danmark-samler-affald/>

13. https://naturstyrelsen.dk/media/258319/nst_friluftsconference_idekatalog_210x210_web_sider.pdf

4.5.3 Et rent hav er forudsætningen for godt fiskeri

Flere respondenter og interviewdeltagere påpeger, at affald i havet har en negativ effekt på havets økosystem og fødekæde. En interviewdeltager pointerer, at Bornholm stadig har en lille fiskeindustri, som har særlig interesse i at holde havet rent.

"Vi [erhvervsfiskere] lever af naturen, og med årene har vi fået mere viden om, hvor vi er og hvad vi lever af. Vi passer på naturen, fordi det er vores levebrød." (Bornholms og Christiansøs Fiskeriforening)

"Jeg har selv engang fisket en gammel presenning op fra overfladen (...) Det gjorde vi fordi, vi var bange for, at den skulle gå i skruen på skibet. Affaldet er jo også et praktisk problem for os, det er ikke kun for havets skyld, at vi samler det op." (Bornholms og Christiansøs Fiskeriforening)

4.5.4 Et hav med affald indebærer en risiko for dem, som færdes til havs og deres udstyr

Affald i havet kan sætte sig i skruerne på fartøjerne og ødelægge fiskenet og andet udstyr. Hvis der er tale om større objekter kan disse også gøre skade på fartøjets skrog.

"En vigtig ting er, at vi nu har god mulighed for at komme af med vores affald. Der er simpelthen kommet bedre sortering og indsamling af det. Der er bedre muligheder end for år tilbage. Det er en stor faktor." (Erhvervsfisker)

4.5.5 Faciliteterne til modtagelse og sortering af affald er blevet bedre

Fiskere påpeger, at opdaterede affaldsfaciliteter og -ordninger motiverer til øget opsamling og til at bringe havaffaldet i land. 21 ud af 25 respondenter angiver, at de benytter sig af havnenes affaldsfaciliteter uden ekstra omkostninger, når de skal af med deres affald. 16 ud af 21 som har angivet, at de benytter sig af havnefaciliteterne, udtrykker, at de er tilfredse med ordningen.

4.6 Barrierer for at gøre mere

Undersøgelsen blandt de bornholmske aktører til havs identificerer tre overordnede barrierer:

4.6.1 Havnens modtagefaciliteter er ikke tilstrækkelige

Ligesom gode affaldsfaciliteter på havnene kan virke motiverende, kan utilstrækkelige eller uigennemskuelige modtagefaciliteter virke demotiverende. I spørgeskemaundersøgelsen peger 9 ud af 25 respondenter, at det ville forbedre forholdene for opsamling af affald i havet generelt, hvis det var nemt og enkelt at komme af med affaldet. 4 respondenter udtrykker, at bedre faciliteter til at komme af med sit affald på havnen ville få dem til at samle mere affald op fra havet. I de kvalitative interviews fremhæver flere aktører også havnefaciliteterne som en

barriere og uddyber, at affaldsfaciliteterne på havnene hverken er tilstrækkelige i mængden af containere, i synlighed, i sorteringsmuligheder eller i brugervenlighed. Nogle spørgeskemarespondenter efterlyser ligeledes, at affaldet bliver sorteret og genanvendt.

"Hvis man hælder det hele op i samme container er det selvfølgelig væk fra havet, men så er det en udfordring for genbrugsstationen at håndtere det, da der er regler om, at det skal sorteres (...). I Hasle Havn står der fx en af de store containere, som er blandet affald, men ellers har de ikke som sådan en modtagestation til affald. Hvis man fx kommer ind med en malerspand, hvad søren skal man så gøre med den?" (Miljøpedellerne)

Spørgeskemaundersøgelsens to erhvervssejlere angiver, at det er vigtigt, at affaldet kan afleveres på en nem måde og eventuelt afhentes, når man efterlader det på kajen. Blandt kajakroerne, som ofte indhenter ikke blot små men også forholdsvis store affaldsobjekter såsom skisreb, er det et problem, at man på havnen skal betale for at indlevere stort affald, der ikke hører til dagrenovation. Havnen har eftersigende ikke ressourcer til at betale for afhentningen.

"Hvis containerne ikke er let synlige og let tilgængelige, hvis folk skal gå og lede efter det, så har man en tendens til at lade affaldet stå, men hvis der er noget inde for rækkevidde, så smider man det ud." (Rønne Sejlklub)

"Vi synes ikke, at det skal gå ud over dem, som er søde at tage det med i land, når de finder det eller fisker det op. Fiskerne skal ikke betale for det, for de skal ikke lade det ligge i vandet, fordi de ikke gider betale, så derfor betaler vi på havnen." (Rønne Havn)

En havn påpeger, at det særligt for udenlandske både og skibe kan være en barriere for opsamling og indlevering af affald, at man ikke ved, at man afgiftsfrit kan aflevere farligt affald på havnen. Havnen påpeger, at de ifølge nuværende regler betaler affaldsselskabet for at tage imod ødelagte fiskeredskaber og vragsdele, som fiskerne opsamler og medbringer i havnen. Her efterlyser havnen en friordning for disse affaldsobjekter.

BOFA affaldsbehandling påpeger desuden, at åbningstiderne på havnene kan være en barriere for indlevering af affald for både, der ankommer på skæve tidspunkter. Containerne er nemlig aflåst om natten.

4.6.2 Det er besværligt, tids- og ressourcekrævende at opsamle og håndtere havaffald

Hvis erhvervsfiskere og -sejlere skal sejle målrettet efter affald og standse op for at samle det op, er det en opgave, der koster arbejdstid, besvær og ressourcer. At vende båden og styre mod affald er en meget besværlig manøvre, særligt for trawler-både. Ifølge erhvervssejlerne er opsamlingsmanøvren en udfordring, når man skal overholde en fartplan og desuden ikke vil forvolde kunder/passagerer besvær med opsamlet havaffald ombord på båden. Blandt lystsejlerne kan det ligeledes være forbundet med stort besvær at standse og ændre kurs, når man sejler med høj hast eller sejler med sejl. Blandt de, som motionerer til havs, kan affaldsopsamling desuden opleves som en uønsket afbrydelse i træningen. Som en roer udtrykker det i

spørgeskemaundersøgelsen; "Når jeg dyrker sport, dyrker jeg sport".

"Erhvervsfiskerne samler allerede affald sammen, men det er da altid rart at blive anerkendt for det man bidrager med." (Erhvervsfisker)

Det kan også være forbundet med stort besvær at opsamle og opbevare større objekter, såsom paller. Til spørgsmålet om, hvad der kunne motivere aktørerne til at samle affald op, svarer 5 ud af 19 i spørgeskemaundersøgelsen, at bedre plads til affaldet ombord på båden kunne være en hjælp. Pladsproblemet uddybes i de kvalitative interviews med en pointe om, at det er de små både, som kun har plads til en brøkdel af havaffaldet, der tager del i opsamlingsarbejdet, mens de større skibe, som har mere plads til havaffaldet, ikke tager del i opsamlingen. Denne opfattelse virker demotiverende. Derudover kan affaldsopsamling fra havet og håndtering af affaldet ombord afstedkomme gener. Nogle fiskere har eksempelvis erfaret, at det kan involvere både stort besvær og tabt fortjeneste at opsamle malerbøtter, som risikere at lække og forurene fangsten.

"Nogle gange er det bare nemmere at læsse affaldet af igen, hvis det er besværligt, og man ikke har plads. Men så fanger vi det jo bare en anden dag og skal bøvle med det der (...) Vi fanger også rigtig ofte malerbøtter. Det kommer fra skibene, de bruger det jo til vedligeholdelse. Sommetider er der kommet en skorpe ovenpå malingen, men det sker mange gange, at når vi skal have det op på båden og ud af nettet, at så pludselig har du maling på fisken og på båden. Så kan vi ikke bruge fisken, for så er den jo forurennet, og så bliver vi nødt til at sætte den ud igen. Det er en stor udfordring at sørge for, at vi ikke får hele fangsten og båden syltet ind i det. Det vækker virkelig harme blandt fiskere, og vi støder ofte på det. Det kommer fra fragtskibene." (Bornholms og Christiansøs Fiskeriforening)

4.6.3 Tvivl om omfanget af den samlede indsats og effekten af den

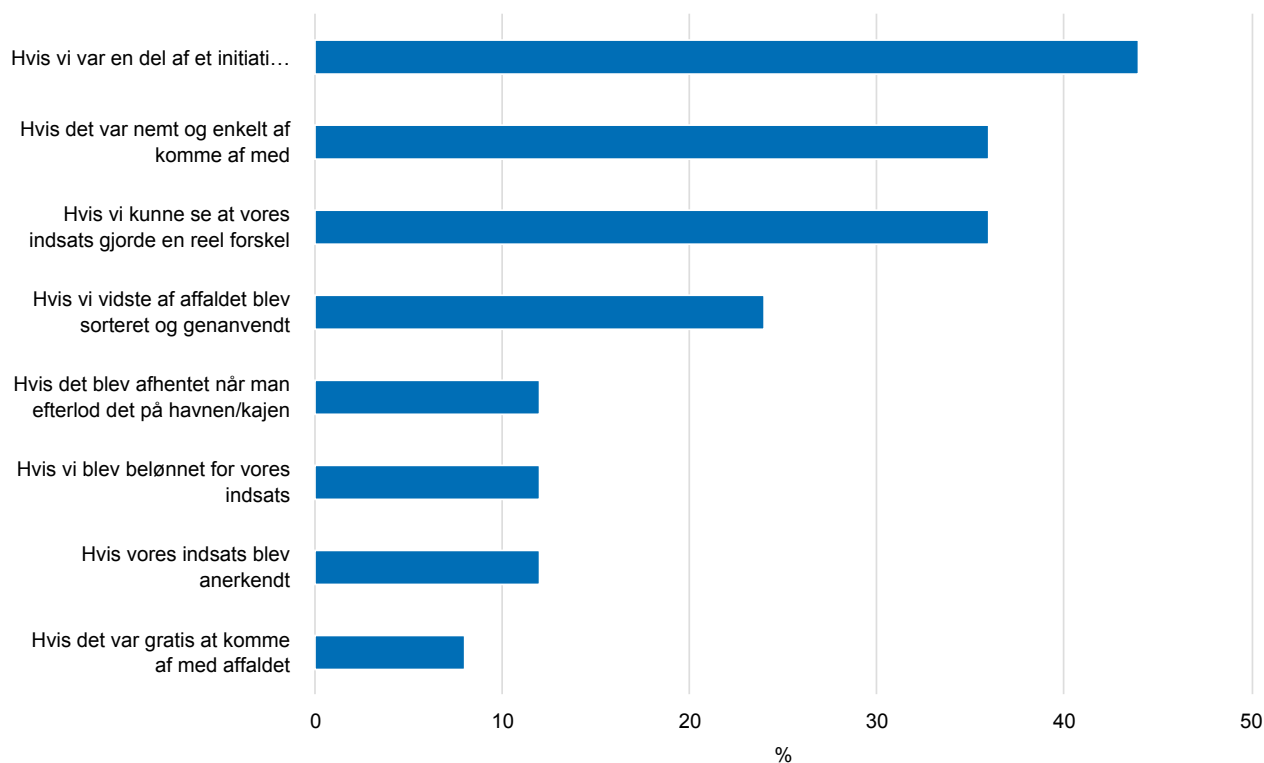
Ifølge spørgeskemaundersøgelsen oplever aktørerne på det bornholmske hav, at deres motivation ville være større, hvis de vidste, at der var flere andre, der også opsamlede. 11 ud af 25 svarer, at de ville samle mere affald op, hvis de var en del af et initiativ/fællesskab, hvor man var sammen om at samle affald op. 9 af de 25 svarer desuden, at de ville være mere motiverede, hvis de kunne se, at deres indsats gjorde en reel forskel. Blandt lyst- og erhvervsfiskerne i spørgeskemaundersøgelsen er det særligt væsentligt, at effekten af ens indsats er synlig og møder anerkendelse.

"Hvis man har god tid, er det jo ligetil og måske hyggeligt at stoppe op og fiske affald op, men oftest har man jo en plan om en kurs og om at være på et bestemt sted på et bestemt tidspunkt, og så bliver det tidskrævende, hvis man pludselig skal bruge en halv time på at tage farten af og vende om, bare for at samle en plastikpose op." (Rønne Sejlklub)

"Hvis vi skal af med større ting som privat klub, skal vi selv betale for det. Vi har oplevet det med noget nylontrodse, vi havde samlet op engang. Fordi det var fiskeredskab og havnen åbenbart ikke havde aftaler på plads til at skaffe sig af med det, var der en afgift forbundet med, at vi skaffede os af med det. Sådan en afgift betaler fiskerne ikke, fordi de har andre aftaler med havnen, men det gør vi, fordi vi er en privat klub." (Hammer Odde Kajakklub)

4.7 Anbefalinger til yderligere indsatser

Den kvantitative undersøgelse blandt de bornholmske aktører til havs identificerer, hvad der kunne motivere aktørerne til at samle mere affald op:

Figur 3: Spørgsmål 20: Med henblik på at forbedre forholdene for opsamling af affald i havet generelt, hvad kunne så motivere dig og andre, der færdes på havet, til at samle mere affald op?

Figuren viser svarfordelingen over, hvad der kunne motivere de bornholmske aktører på havet, til at samle mere affald op.

Den kvantitative undersøgelse viser således, at den største motivationsfaktor på Bornholm vil være, hvis aktørerne til havs var en del af et initiativ/fællesskab, hvor de var sammen om at samle affald op (44 %).

4.7.1 Godt samarbejde mellem havn og havnebrugere

Generelt lader samarbejdet til at være godt mellem sejlere og fiskere og havne, når det kommer til indlevering og modtagelse af affald fra havet. Fiskerne, som i høj grad benytter sig af havnens affaldsfaciliteter, udtrykker relativ tilfredshed hermed. Havnen hjælper fiskerne med at få affaldet fra bådene og tager sig af de store affaldsobjekter, som fiskerne blot kan stille på kajen. På fiskerihavnene holder de øje

med, hvad der kommer af affald på kajen, og fiskerne behøver derfor ikke informere om affaldet på forhånd. Fiskerne betaler afgift for at lande fangsten i havnen, og håndtering af opfisket affald er inkluderet i denne afgift. Hvis man anløber havnen uden at lande fisk inden for en vis periode, skal man betale vederlag for at benytte sig af havnens faciliteter – herunder affaldsfaciliteter.

Havnene får generel ros fra fiskerne, men en enkel respondent påpeger dog, at mulighederne for at komme af med sit affald halter lidt i sommermånederne.

"I de 20 år jeg har fisket, har jeg aldrig stødt på en havn, hvor vi er blevet mødt med et krav om at betale for at indlevere affald. Tværtimod er de meget hjælpsomme med at håndtere det, vi kommer ind med (...) de danske havne gør et meget flot stykke arbejde. De får fem stjerner fra mig. De bidrager virkelig til den grønne omstilling." (Bornholms og Christiansøs Fiskeriforening)

4.7.2 Redskaber til opsamling og indrapportering

En interviewdeltager foreslår, at man opretter et digitalt værktøj i form af en miljøvogter-app, der kan bruges til registrering af havaffald med foto og geo-position. Med en sådan app kan aktører, der har bedre mulighed for at opsamle affaldet, blive gjort opmærksomme på affaldets forekomst, karakter og nøjagtige placering. Både opsamling og indlevering skulle også kunne registreres i appen, så ingen sejler forgæves, og så den gode nyhed om affaldsopsamlingen deles.

En kajakklub foreslår desuden, at man opretter et koncept, hvor turister kan låne en kajak gratis mod, at de kombinerer turen med affaldsopsamling.

Opsamlingskajakkerne kunne måske doneres af en organisation eller lignende, og administreres af klubben i samarbejde med havnen, som kunne opbevare kajakkerne. I spørgeskemaet efterlyser en kajakroer desuden en nem og praktisk opsamlingsbeholder til havaffald, ligesom en lystsejler foreslår, at havnene opsætter netstænger, som kan bruges til opsamling af affald i havnen.

4.7.3 Friordning når det gælder håndtering af opsamlet havaffald

En lystfisker udtrykker i spørgeskemaet, at havnene ikke burde betale udgifterne for det affald, som fiskerne henter med ind fra havet. Han efterlyser i den sag et bedre samarbejde mellem havn og kommune. En havn foreslår selv, at man laver en såkaldt friordning, så de som affaldsmottager ikke skal betale for at få at indlevere opfisket ødelagt fiskeudstyr til affaldsselskabet.

4.7.4 Havnenes affaldsfaciliteter – optimering, sortering, oplysning og adfærdsdesign

Når man ankommer til havnen med affaldet, skal modtagelsesfaciliteterne være synlige og lette at aflæse og anvende. En interviewdeltager foreslår, at man i en forsøgsordning etablerer en "mini-genbrugsplads", hvor affaldet sorteres, og hvor affaldet er sikret fra at blæse væk.

"Det er altså vigtigt at synliggøre, hvordan man kommer af med det bagefter (...) Det bliver ikke sorteret i dag, og det ville være godt, hvis det blev det! Det ville også motivere til, at man ville tage det med ind en anden gang, hvis man ser det bliver sorteret." (Miljøpedellerne)

I en havn uddeler man miljøfoldere, hvori det beskrives, hvordan affald skal håndteres, når man kommer i land med det. Der står f.eks., at miljøaffald/farligt affald blot skal sættes på kajen. Derudover bruger man billeder og slogans på lågene til skraldespandene for at invitere folk til at bruge dem. Gennem skiltning og nudging kan man ifølge havnen forbedre indsatsen endnu mere.

Også en sejlkлуб påpeger, at synlighed og skiltning kan være understøttende for en øget indsamling og indlevering af havaffald.

4.7.5 Visualisering og synliggørelse af indsatsen og dens omfang effekt

"Vi skal ikke slå i hovedet, for det er faktisk os, der rydder op efter alle andre ude på havet. Man kunne godt sætte lidt mere fokus på, at fiskerne faktisk er dygtige til at opsamle affald fra havet. Det tror jeg kunne motivere flere fiskere og måske også lyst- og fritidsfiskere til at samle mere affald, hvis erhvervsfiskeriet fik mere positiv omtale i forhold til, hvor meget vi gør" (Bornholms og Christiansøs Fiskeriforening)

Både i interviews og spørgeskema understreger aktørerne, at synliggørelse er afgørende, når det kommer til indsatsen og dens omfang og effekt. Særligt erhvervsfiskerne, som allerede opsamler og tager affald med i land, ønsker, at deres indsats gøres mere tydelig for andre. Flere respondenter i spørgeskemaet angiver også, at det er afgørende for motivationen, at man kan se, at indsatsen gør en reel forskel. 6 ud af de 25 påpeger, at det ville virke motiverende, hvis affaldet blev sorteret og genanvendt. Derudover er det afgørende, at den enkeltes indsats knyttes sammen med en større samlet og fælles indsats for reduktion af affald i havet. En havn foreslår, at man opfører en form for barometer ved indkørslen til havnen, hvor man kan se, hvor mange tons havaffald, der er opsamlet. Også idéen om en gennemsigtig affaldscontainer møder positiv modtagelse blandt flere interviewdeltagere. Det ville nemlig synliggøre, hvad og hvor meget affald, der hentes i land og motivere til øget sortering.

5. Grønland

5.1 Præsentation af datamateriale

Nedenstående analyse og anbefalinger er baseret på kvalitative interviews med organisationer og foreninger inden for erhvervsfiskeri, erhvervssejllads, fritids-/lystfiskere og havne. Vi har foretaget seks interviews med følgende fordeling mellem aktørerne:

- Nuuk Water Taxi (Erhvervs- og turistbådfart)
- Bådforeningen ILUPE (med bl.a. fritidsfiskere)
- KNI Pilersuisoq (decentral havnemyndighed)
- Grønlands Naturinstitut
- Royal Greenland (Fiskefabrik som driver erhvervsfiskeri)
- IAPP (Lokal fisker- og fangerforening under KNAPK)

Foruden de kvalitative aktørinterviews, baserer analysen sig på en spørgeskemaundersøgelse med i alt 106* deltagere fra Grønland, heriblandt:

- 40 lyst- og fritidsfiskere
- 39 lystsejlere
- 19 erhvervsfiskere
- 6 erhvervssejlere
- 2 roere

*Det samlede antal respondenter varierer for hvert spørgsmål i spørgeskemaet, da det ikke er alle deltagere, der har besvaret alle spørgsmål. Derudover er nogle spørgsmål rettet specifikt mod udvalgte aktørtyper, da spørgsmål som eksempelvis "hvor ofte får du affald med i fangsten?" kun giver mening at besvare for fiskere. Hvis det samlede antal besvarelser er omkring 100 og derover, angives fordeling i procenter.

5.2 Oplevelsen af problemet – indtryk af affald i havet

Flere af de interviewede og adspurgte hævder, at Grønland oplever særligt store mængder affald i havet i sammenligning med andre samfund. I spørgeskemaet angiver 71 % af respondenterne, at de "altid" eller "ofte" ser affald i havet, når de er ude og sejle. 31 % har dertil den opfattelse, at affaldsmængderne i havet er steget de sidste fem år. Det er dog værd at bemærke, at der er forskel i betragtningen af problemets omfang afhængigt af aktørgruppe. Kun to erhvervsfiskere blandt de 19 medvirkende i spørgeskemaet har markeret, at de erfarer, at der er kommet mere affald i løbet af de sidste fem år. Fire ud af de 19 erhvervsfiskere angiver endda, at de oplever mindre affald i havet nu end for fem år siden.

"Jeg har sejlet i alle de nordiske lande og objektivt set er jeg sikker på at det er værst på Grønland, hvor store mængder affald bliver tippet ud i havet." (Lystsejler)

Blandt lystsejlere og roere er det hele 30 ud af 38 som "altid" eller "ofte" ser affald i havet, når de er ude at sejle. Heriblandt har de to roere angivet, at de "altid" ser affald, når de er ude at ro. Dette kunne være et udtryk for, at affald samler sig i de kystnære områder. Også erhvervssejlruterne på havet lader til at være hotspot for affald i havet. Alle seks erhvervssejlere der har medvirket i spørgeskemaet svarer nemlig, at de "altid" eller "ofte" ser affald i havet. I interviewet med en erhvervssejler understreges denne tendens, ligesom affaldets placering tæt på kystbyerne også bekræftes.

24 ud af 40 fritids- og lystfiskere svarer, at de "altid" eller "ofte" ser affald i havet, når de er ude at sejle. I interviewet med en bådforening, der blandt andet repræsenterer denne gruppe, peger vedkommende på, at man støder på flydende affald i form af eksempelvis oliedunke og paller. Det værste affald, pointerer bådforeningen, er tabt fiskeudstyr. Denne betragtning deler også naturinstituttet og erhvervsfiskerne, som påpeger, at problemet med affald i form af tabt fiskegear er centreret omkring populære fiskeområder. Biologen tilknyttet naturinstituttets forskningsskib anslår på baggrund af flere opsamlingsaktioner i grønlandsk farvand, at affaldsmængderne i havet generelt ikke er store, men til gengæld er samlet på bestemte lokaliteter, heriblandt fiskepladserne.

"Der hvor der er [affald i havet], er det meget lokalt. Det er slidte trawlwire som skibene har dumpet. Det har de gjort siden 50'erne. Det tror jeg ikke man gør mere – det håber jeg ikke!" (Grønlands Naturinstitut)

"Der er en del [affald]. Om vi kan se det hele – det er jo spørgsmålet. Tabte garn og langliner – det er det værste. Flydende affald møder vi selvfølgelig også. Tomme oliedunke der flyder rundt – og paller." (Bådforeningen ILUPE)

Affald i havet forstås i høj grad som et problem knyttet til normer. Flere påpeger, at det tidligere har været almen praksis at dumpe affald i havet. Men at smide affald i havet har ikke "kun" været en norm blandt aktører på havet. En respondent kæder affaldsproblemet i havet sammen med manglen på en miljøvenlig spildevandsordning i Grønland.

De kvalitative interviews efterlader desuden et indtryk af, at betragtningen af problemets karakter afhænger af, om man er udefrakommende eller grønlander med stor lokal tilknytning. Dette aspekt kommer blandt andet til udtryk i nedenstående citat fra interviewet med bygdernes havnemyndighed.

"Grønland er meget stort og vi grønlandere ser ikke affald på havet så tit. Måske er det anderledes for fiskerne – det ved jeg ikke (...) Jeg er ikke fisker eller fanger, men vi sejler tit især om sommeren, og så ser vi ikke meget til affald sådan som mange udefrakommende siger." (KNI Pilersuisoq)

5.3 Opmærksomheden på problemet

"Grønlanderne har en idé om, at de ikke er så mange mennesker i Grønland, så derfor mener de heller ikke, at det har nogen betydning i det store billede, hvis man smider eller taber noget affald." (Royal Greenland)

Jeg oplever en ligegyldighed hvad angår affald. Jeg har boet i Grønland i de sidste 25 år, og der er ikke sket en holdningsændring (...) Der skal et holdningsskifte til. Vi skal i gang med at alle tager ansvar." (Lystsejler)

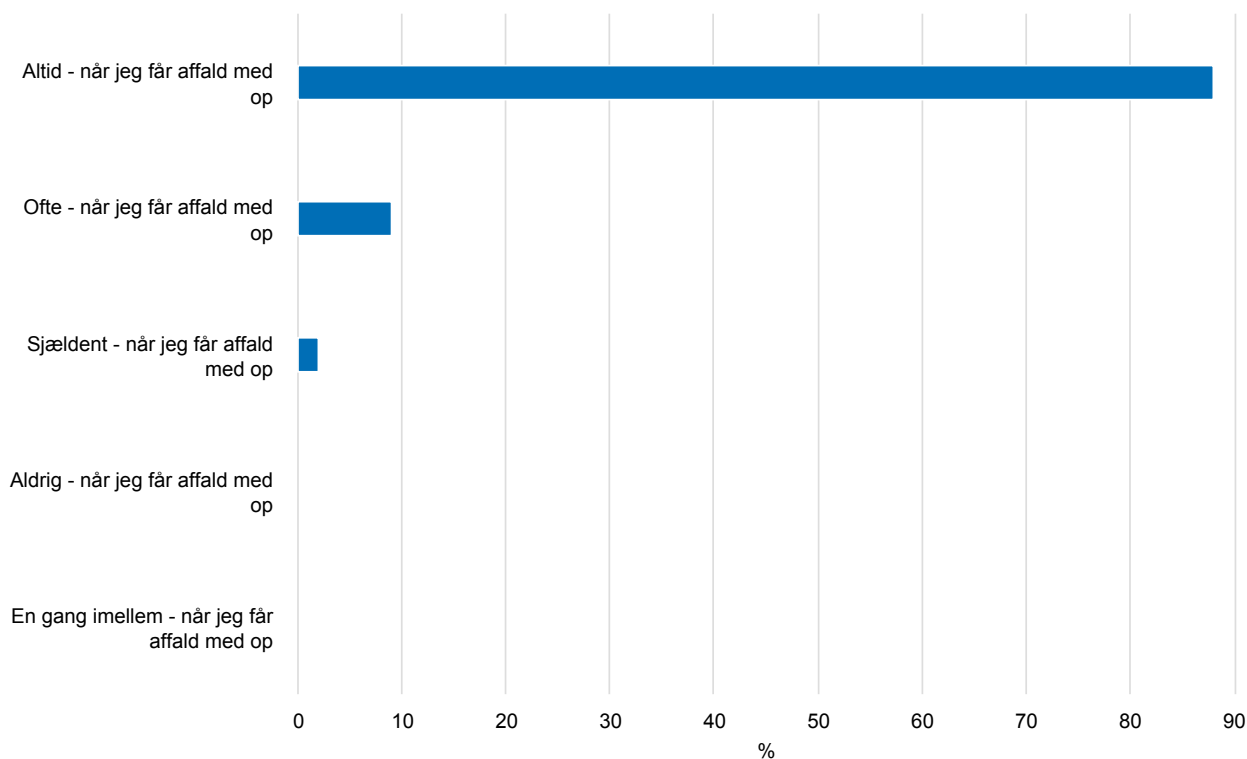
"Mange af fangerne som lever her ved havet, de tænker at det er kommunens pligt at rydde op – ikke dem. De tænker at det er dét deres skat går til – til at kommunen rydder op." (Bådforeningen ILUPE)

Ifølge spørgeskemaundersøgelsen oplever 86 % af respondenterne, at affald i havet er et stort problem for miljøet. Dog efterlyser flere grønlandske aktører i både interviews og spørgeskemaundersøgelse større bevidsthed og ansvarstagen i forhold til problemet. En del af de interviewede peger på, at der er behov for en holdningsændring i samfundet, særligt blandt fiskere og fangere. Dog er nogle også opmærksomme på, at netop fiskere og fangere allerede er engagerede i oprydningsinitiativer, og desuden selv er ofre for problemet i deres dagligdag. Spørger man erhvervsfiskerne selv, giver de i spørgeskemaet udtryk for, at det er den gængse praksis, at man tager opfisket affald med i land. En lokal fisker- og fangerforening beskriver ligeledes, at deres medlemmer samler affald op med stor selvfølgelighed i det omfang, det er muligt. At tabe og miste fiskeudstyr er altid et uheld, understreger en talsmand for fisker- og fangerforeningen og påpeger, at fiskeredskaberne selvsagt er værdifulde for fiskerne. For erhvervsfiskerne er problemet med affald i havet tilsyneladende ikke så stort, som andre aktører vurderer det som. 8 ud af 15 erhvervsfiskere anfører i spørgeskemaet, at de "aldrig" eller kun "sjældent" får affald med op, når de tager fangsten ind. Også blandt fritids- og lystfiskerne er det relativt sjældent, at man får affald med i fangsten. Her svarer 25 ud af 40, at de "aldrig" eller "sjældent" får affald med op. Når 26 % af alle erhvervs- samt fritids- og lystfiskere dog alligevel angiver, at de "altid" eller "ofte" får affald med i fangsten, ligner det et udtryk for, at der netop er tale om særlige lokaliteter i havet, hvor affaldet har akkumuleret sig. Opmærksomheden på problemet omtales som stor blandt erhvervssejlerne, som blandt andet sejler med turister. At kunne præsentere turister og besøgende for en grønlandsk naturoplevelse uden affald er et afgørende element i turistbådenes koncept og forretning, hvilket kan forklare deres opmærksomhed på problemet.

"Hvis vi peger rundt og siger, at det er uberørt natur, så er det ikke super uberørt, hvis der ligger en masse affald i naturen. Vi vil jo heller ikke vise dyr frem, der ligger kvalt i et net eller noget." (Nuuk Water Taxi)

5.4 Hvem gør noget nu – og hvordan?

Til spørgsmålet om hvor ofte man tager opfisket affald med i land, viser den kvantitative undersøgelse, jf. nedenstående figur, at 88 % af de grønlandske fiskerne svarer "altid, når jeg får affald med op", 9 % svarer "ofte, når jeg får affald med op", og 2 % svarer "sjældent, når jeg får affald med op".

Figur 4: Spørgsmål 8: Hvor ofte tager du opfisket affald med i land?

Figuren viser svarfordelingen over, hvor mange der tager opfisket affald med i land.

5.4.1 Lokale erhvervsfiskere og naturinstituttets forskningsskib

"Der er opfisket rigtig meget [affald] ved vores fiskepladser. Jeg har det indtryk, at vi har samlet det meste op. Vi fyldte over ti 'big bags' med opfisket affald udenfor Ilulissat her i sommers." (IAPP)

Opsamling af affald i havet lader til at være en relativt integreret del af erhvervsfiskernes aktivitet på havet. 8 ud af 10 erhvervsfiskere tager "altid" opfisket affald med i land, når de får affald med i fangsten. De resterende to svarer, at de "ofte" tager det opfiskede affald med i land. Generelt giver erhvervsfiskerne udtryk for, at de oplever, at modtagefaciliteterne på havnene er tilstrækkelige. 11 ud af 14 erhvervsfiskere i spørgeskemaet svarer, at de benytter sig af havnens faciliteter uden ekstra omkostninger, og ni af dem angiver, at de er tilfredse med denne ordning. To af erhvervsfiskerne svarer, at de benytter sig af offentligt tilgængelige

skraldespande og er tilfredse med dette, mens én angiver, at vedkommende efterlader affaldet på kajen. Denne ordning er vedkommende "nogenlunde" tilfreds med. I interviewet med fisker- og fangerforeningen fremgår det, at medlemmerne oplever, at det at kunne efterlade affald i form af eksempelvis opfisket fiskeudstyr på kajen er en velfungerende ordning i samarbejde med havnemyndighederne.

"Man kan sagtens komme af med affaldet på havnene (...) Man lægger det opfiskede grej på kajen. Du kan se der ligger gammelt fiskegrej rundt omkring hele kajen. Så tager havnen det. Den ordning fungerer fint." (IAPP)

IAPP, en lokal afdeling i den nationale fisker- og fangerforening KNAPK, fortæller at deres medlemmer over en længere periode har orienteret om positioner, hvor der er tabt fiskeredskaber såsom garn eller langliner. Med afsæt i medlemmernes erfaringer og problemer med affald i havet, arrangerede IAPP en opsamlingsaktion, der forløb over 3-4 dage i sommeren 2019. I perioden lukkede man alle fiskepladser, lejede større skibe med særligt udstyr, og sejlede ud til de registrerede positioner for at opfiske affaldet. Projektet var en succes, og efterfølgende har flere medlemmer givet udtryk for, at de oplever, at fiskebestanden er stigende på de positioner, hvor man har ryddet op. IAPP gennemførte projektet med støtte fra lokale virksomheder, fiskefabrikker og kommune. Kommunen forærede fiskerne 'big bags' til affaldet, ligesom både kommune og fiskefabrikker stillede kranbiler til rådighed.

Til finansiering af projektet ansøgte IAPP oprindeligt Selvstyrets miljøfond, som støtter miljø- og bæredygtighedsprojekter i Grønland, heriblandt affaldsopsamling i havet. Fondsmidlerne gik til Grønlands Naturinstitut, som ligeledes søgte om penge til et tilsvarende projekt, der bl.a. inddrog fiskernes viden via KNAPK og derudover var et samarbejde med Sustainable Fisheries Greenland.¹⁴ Naturinstitutets projekt involverede, at man med et forskningsskib filmede havbunden og opsamlede affald lokaliseret af fiskere og fangere.¹⁵ Naturinstitutet udkommer med en rapport om projektet ultimo 2020.

5.4.2 Andre initiativer rettet mod affaldsopsamling i havet

Blandt initiativer og projekter rettet mod affaldsopsamling i havet omtaler interviewdeltagerne desuden følgende:

- En turistbåd har under corona-krisen arrangeret oprydningsture, hvor turister købte billetter til reduceret pris. Initiativet skete i samarbejde med det lokale affaldscenter, som sponsorerede affaldssække og handsker.
- En respondent påpeger, at WWF har en indsats ift. opsamling af spøgelsesgarn i Grønland (<https://www.facebook.com/wwfgreenland>). Dette vedrører bl.a. et pilotprojekt, som WWF gennemførte med Kommuneqarfik Sermersooq. Se følgende artikel i KNR: <https://knr.gl/da/nyheder/verdensnaturfonden-jagter-sp%C3%B8gelsesgarn>
- Kommuneqarfik Sermersooq har, ifølge en deltager i undersøgelsen, indkaldt bl.a. turistbådserhvervene og affaldsselskaberne til "green clean", som handler om at implementere bæredygtighedskriterier for turismen.
- Sustainable Fisheries Greenland (SFG) – industriens fællesorganisation – arbejder med bæredygtighed i fiskeriet (<http://www.sfg.gl>).

14. SFG er en sammenslutning af aktører i fiskeriet.

15. Læs om projektet i denne artikel: <https://sermitsiaq.ag/node/224621>

- "Plastic not so fantastic" er en Nuuk-baseret Facebookgruppe, som sætter fokus på problemet (<https://www.facebook.com/groups/1961240304170078>).
- Avannaata Kommunia afholder oprydningsdage, hvor de samler affald i havet.
- En deltager i undersøgelsen fortæller, at en operatør i Østgrønland udvikler eller forhandler filtre, som kan opsamle mikroplastik, og som man kan få monteret ved bådmotoren.

5.4.3 Andre initiativer rettet mod forebyggelse af affald i havet

Med hensyn til forebyggelse af affald i havet omtaler flere deltagere en pantordning på olie- og benzindunke, mens en enkelt også nævner, at der arbejdes på en pantordning på brugt fiskegrej.

- KNI A/S der ejer butikkerne Pilersuisoq og Polaroil har indført et pantsystem, så tomme oliedunke kan returneres (<https://www.kni.gl/da/nyheder/fra-polaroil/polaroilip-plastikkinik-puukunik-utertitsisitsisalerne-iluatsittoq/>).

DACONET/FRYDENDAL (i Hvidesande) som er producenten af de fleste af de monofilgarn og krabbetejner, der anvendes i Grønland, har sammen med det grønlandske Qalut vonin udviklet en ordning på synkegarn. Ordningen sikrer at plastik, bly og flydeliner i monofilgarnene kan genbruges. I praksis indebærer ordningen, at en fisker som afleverer noget slidt garn får et tilgodebevis til DACONET. Hvis fiskeren selv har skåret garnet op og sorteret bly og flydeliner fra, er tilgodebevisets beløb højere. DACONETs sælgere samler garnene på Grønland og gør dem klar til at blive solgt på ny til en reduceret pris. Initiativet er muligvis støttet af Selvstyrets miljøfond.

"Kommunen har et initiativ, hvor de kommer ud og samler affald op i havet. Sidste år samlede de 250 gamle garn og langliner op fra havet." (Bådforeningen ILUPE)

"Vi samler skrald op, når vi sejler forbi – både bildæk, presenninger og oliedunke. Vores både er ikke så store, så man kan nemt række hen over og bruge en bådtage til at tage det op. Vi samler ret meget op. En gang om ugen har vi da samlet plastik med." (Nuuk Water Taxi)

5.5 Motivation

Undersøgelsen blandt de grønlandske aktører identificerer følgende grundlæggende fem former for motivation for at opsamle havaffald:

5.5.1 Et rent hav er forudsætningen for fiskernes fangst og forretning

"Det der motiverer mig er, at det er et rent hav, man kommer ud til, når man skal vise det frem til kunder (...) vi kan nemt stoppe og samle [affaldet] op. Det ser også godt ud for os, at kunderne ser og roser det." (Nuuk Water Taxi)

"Der var en trawlwire ud for Ilulissat og en masse langliner, der fulgte med. Den har kostet mange bandeord gennem tiden – over mistet grej og måske 10-20.000 kroge." (Grønlands Naturinstitut)

"For det første så tænker de på fremtiden. Når vi har for meget affald på havet så vil fiskene også forsvinde. Både erhverv og samfundssansvar. Det er vigtigt for hele Grønland – fiskeri er vores største indtjening." (KNI Pilersuisoq)

Fiskerisektoren er vigtig for Grønland. Derfor er det af stor vigtighed, at fiskere og fangere har gode forudsætninger for god fangst. Fiskerne har deres faste gode fiskepladser, men som nævnt, er det særligt på de steder, at der har samlet sig affald i form af gammelt fiskeudstyr. Dette er til stor gene, eftersom fiskerne kan sidde fast i garn eller stålwire og risikere at miste redskaber og fangst. Dette medfører økonomisk tab for fiskerne. Som fisker- og fangerforeningen udtrykker, var det "nødvendigt" at igangsætte en opsamlingsindsats.

Flere deltagere i spørgeskemaet nævner desuden, at motivationen for at opsamle affald bunder i tanken om, at forurening i havet indebærer, at de fisk der bliver fanget, solgt og konsumeret potentielt kan være sundhedsskadelige.

5.5.2 Omtanke for naturen, miljøet og de næste generationer

Langt størstedelen af respondenterne i spørgeskemaundersøgelsen beskriver, at motivationen for at samle affald op først og fremmest bunder i et hensyn til miljøet, herunder rent hav, rig natur og beskyttelse af dyrelivet. At værdsætte og respektere natur og miljø er, påpeger nogle respondenter, noget man opdrages til. Det er en del af det kulturelle ophav.

"Min far har opdraget mig til at have respekt for naturen. Han var fisker. [Jeg har] set mine bedsteforældres fuldstændige kærlighed og respekt for naturen [indtil] deres død. Vi opdrager vores børn som vi blev opdraget." (Fritids-/lystfisker)

Mens tidligere generationer som beskrevet i citatet herover kan fungere som rollemodeller for en særlig naturetisk praksis, spiller også de næste generationer en rolle i motivationen for at mindske affald i naturen. Respondenter i spørgeskemaet uddyber, at det er med tanke på "børnenes fremtid" og "fremtidens natur", at man motiveres til at samle affald op her og nu.

5.5.3 En trussel mod sikkerheden til søs

Affald i havet forvolder ikke blot gener, når det ødelægger fiskernes udstyr. Affald i havet kan, ifølge mange deltagere og respondenter udgøre en reel sikkerhedsrisiko. Både fritidsfiskere og lyst- og erhvervssejlere påpeger, at affaldsobjekter kan gøre skade på fartøjet og derved udgøre en fare til søs. Denne risiko motiverer aktører til at samle havaffald op, i det omfang de kan.

"[Det der motiverer mig til at samle affald op, er] forebyggelse af skader på både. Har samlet europapaller, fiskekasser og halve telefonpæle op. Det kan gøre stor skade på en lille motorbåd." (Lystsejler)

"[Jeg er motiveret til at samle affald i havet op], hvis jeg vurderer det som farligt for søsikkerheden, eller jeg ligger stille og affaldet driver lige forbi og er nemt at samle op, " (Fritids-/lystfisker)

5.5.4 Et hav med affald forstyrrer naturoplevelsen

Mange betoner, at motivationen for at mindske affald i havet har at gøre med værdsættelsen af den grønlandske naturs æstetiske kvalitet og foragten for "grimt" affald i den "smukke natur." Særligt lystsejlere, fritids-/lystfiskerne samt aktører i turistbranchen fremhæver den æstetiske forurening i landskabet som motiverende for handling. Dette skyldes angiveligt, at naturomgivelsernes æstetiske kvalitet er en væsentlig motivation for marine fritids- og turistaktiviteter.

5.5.5 Pant

Flere interviewdeltagere fremhæver med henvisning til en eksisterende pantordning på oliedunke, at pantsystemer er en motiverende faktor. En interviewdeltager påpeger, at pantsystemet kunne udbygges for at motivere flere til at opsamle affald og tage det med i land.

5.6 Barrierer for at gøre mere

Undersøgelsen blandt de grønlandske aktører identificerer følgende barrierer:

5.6.1 Utilstrækkelige muligheder for aflevering, modtagelse og håndtering af affald

I det samlede datamateriale tegner der sig et billede af, at mulighederne for at indlevere sit affald på en hensigtsmæssig måde er begrænsede. Over halvdelen (52 %) af de adspurgte udtrykker, at havnefaciliteterne skal forbedres, hvis affaldsopsamlingen til havs skal øges. Ifølge de kvantitative data er det primært fritids-/lystfiskerne (9 ud af 12), og delvist også lystsejlerne (2 ud af 12), som ikke er tilfredse med de eksisterende muligheder for at komme af med affald. 11 ud af de 12 utilfredse respondenter svarer desuden, at netop bedre havnefaciliteter ville få dem til at samle affald fra havet op oftere. Mens Nuuk Havn tilsyneladende har gode landgangsmuligheder og faciliteter i forhold til at komme af med affald fra havet, efterlyser mange alligevel bedre faciliteter til både aflevering og sortering af affald. Følgende barrierer gælder både havne og bådebroer i Nuuk såvel som i Diskobugten og Syd- og Østgrønland.

Fravær af sorteringsordninger hæmmer motivationen

Mange udtrykker frustration over, at alle former for affald kun kan afleveres i én skraldespand eller container. Nogle spørger; Hvor skal større genstande, olierester og farligt affald kasseres? Derudover efterlyser flere også beholdere specifikt til brugte fiskeredskaber og affald opsamlet fra havet. Affaldssortering med henblik på genanvendelse er ikke en mulighed på de grønlandske havne, hvilket ifølge 24 % af respondenterne står i vejen for at øge motivationen for affaldsopsamling. I spørgeskemaet har flere respondenter ligeledes tilføjet kommentarer omhandlende netop denne barriere.

"Jeg synes, at der burde være en genbrugscyklus eller sortering" (Fritids-/lystfisker)

"Der mangler flere affaldsbeholdere, således det kan sorteres. Der er kun én container med "Småt brændbar" og nogle gange er det jo ikke dét jeg har med ind." (Fritids-/lystfisker)

En havnemyndighed som forvalter de mindre havne ved bygderne fortæller i et interview, at man ved havnene har skraldespande i almindelig størrelse til dagrenovation.

"Der står kun én stor container ved havnene til alt. Vi havde garn med store mængder spøgelsesfangst i. Det var meget omstændigt at håndtere det"
(Grønlands Naturinstitut)

Som ovenstående citat peger på, er henkastet fiskeudstyr ofte meget svært at affaldshåndtere, eftersom det er sammensat af mange forskellige fraktioner. En virksomhed der driver erhvervsfiskeri har erfaret, at henkastet fiskeudstyr er for dårligt til genbrug og genanvendelse. De prøver at arbejde for, at fiskeredskaber kan genbruges og genanvendes, men oplever at ingen eller kun få er interesseret i at modtage udstyret. Enkelte virksomheder i Danmark tager i mod opsamlet fiskeudstyr fra havet.

"Det jeg har forstået er, at når det først er tabt og har ligget på havet i et halvt års tid er materialet for dårligt til at blive brugt igen. Hvad gør man så med det? Forbrændingsanlægget vil ikke have det, da det ikke brænder så godt. Det bedste bud er derfor lige nu at grave det ned på land, hvilket ikke er optimalt." (Royal Greenland)

Affaldsbeholdere er for få, for små og for dårligt placeret

En god håndfuld respondenter pointerer, at der ligger et problem i antallet, størrelsen og placeringen af affaldsbeholdere på havnene. Med undtagelse af Nuuk Havn, er det beskrevet som et problem, at affaldsbeholderne er for få og ofte er overfyldte. 52 % af respondenterne udtrykker et behov for bedre havnefaciliteter, og 19 % efterspørger gode affaldsbeholdere. Flere steder er affaldsbeholderne fordelt uhensigtsmæssigt på havnen, så de står for tæt, og så afstanden til beholderne bliver for stor. Nogle respondenter udtrykker, at beholderne ikke er placeret strategisk i forhold til eksempelvis bådebro og tankstation. En fritids-/lystfisker giver udtryk for, at der mangler afleveringssteder for affald på de steder, hvor han tanker sin båd. Samme fisker skriver i spørgeskemaet, at det ville øge motivationen, hvis han "oplevede at kommunerne rent faktisk selv gjorde en reel indsats. Eksempelvis ved at indrette affaldspladser så affald ikke flyver væk".

Udgifter kan spænde ben for motivationen

Mens hele 77 % benytter sig af havnenes affaldsfaciliteter uden ekstra omkostning, benytter 29 % sig af offentligt tilgængelige skraldespande, mens 15 % tager affaldet med hjem til husholdningsaffaldet. I alt fire respondenter (to fritids-/lystfiskere og to lystsejlere) benytter sig af havnens affaldsfaciliteter mod ekstra betaling. To af dem angiver at en gratis ordning ville hjælpe på motivationen for at samle affald op på havet. I alt 19 % af alle respondenter bemærker, at en gratis ordning vil øge motivationen for affaldsopsamling på havet generelt. Udgiftsbarrieren udtrykkes ligeledes kvalitativt i interviews og spørgeskema-kommentarer.

"Jeg synes, at det ikke bør koste at have en affaldscontainer." (Fritidsfisker)

"I princippet skal man betale for at komme af med det affald, som man har fisket op. Der er dog nogle kommuner, hvor man kan lave en aftale med dem, hvor de tager det gratis, hvis man har opfisket." (Royal Greenland)

"Hvis man skal betale for at komme af med affald, vil de slække på motivationen for at få folk til at samle op." (Nuuk Water Taxi)

5.6.2 Barrierer for at opsamle affaldet på havet

Affaldets karakter og bådens kapacitet og aktivitet kan være en barriere

Hvorvidt specifikke aktører på havet er i stand til at opsamle affald afhænger af affaldets karakter: Hvor stort er det, hvor tungt er det, hvor længe har det ligget i havet, og hvor er det placeret? Flyder det i overfladen, ligger det på bunden, eller er det sammenfiltret med andre objekter? Hvem der kan opsamle de forskellige varianter af havaffald, afhænger af fartøjets størrelse og udstyr. 39 % af respondenterne svarer, at "bedre plads til affald" ombord på båden kunne få dem til at samle havaffald op oftere. Affaldsobjekter kan være for store eller besværlige til at have med ombord. En erhvervsfisker påpeger, at han tager alt affald, som han støder på med til land lige bortset fra gamle wires, der sandsynligvis kommer fra trawlskibe. Noget affald får man automatisk ombord med fangsten, mens andet er for tungt eller besværligt til at hive op på båden.

"Det er ting, der har ligget i meget lang tid, som ligger fast i bunden i store klumper." (Royal Greenland)

Ifølge naturinstituttet der har været involveret i flere opsamlingsaktioner kræver de tunge, store og besværlige objekter, at man har et større skib udstyret med et stålwire-spil. Forskningsskibet som har netop dette udstyr er dog en ressourcekrævende maskine at sejle rundt med, påpeger naturinstituttet. Kun store trawlskibe har sandsynligvis tilsvarende udstyr, mens de resterende aktører ikke har tilstrækkeligt med redskaber til at opsamle stort og tungt affald. Ifølge en aktør fra erhvervsfiskeriet har fiskere i joller ikke engang kapacitet til at opfiske egne net, der på én eller andet måde har sat sig fast.

Ifølge naturinstituttet kan det desuden være svært at identificere om udstyr i havet er efterladt og dermed er henkastet affald, eller om det rent faktisk stadig er i brug. Problemet skyldes tilsyneladende, at fiskeudstyret ofte ikke er mærket korrekt med skibsnummer eller kontaktoplysninger, ligesom der hersker tvivl om, hvornår man ifølge loven er berettiget til at fjerne genstande fra havet.

"Når du sejler rundt kan du ikke altid se hvad der er efterladt redskab eller hvad der er i brug. Hvordan kan jeg vide om bøjen har stået to dage eller en måned. Ifølge loven må alle og enhver ikke bare fjerne redskaber, så vidt jeg ved. Der er det myndighed der skal ud og rydde op." (Grønlands Naturinstitut)

Blandt erhvervssejlerne kan det være forbundet med stort tidsforbrug at styre mod affald og standse for at samle det op. At samle affald i havet er en opgave, der er svær at forene med en erhvervssejlers tids- og ruteplan, samt hensynet til de kunder, man har med ombord. Om man opsamler affald i havet eller ej vil derfor være meget

afhængigt af om tidsplanen, farten og søgangen tillader det.

"En af udfordringerne kan være, hvis [vi] er presset på tid, og [vi] har en anden afgang bagefter – om man så har tid til at stoppe op, hvis man ser noget to-tre sømil væk. Så skal man vælge mellem kundens og naturens behov." (Nuuk Water Taxi)

Hvem har ansvar for affaldet – og hvornår?

Flere aktører deler det indtryk, at særligt erhvervsfiskerne i Grønland har haft – og måske stadig har – tilbøjelighed til at efterlade affald og fiskegear i omgivelserne. En fritids-/lystfisker oplever, at erhvervsfiskere ofte smider kasserede fiskeredskaber og andet affald på havnen eller i naturen. En repræsentant fra en bådforening mener, at nogle fiskere og fangere efterlader affaldet, fordi de forestiller sig, at det er kommunens pligt at opsamle affald og tabt fiskeudstyr.

"Ligeledes ligger det mentalt ikke så present for dem [fiskerne] med affald i havet – men det bliver bedre." (Royal Greenland)

Som det ligeledes er beskrevet i afsnittet "Hvem gør noget – og hvordan?"; er erhvervsfiskerne og -fangerne netop aktive i opsamlingen af affald i havet. Fiskerne har endda, som det er blevet omtalt, initieret og organiseret et større affaldsopsamlingsprojekt. Erhvervsfiskerne kan trods deres status som affaldsproducenter altså siges at være en aktør, der tager ansvar og driver indsatsen for at mindske affald i havet. Bortskaffelse af affald på havet fulgte tidligere en anden norm, men erhvervsfiskerne i dagens Grønland har uden tvivl en stor interesse i at holde havet rent og tage del i affaldsoprydningen. Hvad der bliver affaldsnorm og -praksis i en given kultur har desuden rødder i de muligheder for at skille sig af med affaldet, som omgivelserne tilbyder – eller ikke tilbyder.

Som nævnt benytter flere erhvervsfiskere sig af den mulighed, der indebærer at de placerer opsamlet og indsejlet affald på kajen. Det være sig ødelagt fiskegrej, opfiskede garn og andet tabt udstyr, som fiskerne har opsamlet. På havnekajen skifter affaldet hænder og bliver havnemyndighedens ansvar. Uanset hvordan denne ordning måtte fungere, ligner det for udefrakommende ikke en ordning med en ansvarsfordeling, men derimod henkastet affald fra fiskernes hånd. Konklusionen kan for omverdenen derfor være, at erhvervsfiskerne ikke føler ansvar for at mindske affald i naturen. Om denne ordning som erhvervsfiskerne benytter sig af, er en ideel ordning er et andet spørgsmål. Som en erhvervsfisker i spørgeskemaet påpeger, kan det efterladte affald på kajen risikere at blæse ud i havet. Et par sejlere noterer ligeledes, at de har været vidner til, at fiskeudstyr der enten er efterladt eller opbevaret langs kysten skyller eller blæser ud i havet. Ifølge en havnefoged som har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen er ordningen ikke optimal. Han bekræfter, at erhvervsfiskere stiller opsamlet fiskeudstyr på kajen, men bifalder tilsyneladende ikke, at det besværlige affald på kajen så bliver havnenes ansvar og dermed omkostning. Han anfører, at det skulle være gratis at komme af med affald og efterlyser i følgende citat at myndighederne tager ansvar.

"Der skal være bedre muligheder for aflevering til havnen og eller modtagerstationer (...) Nogle erhvervsfiskere fanger og samler gammelt fiskeudstyr og lignende, men kan risikere at skulle betale for fjernelsen fra erhvervshavne (...) Kommuner og staten

(Selvstyret) bør finde bedre muligheder." (Havnefoged og lystsejler)

"Som en dråbe i (affalds)havet"

De barrierer der i de foregående afsnit er blevet skitseret kan have en selvforstærkende effekt, idet man ikke opsamler affald i havet, hvis man a) ikke kan komme af med det på en hensigtsmæssig måde og b) er efterladt med det indtryk, at væsentlige aktører såsom erhvervsfiskere og havnemyndigheder ikke er investeret i at løse problemet. For når problemet er stort, kan en enkelt lystfisker eller sejlers indsats virke ubetydelig. Dette kompleks er indfanget i følgende citat fra en lystsejler, der deltog i spørgeskemaet.

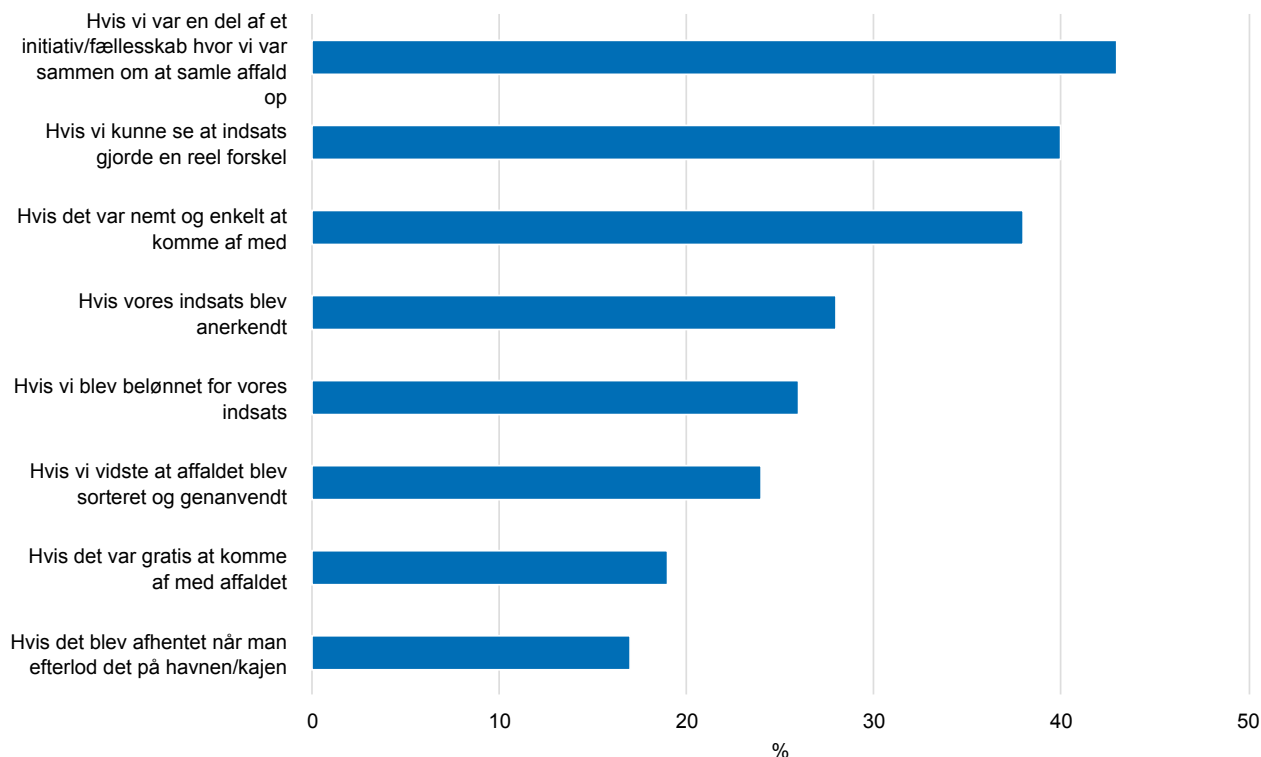
"Det kan synes uoverskueligt at opsamle affald. Som en dråbe i (affalds)havet"
(Lystsejler)

At andre aktører – såsom erhvervsfiskeriet, fiskerivirksomheder, havne og myndigheder – ikke opfattes som frontløbere i indsatsen for at mindske affald i havet virker demoraliserende. Dette perspektiv resonerer med resultater fra spørgeskemaundersøgelsen, hvor 26 % af respondenterne påpeger, at de oftere ville samle affald i havet op, hvis de kunne se, at der er flere, der samler affald op. Der er behov for, at opsamlingsaktiviteterne integreres i et fælles initiativ, hvor man er sammen om indsatsen. Det mener 43 % af respondenterne. Endeligt påpeger 40 %, at man har brug for at se, at indsatsen også gør en reel forskel.

Man kan altså argumentere for, at nuværende affaldsadfærd har en selvforstærkende kraft. Indtrykket af at kun få (og små) aktører deltager i en reel affaldsindsats betyder, at færre er motiverede for at tage del i denne indsats.

5.7 Anbefalinger til yderligere indsatser

Den kvantitative undersøgelse blandt de grønlandske aktører til havs identificerer, hvad der kunne motivere aktørerne til at samle mere affald op:

Figur 5: Spørgsmål 20: Med henblik på at forbedre forholdene for opsamling af affald i havet generelt, hvad kunne så motivere dig og andre, der færdes på havet, til at samle mere affald op?

Figuren viser svarfordelingen over, hvad der kunne motivere de bornholmske aktører på havet, til at samle mere affald op.

Den kvantitative undersøgelse viser således, at den største motivationsfaktor i Grønland vil være, hvis aktørerne til havs var en del af et initiativ/fællesskab, hvor de var sammen om at samle affald op (43 %).

5.7.1 Forebyggende indsatser i form af genbrug og pant

På tværs af de kvalitative aktørinterviews træder pant- og returordninger frem som en oplagt vej til at mindske affald i havet i Grønland. En bådeforening og en virksomhed som driver turist- og erhvervssejlads, fremhæver førnævnte pantordning, faciliteret af blandt andet KNI's Polaroil. Ordningen involverer at Polaroil, som er leverandør af benzin og olie til hele Grønland, har sat fem kroners pant på oliedunke, som fiskerne og fangerne så får udbetalt, når de leverer dunkene retur på Polarails tankstationer, som er til stede i alle byer og har placering ud til havnene. Dette gør ordningen ekstra bekvem for fiskere og fangere.

"Det kunne være fedt med fokus også på at undgå at SKABE affald, og undgå at det havner i havet." (Lystsejler)

"Når fangerne køber oliedunke er der pant på dem. Det virker siger det. Der kommer mange og afleverer dunkene og får en 5'er pr. dunk (...) Der er Polaroil-stationer i hele Grønland som ligger ud til havnene. Så fiskerne kan faktisk bare sejle hen med dem. Det virker her i byen!" (Bådforeningen ILUPE)

Turist- og erhvervssejleren er ligeledes meget positivt stemt over for pantordningen. Han tilføjer at ordningen ville kunne opnå større udbredelse og effekt, hvis Selvstyret understøttede projektet økonomisk, så pantdunkene kunne modtages endnu flere steder lokalt. En anden genbrugsordning som præsenteres i aktørinterviewene, er førromtalte DACONETs tilbagetagningssystem. DACONET modtager ødelagt og slidt fiskegarn fra fiskerne og kvitterer med tilgodebevis til butikken, som sælger alle former for fiskegear. Ordningen blev ikke omtalt af andre aktører udover naturinstituttet, som bemærkede, at der var tale om en nyopstartet ordning. Andre aktører – herunder myndigheder – kunne med fordel støtte en sådan ordning og sikre omtale og udbredelse. Miljøfonden støtter, som nævnt, muligvis allerede DACONET-initiativet.

5.7.2 Gratis ordninger og belønning

Da afgifter på at indlevere affald som nævnt kan virke som en barriere for affaldsopsamling, anbefales det med afsæt i datamaterialet, at man fritager aktører, som opsamler, indleverer og håndterer havaffald fra afgifter. I alt peger 19 % af alle respondenter på, at aktører der færdes på havet ville samle mere affald op, hvis det var gratis at komme af med affaldet.

Ifølge datamaterialet er det et fåtal af fiskere og sejlere, som betaler en decideret affaldsafgift på havnene, hvilket indikerer at omkostningerne til håndtering af affald blandt andet er dækket af havnen. Som det blev beskrevet efterlyser også havnemyndigheden også afgiftsfrie ordninger på havaffald. Mens én respondent foreslår at fiskere modtager en kilopris på indleveret affald, foreslår en anden aktør at afgift på affaldsbehandlingen af brugt fiskeudstyr lægges til prisen på nyt fiskeudstyr.

"Med de store mængder fra erhvervsfiskeri kunne det være en mulighed at fiskere fik betaling (kilopris) for afleveret affald." (Fritids-/lystfisker)

5.7.3 Udvidet og strategisk affaldsindsamling

Som beskrevet i foregående afsnit kan fraværet af affaldssorteringsordninger have en negativ effekt på motivationen for at samle affald op i havet og sejle det i land. På baggrund af de beskrevne barrierer, er det værd at overveje at udvide dagrenovationsordningen således, at sejlere og fiskere også kan indlevere opfisket fiskeudstyr, som kan være i kategorien stort affald, jern, farligt affald, herunder også spildolie.

Desuden vidner de identificerede og beskrevne barrierer om, at man sikrer at havnene har tilstrækkeligt med affaldscontainere, der dels er store nok og dels bliver tømt ofte nok til at undgå, at de står overfyldte. Beholderne bør være lukkede, så

affaldet ikke kan blæse væk, ligesom de skal være placeret strategisk i forhold til fiskernes og sejlerne aktiviteter og "ruter". De kan evt. placeres nær kajen og ved tankstationerne.

5.7.4 Sortering og genanvendelse

Knap en fjerdedel af respondenterne mener, at flere ville samle affald op i havet, hvis man vidste at affaldet blev sorteret og genanvendt.

"Det kunne motivere med (...) en konkurrence om hvem der kan samle mest [affald] og gode muligheder for at det bliver genanvendt." (Lystsejler)

Selvom udsigten til genanvendelse af affaldet ses som en motiverende faktor, medgiver flere også, at Grønland pt ikke har demografi, infrastruktur og logistik til at etablere et system for genanvendelse af affaldsfraktioner. En virksomhed som driver erhvervsfiskeri påpeger, at man kan sende fraktionerne til Danmark, men som det skitseres i nedenstående citat, er det først og fremmest vigtigt at arbejde for at affald ikke ender i havet, men på forbrændingen. Derudover lader genbrug og returordninger til at være en god vej at gå for Grønland. Således kan oliedunke, slidt fiskeudstyr og andet affald opretholde værdi i cirkulære systemer.

"Det [genanvendelse] tror jeg ikke der er noget af i Grønland. Det vigtigste er at få det [affaldet] op og sendt til forbrændingen. Der er planer om at der skal laves to kæmpe forbrændingsanlæg i Nuuk og Sisimiut. Alt affald til Grønland skal sendes derop." (Bådforeningen ILUPE)

5.7.5 Redskaber til indrapportering og opsamling

Nogle fiskere og sejlere pointerer, at det kan være svært at fange affaldet fra båden og efterlyser derfor redskaber såsom net eller stave til at indfange affaldet. Derudover kunne det være en fordel, at sikre aktørerne nem adgang til affaldsposer, som man kan medbringe, når man lægger fra kaj.

"Det er ikke altid man lige får en pose med ud at sejle. Men bruger hvad jeg kan tage fra båden som beholder" (Fritids-/lystfisker)

Som nævnt er det ikke alt affald i havet, som fiskere og sejlere kan opsamle og have med ombord. Det er derfor vigtigt, at man har mulighed for at registrere, hvor man har observeret affald i havet, eller hvor der er blevet tabt udstyr. Naturinstituttet understreger, at man skal kunne indrapportere positioner for affald, ligesom aktører skal kunne give en melding, hvis de har opsamlet det indrapporterede affald.

"Det er meget vigtigt at man får at vide, hvor man har mistet udstyr. At man har positioner på hvor affaldet er. At der er gennemsigtighed. Også at man ved hvornår nogle måske har ryddet det op. Vi oplevede at sejle ud til nogle positioner, hvor der skulle være noget. Men der var intet, og det måtte være fordi nogle havde samlet det op." (Grønlands Naturinstitut)

Når det kommer til at opsamle affald i havet, kan man ligeledes tage nyere teknologiske løsninger i brug. En respondent foreslår, at man overvejer en teknisk

opsamlingsløsning i havnene, som sikrer, at affald i havnen bliver opsamlet automatisk.

"Har tænkt meget på, om det var muligt at få sat opsamlere op i havet nede ved havnen, som opsamlere olie og andre flydende affald op." (Fritids-/lystfisker)

5.7.6 Samarbejder på tværs og koordinerede opsamlingsaktioner

En stor del af respondenterne (43 %) angiver, at det ville motivere folk, der færdes på havet til at samle mere affald op, hvis de var en del af et initiativ/fællesskab, hvor man var sammen op at samle affald op. Flere af respondenterne har i spørgeskemaet tilføjet kommentarer, hvor de uddyber behovet for en samlet indsats på tværs af aktører.

"Jeg tror der skal skabes en fællesskabsfølelse, lige som der er når der samles storskrald i Nuuk. Både private og erhvervet gør en indsats og er stolte af at gøre det." (Lystsejler)

De gode løsninger lader til at bero på et godt samarbejde og en klar arbejdsdeling mellem aktører på havet, havne, virksomheder, kommunen og affaldsbehandlere. Opsamlingsaktionen initieret af fiskerne og fangerne organiseret i IAPP, skete i samarbejde med både fiskerivirksomheder og kommune. Et andet opsamlingsprojekt koordineret af en virksomhed med turist- og erhvervssejlad, oplevede at deres initiativ fik støtte både fra kommunen/affaldscentralen, som sikrede at sejlerne ikke skulle betale afgift for det affald, de bragte i land. Flere respondenter og interviewdeltagere peger på, at kommunen for det første skal lave tiltag for at skabe en bedre incitamentsstruktur, og for det andet skal understøtte gode initiativer og samarbejder. Kommunen skal sikre bedre muligheder for nem og afgiftsfri indlevering og modtagelse af havaffald.

"Den nemmeste måde er at lave en aftale med kommunen og give dem [andre aktører] penge til at gøre noget. Så måske man kunne afsætte midler til kommunens arbejde med det." (Bådforeningen ILUPE)

Mens kommuner kan understøtte gode praksisser og initiativer, er det også værd at bemærke, at alle aktørtyper kan gøre en indsats, som passer til deres kapacitet. Det er naturinstituttets erfaring, at små kuttere og joller godt kan håndtere mindre affald, mens nogle trawlere eller større skibe med stålwire og spil, heriblandt forskningsskibet, kan håndtere det store og besværlige affald. At synliggøre pointen i at alle hjælper til med de kræfter de nu har, kan være afgørende for en fælles moral og den enkeltes motivation. I denne sammenhæng kan de fælles oprydning- og opsamlingsinitiativer potentielt have både en kortsigtet effekt og en langsigtet effekt i forhold til at mindske affald i havet. Mens affald i havet bliver opsamlet her og nu, vil begivenheden også synliggøre, at andre gør noget og at enhver lille handling bidrager til en stor effekt. Således imødekommer man også 40 % af respondenterne, som ligeledes efterlyser at se, at deres egen lille indsats gør en reel forskel.

"Det ville være fantastisk, hvis man havde nogle faste dage/uger et par gange om året til en fælles oprydning." (Erhvervsfisker)

6. Island

6.1 Præsentation af datamateriale

Nedenstående analyse og anbefalinger er baseret på kvalitative interviews med organisationer og foreninger inden for erhvervssejlad, erhvervsfiskeri, havne samt en miljøorganisation og den islandske miljøstyrelse. Vi har foretaget 4 interviews med følgende aktører, hvoraf en interviewdeltager repræsenterer to aktørtyper.

- Ísafjarðarhöfn (havn)
- Samtök fyrirtækja í sjávarútvegi (Sammenslutning af fiskerivirksomheder)
- Umhverfisstofnun (Miljøstyrelsen)
- North Sailing og Oceanmission (Erhvervssejler og miljøorganisation)

Foruden de kvalitative aktørinterviews, baserer analysen sig på en spørgeskemaundersøgelse med i alt 29* deltagere fra Island, heriblandt:

- 25 erhvervsfiskere
- 3 fritidsfiskere eller lystfiskere
- 1 erhvervssejler

*Det samlede antal respondenter varierer for hvert spørgsmål i spørgeskemaet, da det ikke er alle deltagere, der har besvaret alle spørgsmål. Derudover er nogle spørgsmål rettet specifikt mod udvalgte aktørtyper, da spørgsmål som eksempelvis "hvor ofte får du affald med i fangsten?" kun giver mening at besvare for fiskere.

6.2 Oplevelsen af problemet – indtryk af affald i havet

Aktørerne som er repræsenteret i interviews og spørgeskema udtrykker enstemmigt, at de ikke oplever affald i havet som et udpræget fænomen i Island. I spørgeskemaet angiver 15 ud af 28 respondenter ligefrem, at det er deres oplevelse, at der de sidste fem år er kommet mindre affald i havet, mens syv respondenter mener, at affaldsmængden er uændret. Erhvervssejleren som ligeledes repræsenterer en islandsk miljøorganisation giver i interviewet udtryk for, at man ikke ser så meget affald, når man er til søs. Heller ikke i havnene ser man meget affald. Det er oplevelsen hos én af Islands største havne, som har medvirket i interview. Affald i fangsten er ifølge erhvervsfiskerne heller ikke hyppigt forekommende. 11 ud af 25 erhvervsfiskere angiver, at de "aldrig" får affald med op i fangsten, mens seks svarer, at det "sjældent" sker. Endnu seks svarer, at det sker "en gang i mellem".

Det islandske miljøagentur påpeger dog i et interview, at der er visse områder i havet, hvor man har viden om, at der ligger affald i form af fiskegarn. Ifølge fiskerivirksomhederne er det ikke i havet omkring Island, at problemet optræder. Det er derimod i Barentshavet og i russisk farvand, hvor de islandske skibe også fisker. Her får trawl-skibene meget affald med i fangsten.

"It doesn't necessarily come from Iceland, some of it is for example from Russia and brought here with the currents." (North Sailing og Oceanmission)

"They [the fishing companies] say, that it is not a lot around Iceland – there is barely any trash that come up when you fish with the trawls. In the Barent Sea – in Russian waters on the other hand, the trawlers get a lot of trash. There was a lot a news about a vessel which got tons of litter after fishing in the Barent Sea." (Samtök fyrirtækja í sjávarútvegi)

"We know of some hotspots or areas that has a lot of fishing nets on the ocean." (Umhverfisstofnun)

6.3 Opmærksomheden på problemet

"Here in Iceland, there is not so much focus on the ocean aspect. The people do not associate as many environmental problems with the ocean as with land" (North Sailing og Oceanmission)

"In Iceland they haven't focused too much on environmental problems in the ocean." (Ísafjarðarhöfn)

Affald i havet er tilsyneladende ikke en problematik, som generelt har stor bevågenhed i den islandske offentlighed. I spørgeskemaundersøgelsen angiver 20 ud af 26 respondenter, at de *ikke* oplever, at affald i havet er et problem for miljøet. Tre mener, at det er "mindre problem" og kun to ud af 26 mener, at affald i havet er et "stort problem" for miljøet. I spørgeskemaundersøgelsen hvor primært erhvervsfiskere er repræsenteret er det da også kun to ud af 23 erhvervsfiskere, der mener, at affald i havet er et stort miljøproblem. 17 ud af 23 mener, at affald i havet *ikke* er et problem for miljøet.

"The fishing industry are not engaging much in this issue." (Umhverfisstofnun)

"Fishermen don't know a lot about how to protect the ocean. They know a lot about fishing." (North Sailing og Oceanmission)

En forklaring på at affald i havet ikke opleves som et stort problem kan med henvisning til foregående afsnit være, at problemet kun sjældent materialiserer sig i form af eksempelvis affald i fangsten eller synligt affald i havneområdet. Dernæst kan man argumentere for, at fiskerne jo er på arbejde, når de er ude på havet og derfor har fokus rettet mod at sikre sit levebrød frem for at agere "frivillige skraldemænd".

"[The fishermen are] working and therefore more focused on making money." (Ísafjarðarhöfn)

I interviewet med sammenslutningen for fiskerivirksomheder som repræsenterer et bredt udsnit af sektoren fremgår det, at der blandt erhvervsfiskerne er sket en markant ændring i tanke og handling, når det gælder affaldsadfærd. Mens det for 30 år siden var gængs praksis både at overfiske og dumpe affald i havet, råder der nu en større miljøbevidsthed blandt fiskerne. Denne udvikling er ifølge fiskerivirksomhedernes sammenslutning blandt andet foranstaltet af politiske tiltag

for fiskerisektoren.

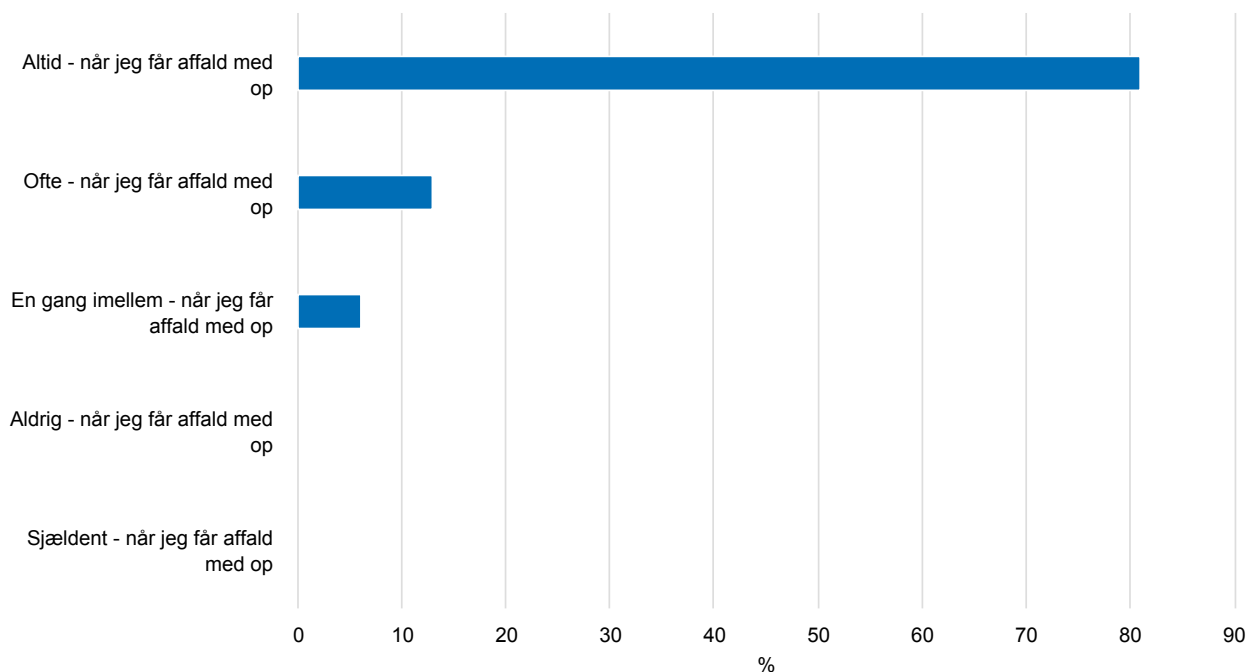
"The mindset has changed a lot. Before we were littering in the ocean. The mindset has changed now, and I think that change also came with new fishing policies. What I hear from our members – we are bringing everything ashore (...) The fishing companies care about the ocean." (Samtök fyrirtækja í sjávarútvegi)

"[The awareness of the problem] is all very recent (...) Some people care more, while some don't care at all. The goal is to reach the whole community." (North Sailing og Oceanmission)

Ifølge erhvervssejleren og miljøorganisationen er den voksende opmærksomhed på problemet et nyligt fænomen ikke blot blandt fiskere, men i flere dele af det islandske samfund. Affald i havet optræder dog ikke som et samfundsanliggende, der nyder stor opmærksomhed i den brede befolkning.

6.4 Hvem gør noget nu – og hvordan?

Til spørgsmålet om hvor ofte man tager opfisket affald med i land, viser den kvantitative undersøgelse, at 81 % af fiskerne svarer "altid, når jeg får affald med op." 13 % svarer "ofte, når jeg får affald med op", og 6 % svarer "sjældent, når jeg får affald med op".

Figur 6: Spørgsmål 8: Hvor ofte tager du opfisket affald med i land?

Figuren viser svarfordelingen over, hvor mange der tager opfisket affald med i land.

6.4.1 Fiskerne opsamler affald

"Fishermen are doing it already. Fishermen have been collecting the big waste for a long time. There have also been good reactions from fishermen testing new equipment for whale entanglement" (North Sailing og Oceanmission)

Affald i havet bliver for nuværende opsamlet af fiskere, som ligeledes sejler affaldet i land. 13 ud af 16 erhvervs- og fritids-/lystfiskere angiver, at de "altid" tager opfisket affald med i land. To angiver, at de "ofte" gør det, mens en enkelt gør det "en gang imellem." Som ovenstående citat vidner om, opfatter erhvervssejleren/miljøorganisationen fiskerne som en aktiv og lydhør spiller i indsatsen for at opsamle affald i havet. Sammenslutningen for fiskerivirksomheder fortæller desuden, at de har en ny CSR-strategi på vej, som fokuserer på sociale og miljømæssige forhold og blandt andet involverer målsætningen om, at alt opfisket affald i havet skal sejles i land.

6.4.2 North Sailing, Oceanmission, Fishing for Litter og Hampidjan

Erhvervssejlerne fra North Sailing tager aktiv del i affaldsopsamlingen. North Sailing arrangerer to ekspeditioner om året, hvor turister sejles til afsides naturområder, hvor de finder mikroplastik og rydder stranden for affald – heriblandt særligt gammelt fiskeudstyr. Derudover har North Sailing inkorporeret affaldsopsamlingen, så det er en del af den oplevelse, de tilbyder turisterne på de faste ture.

"[We] collect waste from a whale watching boat during the tours. Even if it takes 10 minutes more. But sometimes it depends on the captain. If we see trash we go and pick it up – we look at the trash and try to make it a positive experience." (North Sailing og Oceanmission)

Flere aktører omtaler også initiativet Fishing for Litter, som er beskrevet i case-samlingen. Derudover omtales også Oceanmission, som er en NGO, der arbejder for at accelerere oplysning og uddannelse af befolkningen i marin biologi. Oceanmission bygger desuden "ring nets", som bruges er turistbådene i North Sailing.¹⁶ Miljøstyrelsen omtaler desuden fiskenetvirksomheden Hampidjan, som producerer fiskeudstyr såsom trawls, net, reb, langliner mm. Hampidjan har i 2020 indgået et strandoprydnings-samarbejde med Blue Army om hvem, der findes en beskrivelse i case-samlingen.¹⁷

"One fishing company has their own recycling stations and they have had good process. They have been able to recycle nets successfully (...) They sell nets that are more suitable for recycling (...) They have a take-back scheme for fishing nets used by fishing companies, and there are trackers on the nets." (Umhverfisstofn)

16. Læs mere her: <https://www.northsailing.is/2020/11/26/ocean-missions/>.

17. Læs mere her: <http://www.cosmostrawl.dk/news/news-article/blue-army-and-hampidjan-join-forces>

6.5 Motivation

Materialet fra interviews og spørgeskemaundersøgelse er meget sparsomt, når det kommer til at identificere og beskrive motivation for at opsamle affald i havet. Det skyldes dels, at kun 3 respondenter har besvaret spørgsmålet vedrørende motivation.

Blandt de interviewdeltagere og respondenter som har sat ord på motivation, kredser de entydige svar om hensyn til natur og miljø. Ønsket om en "ren natur" svarer én på spørgsmålet om, hvad der motiverer til at samle affald op fra havet. Også i interviewet med sammenslutningen for fiskerivirksomheder betones ansvarsfølelsen og omtanken for havmiljøet, som motivationsfaktorer.

"They [the fishermen] care about the ocean." (Samtök fyrirtækja í sjávarútvegi)

6.6 Barrierer for at gøre mere

Undersøgelsen blandt de islandske aktører identificerer følgende tre former for barrierer.

6.6.1 Afgifter er en hæmsko

16 ud af 26 respondenter angiver, at de benytter sig af havnens affaldsfaciliteter mod ekstra betaling. Syv angiver, at de benytter sig af tilsvarende faciliteter uden ekstra omkostning, eftersom affaldsfaciliteterne for dem er inkluderet i havneafgiften. Tre angiver, at de afleverer affaldet på en kommunal modtagestation/genbrugsplads. To respondenter angiver, at de benytter sig af offentligt tilgængelige skraldespande. En enkelt efterlader affaldet på kajen. 17 ud af 26 angiver, at de er tilfredse med den måde, som de på nuværende tidspunkt kan komme af med havaffald på. Syv angiver, at de er nogenlunde tilfredse, mens kun to udtrykker, at de ikke er tilfredse. Trods den relativt store andel af tilfredshedsangivelser er baggrunden for utilfredshed samlet omkring affaldsafgifter. Flere erhvervsfiskere oplever, at de betaler for at opsamle andre menneskers affald i havet og bringe det i land.

"The fee is too high." (Erhvervsfisker)

"Having to pay for the rubbish you bring ashore is ridiculous." (Erhvervsfisker)

"[I] do not want to have to pay other people's garbage" (Erhvervsfisker)

"[I'm] not satisfied because we 'need to pay' for it." (Erhvervsfisker)

6.6.2 Overfyldte skraldespande på havnene

Havnen har ansvar for at håndtere det affald, fiskerne bringer i land, men flere fiskere angiver, at overfyldte affaldsbeholdere er en generel forhindring for, at de kan komme af med affaldet.

"Trash cans are sometimes overcrowded. [It] happens mainly in the spring when coastal fishermen are preparing their boats." (Erhvervsfisker)

"[The] port guards [are] annoyed that rubbish bins are overflowing. People want to at least get rid of the trash." (Erhvervsfisker)

"Barrels are often full." (Erhvervsfisker)

6.6.3 Mangelfuld affaldssortering

Havneaktøren i undersøgelsen beretter om, at der på havnen er faciliteter til affaldssortering til plastik, papir, metal, farligt affald, olierester osv. Men problemet er ifølge havnen, at havnebrugerne ikke sorterer affaldet, de bringer i land. De samler alt affald i én boks, som de har ombord på fartøjet. Der mangler inspektion fra affaldsmyndighederne, påpeger havnen.

"There is no policy on board. Every time they [the fishermen] bring the garbage it is not sorted (...) According to Iceland regulation you should separate your garbage but there is no strict inspection." (Ísafjarðarhöfn)

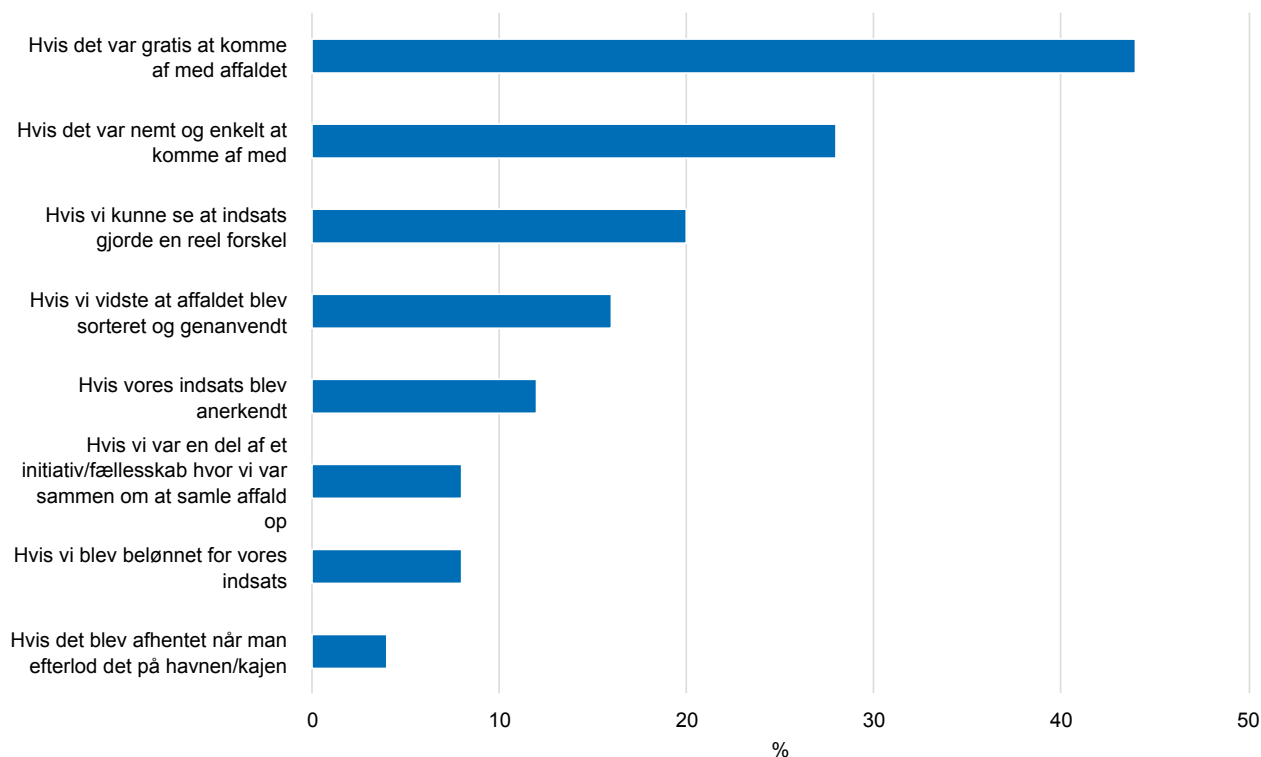
Sammenslutningen af fiskerivirksomheder påpeger, at det kan være en udfordring for flere fiskere at finde plads til affaldssortering ombord på båden. Eftersom langt de fleste har angivet, at de "altid" tager affald med i land, har kun tre ud af de 29 respondenter svaret på spørgsmålet om, hvad der kunne få dem til at tage opfisket affald med i land oftere. Her svarer alle tre, at "bedre plads til affaldet ombord" ville gøre det nemmere. En enkelt peger på, at en god affaldsbeholder ombord også ville være en god idé.

Sammenslutningen af fiskerivirksomheder oplyser, at man i øjeblikket er ved at udarbejde en politik for implementering af mere affaldssortering i erhvervsfiskeriet. Nogle enkelte store fiskerivirksomheder har deres egne sorteringsstationer, men ikke alle havne har faciliteter til affaldssortering. Nogle havne tilbyder kun én container til alle typer affald. En anden barriere for øget affaldssortering er en begrænset efterspørgsel på fraktioner til genanvendelse. Der skal, påpeger sammenslutningen for fiskerivirksomheder, være genanvendelsesvirksomheder, der står klar til at modtage de kildesorterede fraktioner.

"[There are] problems with sorting waste. Everything is put it in the same container at the harbors. Of course, it depends on where, but some places there is only one container for everything (...) [waste sorting and recycling] depends on if there is companies ready for receiving the waste. There has to be." (Samtök fyrirtækja í sjávarútvegi)

6.7 anbefalinger til yderligere indsatser

Den kvantitative undersøgelse blandt de islandske aktører til havs identificerer, hvad der kunne motivere aktørerne til at samle mere affald op:

Figur 7: Spørgsmål 20: Med henblik på at forbedre forholdene for opsamling af affald i havet generelt, hvad kunne så motivere dig og andre, der færdes på havet, til at samle mere affald op?

Figuren viser svarfordelingen over, hvad der kunne motivere de islandske aktører på havet, til at samle mere affald op.

Den kvantitative undersøgelse viser således, at den største motivationsfaktor på Island vil være, hvis det var gratis at komme af med sit affald (44 %).

6.7.1 Ingen afgift og understøttende rammer

Interviewdeltagere og respondenter peger samstemmigt på, at man må mindske eller afskaffe afgiften på indlevering og håndtering af affald fra havet, hvis man vil understøtte mere opsamling. 11 ud af 25 respondenter i spørgeskemaundersøgelsen svarer, at det ville forbedre forholdene for opsamling af affald i havet, hvis det var gratis at komme af med affaldet. Havneaktøren foreslår, at man tilbyder fiskere en rabat i havneafgiften, som er tilsvarende mængden af affald, de medbringer fra hav til havn. At opsamle affald og sejle det i land kunne være noget man belønner, foreslår havnen. Et belønningssystem ville være fint, konstaterer sammenslutningen

af fiskerivirksomheder, men det er dog vigtigst at sikre, at fiskerne kan regne med, at det er helt afgiftsfrit at indlevere opsamlet havaffald. Også miljøstyrelsen peger på en separat beholder, hvor man gratis kan komme af med havaffald.

"I'm sure they would be happy to get that [a reward], but it might be more important to make sure that they are not charged anything. To make sure that they won't have to pay anything to get the waste handled." (Samtök fyrirtækja í sjávarútvegi)

Både havnen og sammenslutningen for fiskerivirksomheder foreslår, at man med fordel kunne registrere fiskernes opsamlingsaktiviteter som data, der kan bruges til dokumentation og forskning. Registreringsopgaven bør, påpeger fiskerivirksomhederne, udløse finansiering således at fiskerne kan få dækket arbejdstiden, der sættes af til dette. Papirarbejdet bør dog undgås at pålægge fiskerne, som snarere skal bakkes op i det opsamlingsarbejde, de allerede involverer sig i. Miljøstyrelsen konstaterer, at det ekstra arbejde som fiskerne påtager sig, når de opsamler og indleverer havaffald bør understøttes, så fiskerne møder mindst muligt besvær.

"Filling out a form, requesting money could be difficult. I don't know if they would bother (...) It would have to be a very simple process for them to bring it ashore, someone would weigh it and you would get the money to your account immediately." (Umhverfisstofnun)

"If they need to document the numbers of what you are bringing ashore, they should maybe have financial support. Documenting how much trash there is should be motivated." (Samtök fyrirtækja í sjávarútvegi)

6.7.2 Affaldssortering og synliggørelse af effekten

Som omtalt i afsnittet om barrierer oplever havneaktøren, at fiskerne ikke sorterer deres affald, mens fiskerivirksomhederne peger på, at nogle havne ikke har tilstrækkelige affaldsfaciliteter og sorteringsmuligheder. Havneaktøren henviser til krydstogtskibenes affaldssortering om bord på skibene som eksempel på, at affaldssortering skal stadfæstes i loven og desuden følges op på med inspektioner.

"Foreign companies have more rules for handling garbage – the law says it has to be like that. Cruise ships are sorting the waste according to the 7 categories according to the Marpol [The International Convention for the Prevention of Pollution From Ship]." (Ísafjarðarhöfn)

Fire ud af 25 fiskere har i spørgeskemaet angivet, at de ville opsamle mere affald i havet, hvis de vidste at affaldet blev sorteret og genanvendt. Miljøstyrelsen mener, at alle interessenter ville være mere motiverede for at tage del i indsatsen, hvis genanvendelse var slutmålet. At havaffaldet bliver genanvendt og derved opnår ny værdi kan være en måde, hvorpå aktørerne kan se, at opsamlingsindsatsen har en reel effekt. Fem ud af 22 respondenter peger på, at det netop er afgørende for motivationen, at man kan se, at ens indsats gør en reel forskel. Dog er der ikke mange virksomheder, som er interesserede i at modtage opfisket affald, da det ofte ikke er egnet til genanvendelse, idet det ofte har ligget længe i havet. Miljøstyrelsen påpeger, at det er vigtigt at sikre, at det opfiskede affald udnyttes som ressource på

forbrændingsanlægget, frem for at ende på lossepladsen. Det er i den forbindelse vigtigt at synliggøre, at opsamling af affald i havet også har en reel positiv effekt, selvom det ikke kan genanvendes. Det afgørende er, at fiskere og sejlere som samler affald op kan se, hvad der efterfølgende sker med affaldet. Effekten af indsatsen skal altså kommunikeres.

"The aim of the collection is one thing. It is important for the people to know what happens to the waste that is collected. People would like to know what their contribution leads to, so that they are not just collecting it for some container."
(Umhverfisstofnun)

6.7.3 Rammer og redskaber tilpasset de forskellige aktører

"Bringing the toolbox to the communities, different tools on different sectors."
(North Sailing og Oceanmission)

Flere interviewdeltagere påpeger, at det er vigtigt, at man tilpasser rammebetingelserne for øget affaldsopsamling til de enkelte sektorer og aktørtyper. Miljøstyrelsen skelner særligt mellem, hvordan man skaber motivation blandt henholdsvis små og store virksomheder. Sidstnævnte har i højere grad ressourcer og kapacitet til at gøre en forskel, når det kommer til reduktion af affald i havet, som kan siges at være en vindersag, der kan styrke virksomhedens profil og markedspositionering. Her vil det være afgørende, at problemet og behovet for handling sættes i fokus som en samfundssag. Erhvervssejleren/miljøorganisationen arbejder mod dette mål ved at kommunikere om emnet og deres engagement gennem videoer på sociale medier.

De større virksomheder kan måske motiveres til forandring gennem oplysning og opfordring, mens de mindre virksomheder i højere grad behøver en mere understøttende indsats, som sikrer, at deres indsats ikke påvirker forretningen negativt. De mindre aktører på havet kan støttes med de rette rammer og redskaber til at opsamle affald. Eksempelvis kan man stille førnævnte "ring nets" eller affaldsbeholdere tilpasset bådstørrelserne til rådighed.

Endeligt kan større aktioner rettet mod opsamling af affald eller mikroplastik i havet med fordel lanceres for dels at sætte fokus på sagen og dens løsninger og dels at understrege effekten af den fælles indsats. Erhvervssejleren/miljøorganisationen efterlyser specifikt en sådan opsamlingsaktion.

"The bigger companies should be in the forefront or show initiatives and try to bring the smaller companies on that wagon (...) The big companies would be persuaded by media campaigns or positive advertisement (...) Smaller companies would need more support to find solutions." (Umhverfisstofnun)

7. Færøerne

7.1 Præsentation af datamateriale

Nedenstående analyse og anbefalinger er baseret på kvalitative interviews med organisationer og foreninger inden for erhvervs- og lystsejllads, erhvervsfiskeri, havne, roklubber og tilsynsenheder på Færøerne. Vi har foretaget syv interviews med følgende aktører:

- Kongshavnar Frítíðarsiglarar (Fritidssejlerforening)
- Meginfelag Útróðrarmanna (Fiskekutterforening)
- VØRN (Fiskeritilsynet)
- Ferðavinnufelagið (Turistbrancheforening)
- Skipara- og Navigatørfelagið (Forening for skippere og navigatører)
- Havnar Kajakfelag (Kajakklub)
- Tórshavnar Havn

Foruden de kvalitative aktørinterviews, baserer analysen sig også på en spørgeskemaundersøgelse med i alt 315* deltagere fra Færøerne, heriblandt:

- 147 erhvervsfiskere
- 68 erhvervssejlere
- 39 fritidsfiskere eller lystfiskere
- 35 lystsejlere
- 25 roere

*Det samlede antal respondenter varierer for hvert spørgsmål i spørgeskemaet, da det ikke er alle deltagere, der har besvaret alle spørgsmål. Derudover er nogle spørgsmål rettet specifikt mod udvalgte aktørtyper, da spørgsmål som eksempelvis "hvor ofte får du affald med i fangsten?" kun giver mening at besvare for fiskere. Hvis det samlede antal besvarelser er omkring 100 og derover, angives fordeling i procenter.

7.2 Oplevelsen af problemet – indtryk af affald i havet

"Det er blevet undersøgt, og der er ikke så meget affald [i havet omkring Færøerne]. Det har ændret sig rigtig meget i de senere år. Det er en forandring, der er sket de sidste 5-10 år." (VØRN)

"Jeg synes heller ikke, der er så meget affald. Før i tiden smed vi altid, men nu ryger det på miljøstationer, hvor det bliver sorteret osv." (Kongshavnar Frítíðarsiglarar)

Der er i dag ikke så meget affald i havet omkring Færøerne, som der tidligere var. Dette er den generelle opfattelse, der kommer til udtryk i aktørinterviewene såvel som i spørgeskemaet. Flere aktører beretter om, at det tidligere var almindelig praksis blandt fiskere og sejlere at dumpe affald i havet. Sådan er det ikke længere, og bl.a. af den grund forekommer det, at der er mindre affald i havet i dag. Forening

for skippere og navigatører omtaler, at der er sket en "markant reduktion af affald og en kajakklub fortæller ligeledes, at mængden i dag er "betydeligt mindre end tidligere." Blandt 275 respondenter svarer 40 %, at de oplever, at "der er kommet mindre" affald i havet de sidste fem år. Blandt erhvervs, fritids- og lystfiskere svarer 38 %, at de "aldrig" (12 %) eller "sjældent" (26 %) får affald med op, når de tager fangsten ind. 31 % svarer, at det sker "en gang imellem". 27 % svarer, at de "ofte" får affald med i fangsten, og 4 % svarer, at det "altid" er tilfældet. Hvorvidt – og hvor ofte – man får affald med i fangsten afhænger blandt andet af fiskemetode. "Trawlerne får meget mere skrald i nettene" påpeger fiskekutterforeningen, og i spørgeskemaundersøgelsen angiver 24 ud af 76 bundtrawl-fiskere dog også, at de "ofte" får affald med i fangsten. 4 angiver at de "altid" har affald i fangsten, mens 31 siger at dette er tilfældet "en gang imellem."

Selvom det ikke længere er gængs praksis at bortskaffe sig affald ved at smide det i havet, er affald i havet dog ikke et sjældent syn. Blandt sejlerne i spørgeskemaet, svarer 38 % at de "altid" (13 %) eller "ofte" (25 %) ser affald i havet, når de er ude og sejle. 37 % svarer at de "en gang imellem" ser affald i havet, og 24 % svarer, at det sker "sjældent". Kun 1 % svarer, at de "aldrig" ser affald i havet. Interviewdeltagerne beskriver at det særligt er affald i form af plastikflasker, emballager og dåser, som i særlig grad er at finde i nærheden af mindre bådehavne eller lige efter en weekend. Affald fra land såvel som fra både og skibe til søs kan desuden blive grebet af vinden og derved ende i havet. En gang i mellem kan der være tale om farligt affald i form af eksempelvis oliedunke.

Et par aktører påpeger, at der tidligere har været – og at der fortsat er – problemer med at russiske skibe tilsyneladende dumper affald i havet.

"Man hører om at de russiske skibe omkring bare smider affald væk ud i havet, som vi også gjorde engang." (Meginfelag Útróðrarmanna)

"De har nogle problemer med, at russiske skibe har smidt affald ud, men det gør de ikke mere. De kan se, at når de kommer i havn har de meget affald med ind. Den problematik er derfor også løst." (Skipara- og Navigatørfelagið)

7.3 Opmærksomheden på problemet

"Jeg har sejlet med trawlskibe i 30 år. Der er rigtig meget som har ændret sig ift hvordan vi forholder os til affald. Før i tiden blev alt dumpet i havet, det gjaldt alt plastik fra proviant og hvad der ellers kom ombord i plastik. I dag bliver alt samlet sammen og afleveret i havnen. (Erhvervsfisker)

"Da jeg var ung smed vi alt over bord, men nu beholder man alt ombord. Der er sket en markant holdningsændring." (Tórshavnar Havn)

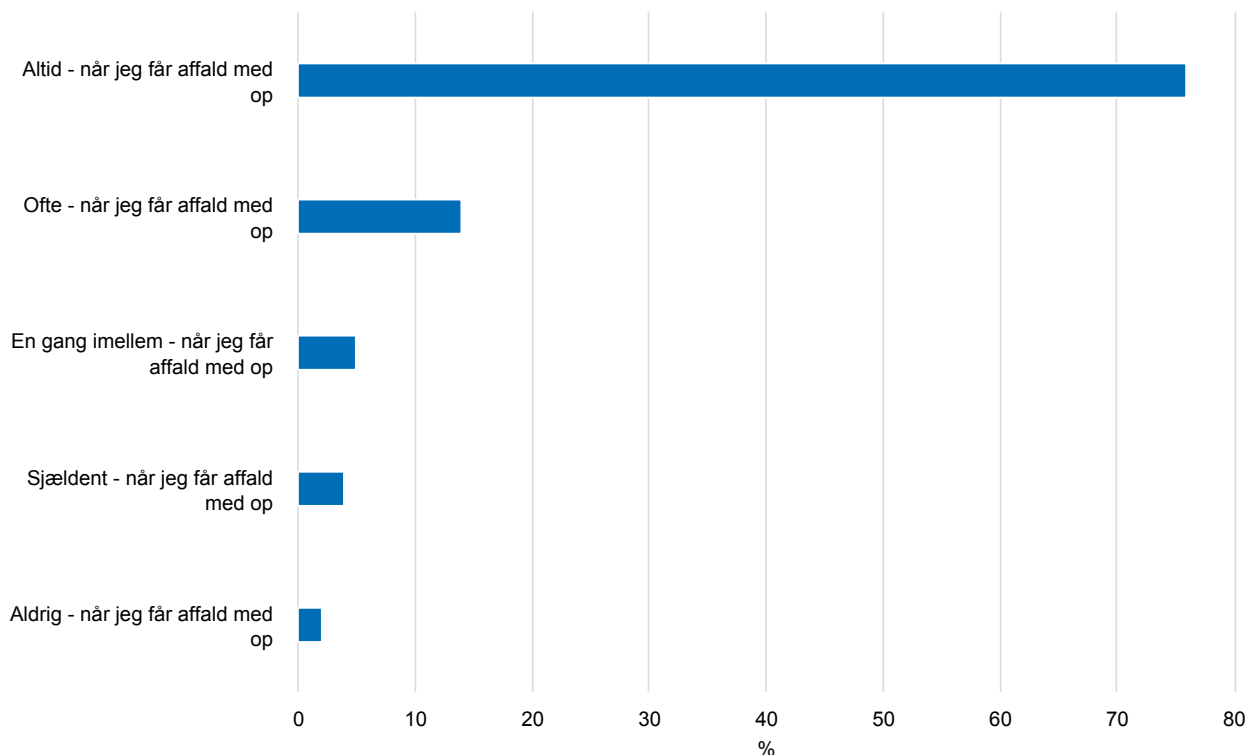
Som beskrevet i ovenstående afsnit er der sket et opgør med tidligere tiders holdning til og normer for bortskaffelse af affald blandt aktører på havet. Miljøproblematikker som affald i havet har større bevågenhed i dag, og der er forholdsvis bred interesse i at adressere problemet.

79 % (200 ud af 253) oplever, at affald i havet er et stort problem for miljøet. 15 % angiver, at det er et mindre problem, og kun 2 % mener ikke at affald i havet er et problem for miljøet.

7.4 Hvem gør noget nu – og hvordan?

"Jeg har arbejdet i havnen siden 2007, og siden da har alle samlet alt affald sammen og kommer så i land med det og afleverer det. (Tórshavnar Havn)"

"Alle dem, der er på havet, de samler ind og afleverer." (VØRN)"

Figur 8: Hvor ofte tager du opfisket affald med i land?

Figuren viser svarfordelingen over, hvor mange der tager opfisket affald med i land.

7.4.1 Fiskere

Ifølge foreningen for skippere og navigatører samt fiskekutterforeningen er det i dag blevet en naturlig del af aktiviteterne på havet at opsamle affald. Også en større fiskeproducent, Faroe Origin, som har sin egen fiskeflåde, indsamler ifølge fiskeritilsynet også affald i havet. Dette sker tilsyneladende i samarbejde med Fishing for Litter¹⁸, som også omtales i interviewet med havneaktøren.

I spørgeskemaet angiver langt størstedelen af fiskerne ligeledes, at de tager opfisket affald med i land, når de får det med i fangsten. Ifølge blandt andet fiskeritilsynet er det ikke fiskerne og havnen, men derimod kommunen, der betaler for at håndtere

18. Læs mere om Fishing for Litter i case-beskrivelsen på side..(s. x)

affaldet, som fiskerne bringer i land.¹⁹ Ifølge fiskekutterforeningen betaler trawlerne og store linebåde et mindre beløb for at få affald hentet, mens kutterfiskerne ikke har ekstra omkostninger til havnen.

"Vi samler alt op og tager det hele med i land. Vi smider ikke noget ud - enten brænder vi det ombord eller presser vid det og afleverer det i land, og det som kommer ind med trawlet går til Fishing For Litter" (Erhvervsfisker)

"Jeg sejler trawlerskib og vi har cirka 3-5 tons affald med i land efter 40 dage på havet. Dette udgør både vores eget affald og det vi får med op i trawlet" (Erhvervsfisker)

"Vi har en lille båd så der er ikke plads til en affaldscontainer, men alt som ikke er for stort - fx plast og tøj - tager vi i en plastsæk, og smider ud, når vi kommer hjem. Vores kroge er stærke, så det kan også være ting som bildøre, en hel side af en båd, jern, og ellers plast. Vi tager alt ind og tager med hjem. Og det gør de også på trawlerne i mest muligt omfang. De små trawlere har samlet tonsvis af affald. Tidligere smed de det væk - nu tager de det med ind. Hvis du ser noget flyder, samler du det op!" (Meginfelag Útróðrarmanna)

7.4.2 Sejlere og roere

Trods ovennævnte aktiviteter for opsamling af affald blandt fiskere, har andre aktører på havet et indtryk af fiskerne som værende passive i forhold til affaldsproblematikken. I spørgeskemaundersøgelsen skriver en roer følgende om skævheden i indsatsen for at mindske affald i havet:

"Roere rydder generelt op efter sig og samler affald op af havet. Men det fungerer jo ikke så længe det kun er nogle få der gør det. Fiskere og fiskeopdrættere forurener i det hele taget alt for meget og tager overhovedet ikke miljøet alvorligt! De burde simpelthen få en stor bøde og ingen anerkendelse overhovedet for at rydde sit eget skrald op!" (Roer)

I interviewene med aktører, der repræsenterer henholdsvis erhvervs- og fritidssejls samt kajakroere, tegnes et billede af, at det er gængs praksis at samle affald op, når man ser det fra båden eller kajakken. Mens erhvervssejlere i form af turistbåde, ifølge de kvalitative data, i høj grad opsamler affald, er det i den kvantitative undersøgelse kun 4 ud af 63 erhvervssejlere, der "altid" samler affald op fra havet. 27 ud af 63 opsamler "sjældent" eller "aldrig" affald op fra havet, når de ser det. 13 ud af 63 erhvervssejlere opsamler "ofte" affald op, mens 19 gør det "en gang imellem." Roere og lystsejlere opsamler i lidt højere grad affald op fra havet, men deres færden på havet er modsat erhvervssejlerne heller ikke en del af jobbet. Ifølge spørgeskemaundersøgelsen angiver 10 ud af 54 roere og lystsejlere, at de "altid" samler affald op fra havet, når de ser det. 12 gør det "ofte", og 28 gør det "sjældent". Ifølge fritidssejlerforeningen kan man aflevere affaldet i havnenes containere, hvor affaldet også kan sorteres til henholdsvis brændbart, ikke-brændbart og pap/plast.

"Turistbådene sejler meget de samme ruter, men ser sjældent affald. Meget sjældent. Hvis de ser noget tager de det med. det er så lidt at det ikke er nogen byrde for dem." (Ferðavinnufelagið)

19. Dette kan dog meget vel variere fra kommune til kommune, ligesom de forskellige havne også i praksis forvaltes på forskellig vis

"Hvis vi sejler og ser noget stort affald på havet, så sejler vi efter det og samler det op." (Kongshavnar Frítíðarsiglarar)

7.4.3 Kajakklub med kommunal støtte

Kajakklubben i Tórshavn²⁰ har fået støtte fra kommunen til en mere organiseret opsamlingsindsats i forlængelse af deres uformelle affaldsopsamling i forbindelse med kajakture.

Projektet involverer at kajakklubben ror en såkaldt "grøn rute", hvilket indebærer, at kajakroeren leder efter affald, indsamler det, tager det med i land eller registrerer det, så andre kan indhente det. Hidtil har kajakklubben selv medbragt skraldeposer og samlet affald, såsom poser og dunke, som de placerer under stripsene på kajakken. Men på "den grønne rute" er det tanken at man har opsamlingskurve eller -poser med til formålet. Klubben er ved at undersøge, hvilken konkret løsning de skal investere i, når det kommer til påmonterede opsamlingskurve. For støttekronerne har klubben foreløbigt købt tre sæt tørdragter og havkajakker til formålet. På grund af hensyn til sikkerhed skal kajakken være beregnet til hav, og kan derfor ikke være kajakker a la "GreenKayak", påpeger klubben.²¹ Kajakroerne har indtil videre ikke haft større affaldsmængder med i land, end at de kan benytte sig af skraldecontaineren på nærmeste bådhavn. Derudover skiftets de til at tage affaldet med hjem eller køre det til genbrugspladsen.

"Nu hvor vi begynder at organisere det [affaldsopsamlingen] mere, så skal vi måske noget andet. Men indtil videre er det ikke så meget affald at vi ikke kan gøre det sådan." (Havnar Kajakkfelag)

Kajakklubben har været med i Ocean Days²² i samarbejde med dykkerklubber, hvor dykkerne hentede affald op til kajakroerne, som så monterede affaldet på kajakken og sejlede det i land. Derudover har klubben taget del i den større oprydningsbegivenhed "Rudda Føroyar", hvor de blev inviteret til at fortælle om, hvor affald findes i havet.²³

7.4.4 Strandoprydning og koordinerede indsatser

Flere interviewdeltagere omtaler opsamlingsaktiviteter og -arrangementer ved kyst og strand, som særligt er annonceret og koordineret via Facebook. Heriblandt Facebookgruppen og initiativet "4 plastics a day"²⁴, som opfordrer alle, der går tur langs kysten, til at tage 4 stykker plastik med på vejen. Initiativet var ifølge fiskekutterforeningen en "kæmpe succes." Herudover omtaler fritidssejlerforeningen et større initiativ, hvor man samler affald på stranden og vejer det.²⁵ Endeligt refererer fiskekutterforeningen også til en årlig oprydningsdag, "ruddingardagur", som finder sted i alle kommuner og involverer alle foreninger, skoler mfl. i affaldsopsamling.

20. <https://www.facebook.com/havnar.kajak>

21. Læs mere om GreenKayak i case-samlingen (s. 72)

22. World Ocean Day har til formål at oplyse offentligheden om den påvirkning, menneskelige handlinger har på havet. Læs mere her: <https://worldoceanday.org>

23. Læs mere her: <https://ruddaforoyar.fo>

24. <https://www.facebook.com/groups/2303563709882270>

25. Det er muligvis "Strandarudding"-initiativet, der er tale om.

7.5 Motivation

7.5.1 Et rent hav er forudsætningen for fiskernes fangst og forretning

"Hvis det [havet] er en losseplads samtidig med, at man skal bruge det som sin indtægt, fungerer det ikke." (VØRN)

"Hvis der er dårlige tider, så er vi mest sårbare – så er det os, der ryger først" (Meginfelag Útróðrarmanna)

Rent vand og gode fisk er, påpeger turistbrancheforeningen, Færøernes helt store varemærke. Flere aktører peger på, at Færøerne som "fiskernation" er afhængig af et godt havmiljø. Og gode betingelser for fiskeri er herudover også afgørende for fiskernes livsgrundlag. Fiskekutterforeningen beskriver, at fiskere mere end nogen andre har interesse i *ikke* at smide affald i havet, eftersom deres levebrød afhænger af et rent hav. Særligt små fiskerbåde og selvstændige erhvervsfiskere rammes hårdt, hvis betingelserne for fiskeri er truet.

7.5.2 Natur- og miljøbeskyttelse er et kulturelt tillært ansvar og en etisk handling

"Man er blevet oplært i – gennem uddannelse men også gennem opdragelsen – at det er en del af almindeligt sømandsskab, at du tager det op der ligger og driver i vandet. Man har ikke lavet en bevidst indsats – man gør det bare fordi det er traditionen. Hvis du går i fjeldene så rydder du også op." (Ferðavinnufelagið)

Langt størstedelen af respondenterne i spørgeskemaundersøgelsen beskriver, at motivationen for at samle affald op først og fremmest bunder i et hensyn til miljøet. Mange respondenter omtaler deres motivation med henvisning til respekt for dyrelivet og de næste generationer – og for sin egen samvittigheds skyld. Én uddyber, at det handler om tage del i et fælles ansvar, og en anden forklarer, at det handler om "den gode følelse af at gøre noget godt." At opsamle affald er først og fremmest en etisk handling. Dermed er det en handling, som motiveres i at gøre noget godt i en højere sags tjeneste, hvilket også betyder, at affaldsopsamling ikke tolkes som en sur pligt, man kun udfører for betaling og belønning. Arbejdet der ligger i at samle affald kan for nogen have sin egen etiske valuta, hvilket betyder, at det ikke sidestilles med opgaver fiskere ellers udfører som lønnet arbejde. Den etiske og moralske værdi fiskere opnår gennem affaldsopsamling kan ligefrem virke kompenserende på en dårlig dag i forretningen. Denne pointe illustreres i følgende citat fra interviewet med fiskekutterforeningen:

"Den lille indsats man gør er ikke ekstra arbejde. Det var antagelsen tidligere. Men ikke nu. Jeg har talt med flere fiskere, som ikke ville have noget imod at betale en lille afgift for at få affaldet hentet og håndteret. Også selvom vi ikke altid har den store indtjening. Selv når omsætningen er dårlig, så kan man sige at man gør noget godt." (Meginfelag Útróðrarmanna)

7.5.3 En trussel mod sikkerheden til søs

Foruden omtanke for miljøet, er affaldsopsamling på havet i høj grad motiveret i hensynet til sikkerhed til søs. Affald i havet kan, ifølge både interviewdeltagere og respondenter, udgøre en sikkerhedsrisiko for både sejlere og fiskere. Affaldsobjekter

kan nemlig gøre skade på fartøj, skibsskrue og andet udstyr. Denne risiko motiverer aktører til at samle havaffald op, i det omfang de kan.

"Det ødelægger og kan være farligt. Særlig for de små skibe og båd." (Lystsejler)

"Jeg tror det er noget de aller fleste har pga. hensynet til sikkerhed (...) det kan gøre skade på andre både hvis det er hårdt og hvis det er blødt kan sætte sig i skruen. Det er ligesom hvis der ligger noget på vejen, så flytter du det fordi det kan være farligt for andre. Det ligger på rygraden hos dem der færdes på havet. (Ferðavinnufelagið)"

7.5.4 Et hav med affald forstyrrer naturoplevelsen for lokale såvel som for turister

"Det er det der med at tage ud i naturen. Og der, hvor man selv er og gerne vil opleve naturen, ser man det som ikke er naturligt – bl.a. affald." (Havnar Kajakkfelag)

Flere betoner, at motivationen for at mindske affald i havet har at gøre med at værne om havet som et naturlandskab, mennesket kan besøge og opleve. Affald forstyrrer denne oplevelse og derfor er særligt roere opmærksomme på at mindske affald i det landskab, de nyder som en del af deres fritidsliv. Som en respondent påpeger, er affald i havet ligeledes et forstyrrende element i turisternes oplevelse af Færøerne og kan dermed skade turistindustrien.

7.6 Barrierer for at gøre mere

7.6.1 Utilstrækkelige og uensartede modtagefaciliteter

Blandt udfordringer som kan spænde ben for at folk, der færdes på havet, kan tage del i affaldsopsamlingen fremhæves i særlig grad utilstrækkelige modtagefaciliteter i havnene. Det er med andre ord ikke let og tilgængeligt at komme af med sit affald, når man kommer i land.

Nogle beskriver et decideret fravær af modtagelsesfaciliteter på havnene, og andre påpeger, at de eksisterende faciliteter er mangelfulde. Dels er der i nogle tilfælde for lang afstand fra kajen til containerne, dels er affaldsbeholdere for få – og ikke tilegnet (skibs- og) havaffald. Dertil kommer at affaldsbeholdere ofte er overfyldte. Havnens åbningstider omtales ligeledes som noget, der kan begrænse adgangen til faciliteterne.

"Der findes ALT FOR FÅ SKRALDESPANDE! Og de er ofte helt fyldt op!" (Roer)

"Mange havne på Færøerne har ingen affaldsstation og ofte er de overfyldt og skrald ligger og flyder over det hele." (Lystsejler)

"Den største hurdle er på land – når man kommer til land og det [affaldet] skal modtages. Om det er private eller kommunen, det er lige meget, men containerne skal tømmes jævnligt. Og jeg skal som fisker vide, at der kommer én og henter affaldet (...) [Vi har] én container – én container til 6-8 fuldtidsbåde! Den er fuld på 2 dage! Og selvom man ringer til kommunen så bliver den ikke tømt." (Meginfelag Útróðrarmanna)

12 ud af 30 respondenter angiver, at manglende faciliteter i havnene forhindrer dem i at tage mere affald med i land, end de gør. Det er et problem, at man ikke kan vide sig sikker på, at affaldet modtages uanset hvilken havn, man lægger til i. De

interviewede aktører i fiskerisektoren påpeger, at der mangler ensretning og brugervenlighed i modtagefaciliteterne. Modtagefaciliteterne og -servicen varierer både på tværs af havne og fartøjstype/havnebruger. Affaldscontainerne er ifølge fiskekutterforeningen ofte for få og overfyldte.

"Det største problem er, at vi ikke har mulighed for at komme rigtigt af med affaldet. Der er ikke en ordening for vores skibsgruppe. Om det er et nationalt eller kommunalt problem ved jeg ikke (...) Kommunen og myndighederne forlanger at vi viser respekt og opfører os ordentligt men det komplicerer vores hverdag, når der ikke er en rigtig ordening." (Meginfelag Útróðrarmanna)

Modtagefaciliteterne er ikke optimale for mange erhvervsfiskere, eftersom de ikke harmonerer med fiskernes arbejdsrutiner. Fiskerne kan være væk i mange timer og ankomme til havnen i skæve tidsrum og weekender, hvilket betyder at opsamlet affald kan komme til at stå på kajen flere dage. Dertil kommer at disse ordninger, ifølge deltagere i undersøgelsen, indebærer en afgift for afhentning.

7.6.2 Afgifter

"Vi får mest trawl og fiskenet op i vores skib når vi fisker på dybt hav. Nogle gange mange kubik af 'drivenet', som vi kalder det. Vi er selv nødt til at betale for at bortskaffe andres skrald. Det er ikke ok" (Erhvervsfisker)

"Det kan næsten ikke svare sig at tage gamle trawl med hjem. Det koster simpelthen for mange penge at få dem skrottet" (Erhvervsfisker)

"Det har været med til at gøre problematikken meget mindre, da man kan se, at de fleste skibe i dag har affald med ind – ikke kun deres eget, men også opsamlet affald. I de kommuner, der ikke har mange penge, skal man stadigvæk betale, hvis man har affald med ind. Her er det problematisk." (Skipara- og Navigatørfelagið)

Afgifter på aflevering og afhentning af affald har negativ effekt på motivationen for at samle affald op i havet og sejle det i land. 11 ud af 30 respondenter peger på, at det skal være gratis at komme af med opsamlet affald. Mange respondenter udnytter kommentarfeltet i spørgeskemaet til at uddybe problemet med afgifter. Særligt når affaldet er stort eller i store mængder, er det forbundet med ekstra omkostninger at aflevere det på havnen. Dette gælder også opsamlet fiskeudstyr og farligt affald, såsom eksempelvis malerspande (med malingrester), der er blevet henkastet i havet. Når skibene sejler farligt affald i land kan der, påpeger en respondent, være flere typer udgifter forbundet med at komme af med affaldet. Det gælder for eksempel transport og timeløn til dem, som transporterer affaldet.

"Det kan således svinge sig op på mere end 60.000 kr. for at komme af med olieforurenat affald i land, inden vi har medregnet alt andet, som vi også skal betale. Nogle lande nægter de kategorisk at tage imod olieforurenat affald, udgået medicin, fyrværkeri, rester af kemikalier, maling osv. Nu med corona, er der også flere lande, som overhovedet ikke tager imod affald, grundet smitterisiko, siger de." (Erhvervssejler)

7.6.3 Manglende sortering – svært at genanvende

Nogle aktører peger på fraværet af muligheder for affaldssortering som noget, der

kan svække motivationen for at opsamle affald. Til spørgsmålet om, hvorfor man ikke opsamler mere affald op, svarer en respondent: "fordi alt ender samme sted."

"Vi har ikke meget sortering. Vi har en container til plast, men der bliver ikke sorteret på havnen" (Tórshavnar Havn)

Nogle aktører påpeger i interviewene, at opsamlet havaffald, heriblandt henkastet fiskeudstyr, er svært at genanvende. Meget affald kan ligge i havet længe og dermed miste materiel kvalitet.

"Oppe i Aalborg, der ligger en fabrik, der prøver at bruge materialer fra tabte fiskeredskaber. Men det er en stor udfordring, da det er noget materiale der har ligget i søen i lang tid, så der er meget sten o.l. i det, og det er tungt arbejde. Hvis det ikke bliver støttet af det offentlige, er det ikke relevant, da der er så mange udfordringer med at få materialet til at blive til noget brugbart." (VØRN)

7.6.4 Mangel på udstyr og plads til opsamling

Hvorvidt affaldsopsamling på havet kræver særligt udstyr, afhænger af fartøjet og dets aktiviteter på havet. Mens trawlere ofte har det udstyr, som de behøver, kan mindre både og line- og garnskibe have behov for ekstra udstyr til opgaven. Derudover kommer det an på affaldets karakter. Er der tale om stort affald eller affald, som kan gå i forrådnelse, kan det også være til gene for arbejdet ombord på skibet. 16 ud af 30 respondenter svarer, at bedre plads ombord til affaldet ville få dem til at tage affald med i land oftere. 6 ud af 30 mener, at en affaldsbeholder ombord ville hjælpe.

"Har ikke mulighed for at opbevare affaldet. Og hvis det er for stort orker jeg ikke at tage det med ind, og vores redskaber er heller ikke altid gode nok" (Erhvervsfisker)

"Hvis man skal samle affald op på havet på sit skib eller sin båd, skal man have plads til at opbevare det affald, man indsamler. Det kan være en udfordring, når man snakker om små både – det er nemmere på store skibe. Det kommer også an på, hvor lang tid skibet er på havet – hvis det f.eks. er noget der går i forrådnelse kan det være en udfordring, eller hvis det er noget der fylder meget. Hvis det fx er fiskeredskaber eller noget, som kan fylde rigtig meget." (VØRN)

7.6.5 Mangel på anerkendelse

Både i interviewene og i spørgeskemaundersøgelsen træder spørgsmålet om anerkendelse frem som et relativt vigtigt aspekt i affaldsopsamlingen. 8 ud af 30 respondenter efterlyser en større anerkendelse for indsatsen og mener, at dette er afgørende for motivationen.

"Man får ikke nogen anerkendelse for, at man tager affald med hjem." (Skipara- og Navigatørfelagið)

7.6.6 Mangel på værktøj til indrapportering

Kajakklubben som allerede er engageret i affaldsopsamling påpeger, at de endnu ikke ved, hvordan de skal registrere og indrapportere det affald, som de ikke selv kan opsamle og sejle i land. Her er behov for en ordning.

"Vi er ikke helt klar over hvor vi henvender os ift. registrering endnu. Men vi har en god forbindelse til kommunen. Det kunne også være havnemyndighederne." (Havnar Kajakkfelag)

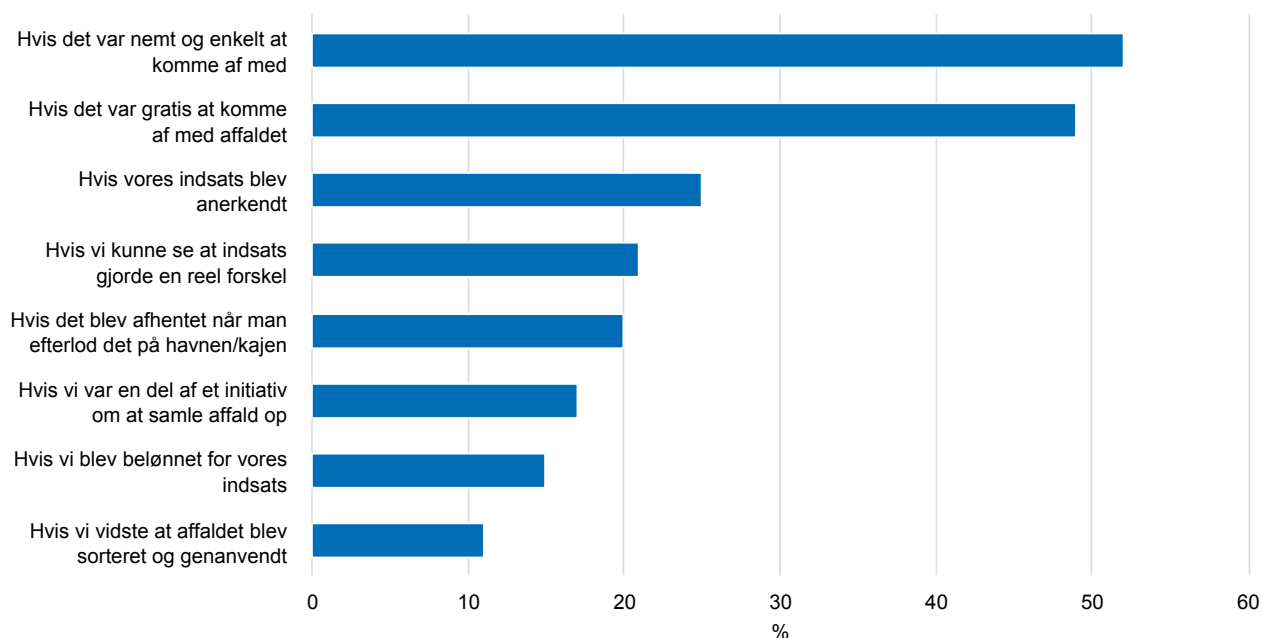
7.6.7 Det koster ressourcer at opsamle

For særligt erhvervssejlere – og i nogen grad for erhvervsfiskere – kan det at opsamle affald og sejle det i land, være forbundet med ekstra forbrug af tid, ressourcer og energi. Blandt roere og andre, som motionerer til havs, kan affaldsopsamling også opleves som en afbrydelse af denne aktivitet. Som en roer udtrykker det i spørgeskemaundersøgelsen; "[Jeg] vil ikke forstyrre vores træning."

"Hvis du sejler i en stor båd og bare ser en pose eller flaske, så kræver det, at båden bremser, standser og forsøger at fange det – og det koster også energi." (Ferðavinnufelagið)

7.7 Anbefalinger til yderligere indsatser

Den kvantitative undersøgelse blandt de færøske aktører til havs identificerer, hvad der kunne motivere aktørerne til at samle mere affald op:

Figur 9: Spørgsmål 20: Med henblik på at forbedre forholdene for opsamling af affald i havet generelt, hvad kunne så motivere dig og andre, der færdes på havet, til at samle mere affald op?

Figuren viser svarfordelingen over, hvad der kunne motivere de færøske aktører på havet, til at samle mere affald op.

Den kvantitative undersøgelse viser således, at den største motivationsfaktor på Færøerne ville være, hvis det var nemt og enkelt at komme af med sit affald (52 %).

7.7.1 Synliggørelse af eksisterende opsamlingsindsats

"Hvis man gerne vil have at alle de her plastikposer i havet bliver samlet op, så må man synliggøre den indsats man ønsker de gør. Det kan være digitalt på en platform eller – der var en der havde fyldt sådan en gennemsigtig fisk med plastik."
(Ferðavinnufelagið)

Både i interviews og spørgeskema understreger deltagerne, at det er vigtigt at skabe mere synlighed, når det kommer til den indsats, som skibe og både allerede investerer i opsamling af affald i havet. Skipper- og navigtørforeningen foreslår, at man ved en form for portal på havnene kunne registrere og aflæse, hvilke skibe der samler affald samt mængden af opsamlet affald. Opgørelsen kunne muliggøre, at man én gang om året fremhæver, hvor meget nogle skibe har samlet op. En respondent foreslår ligeledes, at det opsamlede affald fra havet kan samles i separate containere på havnene, så mængderne af havaffaldet synliggøres. Kajakklubben fortæller, at deres indsats har en god og synlig signalværdi: *"Det er synligt, når vi tager ud og samler det op – det ser folk. Og så kan det være, at de bliver mere bevidste om ikke at smide affald ud."* Kajakklubben er ligeledes meget positivt stemt over ideen om at samle havaffald i en gennemsigtig affaldscontainer, hvor affaldets mængde og karakter bliver synligt for enhver. En sådan container ville også have værdi i formidling i børnehøjde, bemærker kajakklubben.

7.7.2 Forbedrede og gratis affaldsfaciliteter på havnene

"Myndighederne burde komme ned til kajen og samle gamle wires og kæder ind også!" (Erhvervsfisker)

"[Jeg] synes, at containere skulle stå klar på kajkanten når skibet kommer ind."
(Erhvervsfisker)

Næsten halvdelen, 49 %, af respondenterne i spørgeskemaet udpeger en gratis ordning som det vigtigste initiativ, hvis forholdende for opsamling af affald i havet skal forbedres. Derudover bør havnene have et tilstrækkeligt antal af affaldscontainere, der dels er store nok og dels bliver tømt oftere. Affaldsbeholderne skal være strategisk placerede i forhold til fiskerne, sejlerne og roernes aktiviteter. Affaldscontainerne kan, som nogle foreslår, eventuelt placeres nær kajkanten og/eller i et skur eller under halvtag. Nogle efterlyser også, at affaldsordningen indebærer, at man kan aflevere sit affald på alle tider af døgnet – altså også udenfor havnefogedens arbejdstid. Faciliteterne skal altså være både gratis og let tilgængelige for havnens brugere. Vedrørende stort affald, eksempelvis opsamlet gammelt fiskeudstyr, efterlyser nogle, at der er containere tiltænkt denne type affald, og at der findes en ordning, hvor opsamlet affald afhentes direkte ved kajen, når skibene lægger til havn. 53 % af respondenterne mener, at det er afgørende, at det er nemt og enkelt at komme af med affaldet, hvis flere skal motiveres til at samle mere op fra havet. 44 ud af 106 peger specifikt på, at motivationen kan øges, hvis havnefaciliteterne generelt bliver bedre.

"Det eneste vi behøver er flere containere og en fast aftale med ham der henter, som så kunne få ekstra betaling. Det ville være fint – så det blev en fast rutine. For det er egentligt et lille problem – det kan løses så nemt. Det er bare et kæmpe problem fordi det ikke bliver prioriteret! Det ville være bedre hvis der var en ordning for modtagelse af affald på havnen" (Meginfelag Útróðrarmanna)

Nogle respondenter pointerer vigtigheden i at informere om proceduren for aflevering af opsamlet affald ved havnene. Kommunikationen skal rettes til alle brugere af de færøske havne – også udenlandske brugere. En enkelt foreslår, at man sikrer, at alle aktører forstår, hvordan de håndterer opsamlet affald ved at give søfolk et kursus i aflevering af affald.

"Der kunne være mere information og måske en hjemmeside, hvor man kunne læse om hvordan man gør over hele landet" (Erhvervssejler)

7.7.3 Belønninger som materialiserer anerkendelsen

I flere aktørinterviews fremgår det, at dem som samler affald op fra havet og sejler det i land bør modtage anerkendelse. 25 % af respondenterne mener ligeledes, at det er afgørende for motivationen til at mindske affald i havet, at ens indsats møder anerkendelse. Og anerkendelsen må gerne have en konkret form. Fiskeritilsynet såvel som fritidssejlerforeningen argumenterer for, at der skal være en "gulerod" eller en form for "belønning" til dem som opsamler affald. Havneaktøren mener, at belønningen motiverer mest, hvis det er i form af penge. Men spørger man fiskekutterforeningen, er det ikke en kontant gevinst som fiskerne savner. Pengene bør hellere gå til bedre affaldsfaciliteter, pointerer fiskekutterforeningen. Skipper- og navigatørforeningen forklarer ligeledes, at belønningerne ikke skal være en pengepræmie, men snarere noget fysisk der udadtil markerer anerkendelsen af fiskernes indsats. Eksempelvis en T-shirt eller jakke.

"Jeg synes ikke, at det er nødvendigt at kompensere mandskabet, men man skal komme med et frynsegode. Fx en jakke, underbukser eller lignende, som gør at 'okay, så fik jeg alligevel noget ud af det' (...) Jeg har selv været ude for, at jeg har sejlet ind i en container fyldt med bildæk, og så blev det vores frynsegode, at vi alle fik nye dæk på bilen [griner]." (Skippara- og Navigatørfelagið)

"Det er motiverende, hvis man får en "medalje" eller noget opmærksomhed omkring én, hvis man tager affald med ind." (Kongshavnar Frítíðarsiglararar)

7.7.4 Arrangementer og konkurrencer

Anerkendelse og synlighed omkring indsatsen kan også ske i form af større opsamlingsarrangementer, kampagner og konkurrencer, hvor både omfang og effekt af indsatsen understreges. Knap en fjerdedel, 21 %, af respondenterne angiver, at det er afgørende for motivationen, at man kan se, at indsatsen gør en forskel. 17 % påpeger, at det ville hjælpe på motivationen, hvis man var en del af et større initiativ, hvor man i fællesskab opsamler affald fra havet. Det kan altså derfor være en god idé, at den enkeltes indsats kobles på et større initiativ. Fiskekutterforeningen foreslår, at man kopierer succesfulde strandoprydningsinitiativers koncepter, og turistbrancheforeningen understreger vigtigheden af at dele den gode historie gennem sociale medier.

7.7.5 Koordineret og national ordning

"Jeg savner personligt at myndigheder griber proaktivt ind og ikke kun lader det være op til os individer." (Meginfelag Útróðraramanna)

"Havnemyndigheder og staten burde tage en større del af ansvaret." Sådan skriver en erhvervssejler i sin besvarelse i spørgeskemaundersøgelsen. Og i interviews såvel som i spørgeskema efterlyser flere deltagere, at offentlige myndigheder kommer på banen med tiltag, der blandt andet sikrer, at det er afgiftsfrit for både fiskere, sejlere, roere og havne at opsamle og aflevere marint affald. Foreningen for skippere og navigatører opfordrer til, at man nedsætter en komité bestående af relevante aktører, herunder også affaldsselskaber og politikere, som kunne udvikle udspil til en konkret løsningsmodel. Nogle kommuner og havne har bedre systemer end andre, men der er behov for en fælles – og afgiftsfri – ordning. En fisker fortæller, at han kontaktede medierne, da han erfarede, at han måtte betale for at komme af med opfisket affald. Dette førte til, at kommunen ophævede afgifterne. Nogle kommuner har dog ikke råd til at betale for afhentningen af opfisket affald, hvilket understreger behovet for en national ordning, der kan sikre, at alle havne har gratis og tilgængelige modtagefaciliteter.

"[Man skal] gøre noget, som er overordnet organisatorisk, hvor der ikke er nogen der skal betale. Og reglerne skal være ens i alle havne. Det må være en national aftale, hvor man hjælper hinanden med at betale, så de små havne, der ikke har penge til at betale, må vi andre hjælpe med at betale." (Skipara- og Navigatørfelagið)

"Noget med en konkurrence og kampagner a la hvis man rydder så op så får man noget, og man kan tage billeder og uploade. Det føles bedre hvis det er mere synligt (...) Der er så forskellige aktører på havet her, og hvis man fx er erhvervsfisker så kan man også deltage og få noget positiv opmærksomhed." (Ferðavinnufelagið)

Endnu et resultat af ovennævnte fiskers fokus på sagen var, at mange færøske havne valgte at indgå en aftale med Fishing For Litter, som er beskrevet i nærværende projekts case-samling. Fishing For Litter omtales ligeledes af flere i spørgeskemaundersøgelsen, hvor en respondent anfører, at det burde være et krav, at alle lande skulle deltage i netop dette initiativ.

Der er behov for en samlet indsats på tværs af aktører. Og samarbejdet om at opsamle havaffald, skal understøttes således, at det ikke er oprydderen eller affaldsmottageren, der betaler. I følgende citat opfordrer en respondent til at flere aktører indbetaler til en fælles fond. På denne måde sikres det, at fiskere og sejlere ikke agerer frivillige skraldemænd på vegne af det offentlige.

"Det sker ofte at det offentlige, MRCC Tórshavn, må spørge fiskerbåde og privatpersoner om at samle store mængder affald op, uden at de betaler noget for det. Her kunne en slags fond oprettes, hvor fiskerierhvervet, genbrugsstationer og andre indbetaler løbende, så alle kunne samarbejdede mere. Så kunne man rydde op efter nedlukket arbejde og hente stort affald, som driver på havet." (Fritids-/lystfisker)

7.7.6 Pant og ressourceudnyttelse

Fiskekutterforeningen bemærker, at man på Færøerne endnu ikke har fået etableret et retursystem. Et system baseret på pant og returordninger efterlyses af flere interviewdeltagere. Bl.a. fritidssejlerforeningen giver udtryk for, at et retursystem, som bl.a. involverede, at der kom pant på dunke til eksempelvis olie og benzin, ville være en vej frem i indsatsen for at mindske affald i havet. Pantgevinsten ville også gøre det mere motiverende for sejlere at samle affaldet op, når man ser det på havet.

I interviewet med fiskekutterforeningen fremhæves potentialer for udnyttelse af affald såsom flamingokasser. Disse potentialer kan i de rette partnerskaber sættes i kredsløb, som sikrer, at affaldet får fornyet værdi gennem genanvendelse eller genbrug.

"Vi har haft en aftale på et tidspunkt med flamingokasser. Der er så mange kasser og når vi ikke har brug for dem, har vi ikke plads til dem. De blev samlet, komprimeret, maltrakteret og fragtet til Tyskland, hvor de genanvendes. Vi bruger også en masse søsnegle til madding og søsneglenes huse er ren kalk – det alle bedste kalk! Vi kunne bare sortere skallen fra. Man kunne bruge det til naturlig gødning! Der var engang én, der kom og hentede noget." (Meginfelag Útróðraramanna)

7.7.7 Redskaber til indrapportering og opsamling

Ifølge spørgeskemaundersøgelsen ville det være en idé at stille diverse redskaber til rådighed, som kan gøre opsamlingen nemmere. 13 ud af 106 mener, at en god affaldsbeholder ombord på båden ville gøre en forskel. Kasser såvel som poser, "ketchere" og net tilpasset de forskellige fartøjer omtales som noget, der ville gøre opsamlingsarbejdet lettere for kajakroere såvel som fiskeskibe.

Fiskekutterforeningen foreslår, at man udvikler en kasse til formålet, som dels er tilpasset bådens størrelse, fiskernes arbejdsgang og manøvren med at få affaldet i land. Her kunne en kranbil på havnen samle beholderen direkte op fra båden, påpeger fiskekutterforeningen.

Derudover er der også brug for en ordning, der sikrer, at man kan indrapportere om affald og dets placering i havet, således at andre kan opsamle eksempelvis tabt udstyr. Turistbrancheforeningen foreslår, at man kombinerer en kampagne med at stille redskaber til rådighed, hvilket ligeledes ville tilgodese behovet for synliggørelse af den større fælles indsats.

"Det havde været godt, hvis kommunen uddelte nogle net, som kunne klipses fast i kajakken. Et net, hvor vandet siver igennem og affaldet bliver siddende, og det skulle være gratis" (Roer)

"Hvert skib kunne få et fiskenet/krog til at fiske ragelse op med. Det havde gjort en forskel" (Lystsejler)

8. Åland

8.1 Præsentation af datamateriale

Nedenstående analyse og anbefalinger er baseret på kvalitative interviews med organisationer og foreninger inden for erhvervssejllads, lystsejllads, lystfiskere, havne og roere. Vi har foretaget 5 aktørinterviews med følgende fordeling mellem aktørerne. Én interviewdeltager repræsenterer to aktørtyper.

- Ålands Fiskare (Forening for erhvervsfiskere)
- Erhvervssejllads med guidede fisketure
 - Fiskelyckan
 - Ålands fiskeguider
- MSF gästhamn / Mariehamns Seglarförening (Havn / lystsejlerforening)
- Kajak.ax (Kajakudlejning)

Foruden de kvalitative aktørinterviews, baserer analysen sig på en spørgeskemaundersøgelse med i alt 52* deltagere Åland, heriblandt:

- 39 lyst- og fritidsfiskere
- 5 erhvervssejlere
- 5 lystsejlere
- 2 roere
- 1 erhvervsfisker

*Det samlede antal respondenter varierer for hvert spørgsmål i spørgeskemaet, da det ikke er alle deltagere, der har besvaret alle spørgsmål. Derudover er nogle spørgsmål rettet specifikt mod udvalgte aktørtyper, da spørgsmål som eksempelvis "hvor ofte får du affald med i fangsten?" kun giver mening at besvare for fiskere.

8.2 Oplevelsen af problemet – indtryk af affald i havet

Ifølge interview- og spørgeskemadeltagerne er affald i havet omkring Åland ikke et stort problem. Før dumpede alle deres affald i havet, men dette er ikke længere kutyme. Tværtimod. Af den grund er der, ifølge aktørerne, ikke meget affald at opsamle i havet, og ligeledes skal man gå flere kilometer på strandene for overhovedet at se affald. Denne opfattelse kommer både til udtryk blandt fiskeriforeninger, kajakroere, sejlforeninger og havne. Ligeledes svarer kun én ud af 48, at de "altid" ser affald i havet, når de er ude at sejle. 7 ud af 48 svarer, at de "ofte" ser affald på havet, mens næsten halvdelen svarer, at det kun "sjældent" er tilfældet.

"Är inget problem överhuvudtaget. Jag skulle säga på det sättet: sådant som driver i land har minskat med 95 % och 100 %. Förr dumpade alla precis allt i sjön. Idag dumpar folk inte avfall i sjön." (Erhvervssejler)

Således er den generelle opfattelse, at affald i havet ikke er noget problem i Åland. Dog er der undtagelser. Nogle deltagere udtaler, at der er lige så meget affald i havet omkring Åland som i resten af det baltiske hav, men at de på grund af passive fiskemetoder (for eksempel med stang eller garn) ikke så ofte får affald med i fangsten. Den egentlige miljøproblematik i Åland, hævder nogle deltagere, er derimod udledninger af blandt andet fosfor i havet, på grund af fiskeopdræt. Fiskeopdræt er en vigtig økonomisk indtægtskilde i Åland, men det er skadeligt for miljøet, når der bliver udledt fosfor som følge heraf. Dermed er holdningen blandt interviewdeltagerne, at man bør bruge ressourcerne andetsteds i Åland end på problematikken omkring affald i havet, da man er af den opfattelse, at det er et relativt lille problem.

8.3 Opmærksomheden på problemet

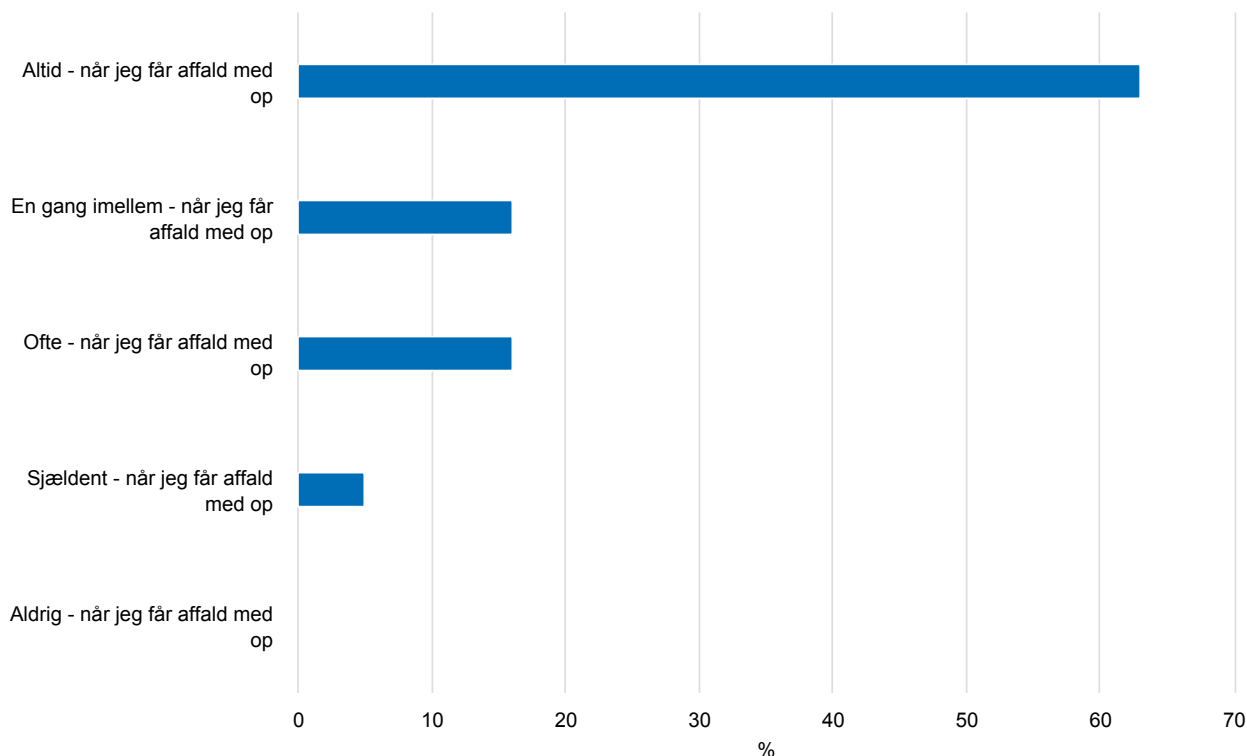
"I 60'erne havde jeg arbejde på en båd, og når den var fuld (af skrald) tømte vi det bare i havet. Det er ændret totalt." (Kajak.ax)

I Åland er der, ifølge interviewdeltagere og respondenter, stor enighed om, og alle er indforståede med, at man ikke smider affald i havet. De seneste 20-30 år er der kommet stor opmærksomhed på problemet, hvorefter affaldsmængden er blevet mindsket markant. Ifølge de interviewede aktører tager alle det som en selvfølge at passe på havmiljøet, og i spørgeskemaet fremgår affald i havet også som en miljøproblematik, man tager alvorligt. 25 ud af 46 respondenter giver udtryk for, at affald i havet kan betegnes som "et stort problem for miljøet." 15 ud af 46 svarer, at det er "et mindre problem for miljøet" og kun 4 ud af 46 respondenter, at affald i havet *ikke* er et problem for miljøet som sådan.

Ligesom oplevelsen af problemets omfang i Åland, som nævnt, er farvet af hvilke fiskeredskaber man bruger i fiskeriet, har dette også betydning for hvorvidt problemet har fiskernes bevågenhed. En fiskeriforening i Åland pointerer, at fiskerne tager affaldet med i land, hvis de får noget i nettet. Dog sker dette ikke så ofte, da der i Åland er tradition for kystfiskeri med passive redskaber, såsom stang, ruser og garn. Dette indebærer at man har minimal bifangst – også når det kommer til affald. Fiskede man med aktive redskaber såsom bundskrabere og trawls ville man få langt mere affald med op.

8.4 Hvem gør noget nu – og hvordan?

Til spørgsmålet om hvor ofte man tager opfisket affald med i land, viser den kvantitative undersøgelse af de ålandske aktører, at 63 % af fiskerne svarer "altid, når jeg får affald med op." 16 % svarer "en gang imellem, når jeg får affald med op" og tilsvarende 16 % svarer "ofte, når jeg får affald med op." 5 % svarer "sjældent, når jeg får affald med op."

Figur 10: Spørgsmål 8: Hvor ofte tager du opfisket affald med i land?

Figuren viser svarfordelingen over, hvor mange der tager opfisket affald med i land.

8.4.1 Fiskere

15 ud af 19 fritids- og lystfiskere angiver, at de "altid" eller "ofte" tager affald med i land, når de får det med i fangsten. I interviewet med foreningen for erhvervsfiskere gives der ligeledes udtryk for, at det er gængs praksis at sejle opfisket affald i land.

"I 60'erne havde jeg arbejde på en båd, og når den var fuld (af skrald) tømte vi det bare i havet. Det er ændret totalt." (Kajak.ax)

Foreningen for erhvervsfiskere fortæller, at de har overvejet at lave affaldsopsamlinger til havs i et samarbejde mellem fiskeriforeninger og regeringen. Det er dog ikke lykkedes på grund af manglende finansiering og ressourcer til at lægge den nødvendige arbejdsindsats. En anden årsag til at projektet ikke blev gennemført kan dog, som det antydes i citatet herunder, også være at problemet simpelthen ikke er stort nok til, at det giver mening for fiskerne at investere tid og ressourcer i løsningen af det;

"It is never a lack of interest, I mean, it is a problem of resources. When it is about collecting waste form the sea it is always of interest! There is some money you can get from the fishing hunting program, I think. But the fishermen are not experiencing that much waste, so they don't apply." (Ålands Fiskare)

8.4.2 Sejlere og roere

3 ud af 5 erhvervssejlere angiver, at de "en gang imellem" samler affald op fra havet, når de ser det. En enkelt angiver, at vedkommende "aldrig" gør det, mens en anden "altid" gør det. Blandt roere og lystsejlere svarer 3 ud af 6, at de "ofte" samler affald op, mens én "altid" gør det og de resterende to "en gang imellem" samler affald op, når de ser det på havet. En aktør som udlejer kajakker påpeger, at kajakroerne har begrænsede muligheder for selv at opsamle det lidt større affald og sejle det i land. Til gengæld oplever han, at de fortæller om, hvor de har spottet affald.

"Man kan altid samle op skrap. Kajakpadlerne har ikke så store muligheder for at samle op, men når de går i land på stranden, så samler de op. De beretter om at de har set noget affald ude på havet mens de padlede. De tager små saker med i kayaken, fx plastflasker, men beretter om de store ting." (Kajak.ax)

8.4.3 Koordinerede oprrydningsindsatser

Generelt er der ikke et stort kendskab til initiativer, der har fokus på opsamling af affald fra havet. Blandt forskellige initiativer, der centrerer sig om affald, nævner deltagerne følgende aktører og initiativer:

- Lokal skole, hvor eleverne tager på strandoprydning
- Østersøfonden: <https://borsen.dk/nyheder/virksomheder/oestersoefond-er-igen-aktiv-i-baltikum-77stu>
- "Rädda Lumparn": Foreningens formål er at forbedre vandkvaliteten i Lumparn og dens bugtsystem, øge viden og interesse for lokalt vandbeskyttelsesarbejde og at støtte fiskeribeskyttelsesinitiativer og muligheden for rekreation: <http://www.raddalumparn.ax>
- Strandoprydninger arrangeret af forskellige miljøorganisationer
- MRELITT Baltic project (se beskrivelse af projektet i case-samlingen): <https://www.marelittbaltic.eu>
- "Städa Åland": En bevægelse og kampagne, hvis formål er at arbejde for et renere øsamfund: <https://stadaaland.ax>

8.5 Motivation

Undersøgelsen blandt aktørerne til havs fra Åland, identificerer fem grundlæggende former for motivation for at opsamle havaffald:

8.5.1 Omtanke for miljøet og dyrelivet

Størstedelen af interviewpersonerne samt respondenterne i spørgeskemaet påpeger, at den vigtigste motivationsfaktor for at samle affald op fra havet er, at man ønsker at holde naturen, havet og strandene rene. Blandt andet af hensyn til dyrelivet.

"Hålla havet och stränderna rena. En självklarhet för att skydda miljön och djurlivet." (Fritids-/lystfisker)

8.5.2 Affald i havet forstyrrer naturoplevelsen for lokale og turister

Motivationen for at mindske affald i havet bunder blandt andet, at Ålandsøernes naturlandskab er en kvalitet for ålændingerne selv – såvel som for Ålands turisme. Affald i havet forstyrrer både de lokale og turisternes naturoplevelse, og kan dermed påvirke øsamfundet negativt på flere måder.

"Det som motiverar är väl en städad natur att vistas i både för Ålänningarna själva och för turister. Det hör till att man plockar upp skräp även från andra." (Ålands Fiskeguider)

8.5.3 Et renere hav er nødvendigt for fremtidige generationers levedygtighed

I både interviewene og i spørgeskemaet understreger mange, at et rent hav er vigtigt og nødvendigt for, at deres børn og børnebørn også får en levedygtig og bæredygtig fremtid. Omtanken for de fremtidige generationer er derfor en stor motivationsfaktor for at holde havet rent.

8.5.4 Et rent hav er forudsætningen for et godt fiskeri

For erhvervsfiskere, fritids- og lystfiskere og for samfundet som sådan, er det vigtigt, at havet er rent, da et rent havmiljø også giver bedre fangst og rene fisk. Derudover er det vigtigt for fiskerne og sejlerne, at de ikke får affald i deres fiskegear eller både/skibe, da det kan ødelægge fiskegearet eller båden/skibet.

I Åland er havet "ejet" af fiskere og landsbyer i fællesskab – i såkaldte "samfälligheter". Fiskerne passer derfor godt på havmiljøet, da de er direkte afhængige af, at havområdet kan benyttes og udlejes til fiskeri.

"Bättre miljö ger bättre fiske." (Fritids-/lystfisker)

8.5.5 Gode muligheder for at komme af med affaldet

De fleste påpeger, at en vigtig motivationsfaktor i opsamling af havaffald er, at det er nemt at komme af med affaldet, når man kommer i land. I interviewene påpeger flere, at der er rigtig gode muligheder for at komme af med sit affald, når man kommer i havn.

"Det finns jättegoda möjligheter. Tar emot alla sorters avfall. Alla får lämna avfall, gäster och inte gäster." (MSF gästhamn)

8.6 Barrierer for at gøre mere

8.6.1 Betaling for at komme af med havaffald

"Om det inte kostar något att lämna in avfall hade det kanske varit lättare." (Ålands Fiskeguider)

"Allt som plockas från havet och stränderna borde vara gratis att bli av med, gärna skulle även en liten ersättning betalas åt de som plockar upp skräp" (Erhvervssejler)

En af de primære barrierer der lægges vægt på blandt interviewdeltagere og deltagere i spørgeskemaet er, at det er problematisk, at man ofte skal betale for at komme af med det affald, man samler op fra havet. I spørgeskemaundersøgelsen svarer 20 ud af 44, at det ville motivere dem til at samle mere affald op fra havet, hvis det var gratis at komme af med affaldet igen. Det er kort sagt ikke motiverende at opsamle affald fra havet, hvis man oplever at skulle betale for at komme af med andres affald.

8.6.2 Utilstrækkelige modtagefaciliteter

35 ud af 47 respondenter svarer i spørgeskemaet, at de selv tager affaldet med hjem til eget husholdningsaffald, hvilket tilsyneladende er et resultat af utilstrækkelige affaldsfaciliteter på havne og bådbroer. Mens 16 ud af 35 af de respondenter, som kommer af med affaldet ved at tage det med hjem, angiver at de er tilfredse med denne løsning, angiver 8, at de er utilfredse.

"Det finns för få avfalls kärl så jag tar det med hem istället" (Fritids-/lystfisker)

"Finns få ställen i hamnen att lämna avfallet, får oftast ta med det hem" (Fritids-/lystfisker)

20 ud af 44 påpeger, at det ville forbedre forholdene for opsamling af affald i havet, hvis det var gratis at komme af med affaldet, ligesom flere respondenter ekspliciterer problemet med afgifter i kommentarer som nedenstående;

"Indirekt måst jag personligen betala för att andra skräpar ned" (Fritids-/lystfisker)

Når respondenterne bliver spurgt ind til, hvad der kunne få dem til at samle affald op fra havet oftere, når de ser det, svarer 10 ud af 29 "bedre havnefaciliteter."

Problemet med nuværende havnefaciliteter uddybes i kommentarer fra respondenter, der påpeger at affaldsbeholderne er for få og for fyldte. Derudover er faciliteterne ikke placeret strategisk if forhold til fiskernes arbejdsgang. Endeligt er det et problem, at der i Ålands højsæsonen ikke er ressourcer nok til at modtage og håndtere det affald, der kommer ind. Endeligt efterlyses bedre muligheder for affaldssortering ved havne og bådbroer.

"Det borde finnas möjlighet att sortera avfallet på flera ställen vid hamnar, båtmackar osv." (Fritids-/lystfisker)

8.6.3 Forskellige lande – forskellige retursystemer

I interviewene er der flere der påpeger, at det er problematisk, at der ikke findes et pant- og retursystem på tværs af flere lande, der grænser op til hinanden og er forbundet via havstrømme. For det er med havstrømmene at affaldet krydser grænser. Ligeledes med turisterne. Åland har mange turister, heriblandt sejlere, roere og fiskere, der kommer fra de omkringliggende lande. En interviewdeltager skønner f.eks. at 80 % af turisterne, der lejer kajaker i Åland er fra Sverige. Derudover kommer der mange fra Letland og Estland, som handler drikkevarer på færgen på

vej til Åland. Men i Åland er det kun aluminiumsdåserne fra Finland, der kan pantes, hvilket betyder at dåser og flasker fra omkringliggende lande ikke kan indgå i det lokale returstystem. Når dåserne ikke kan pantes, og der dermed ikke incitament til at returnere dem, svækkes motivationen for at opsamle dåserne i havet ligeledes.

8.6.4 Affaldet er svært at nå fra båden, og affaldsopsamling er tidskrævende

Først og fremmest påpeges det, at det er svært at nå affald i havet, hvis man sejler på en større båd eller et skib. Hvis man skal opsamle affald fra havet, kræver det derfor bedre udstyr og remedier til at bjærge eller indsamle affaldet med. Hertil udtaler flere, at det både er tidskrævende og økonomisk problematisk, hvis man som erhvervssejler har betalende passagerer om bord og skal bruge tid på at stoppe båden for at samle affald op. Det samme gælder erhvervsfiskere, som må afbryde eller forsinke arbejdet med opsamlingsaktiviteter.

"Har du betalande gäster i båten kan det vara svårt att prioritera. Man är här en båt med begränsad yta och kan det innebära kostnad att bli av med avfallet. Det kan också vara så att man går i land för att äta lunch, och inte har med sig något (t.ex. en påse) att plocka skräpet i." (Ålands Fiskeguider)

"Avfallet är ofta svårtillgängligt på botten. Stränderna är lättare att rensa." (Fritids-/lystfisker)

8.6.5 Der er andre vigtigere problemer, når det gælder havmiljøet

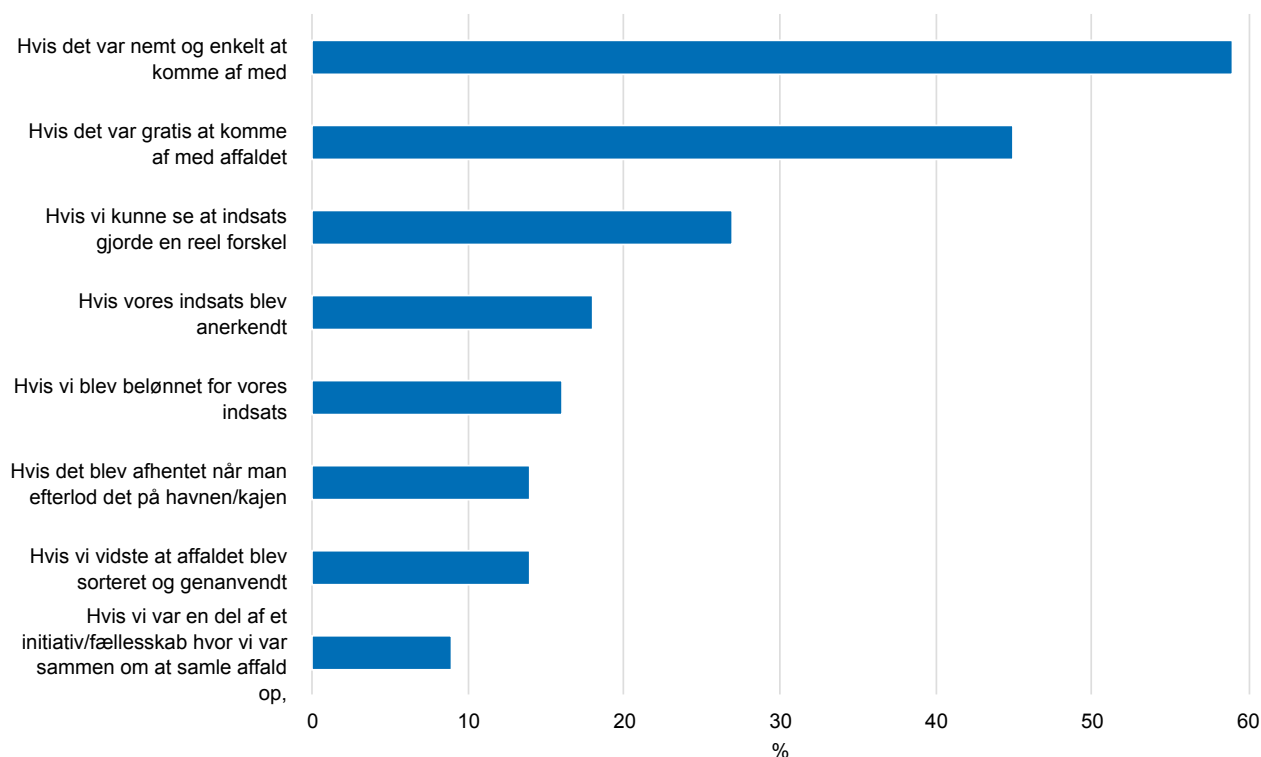
I interviewene såvel som i spørgeskemaet giver flere deltagere udtryk for, at problemet med affald i havet ikke er så stort i Åland. I spørgeskemaet har nogle respondenter tilføjet kommentarer, hvor de påpeger, at affald i havet ikke er et hyppigt syn. Derudover er det nogle deltageres opfattelse, at der i forhold til havmiljø, er vigtigere problemer, særligt eutrofiering²⁶, der bør tildeles større opmærksomhed.

"Jag har slutat plocka upp avfall eftersom laxkvoterna är minimala och vi är diskriminerade på Åland. Har dessutom försökt få till stånd reduktionsfiske där braxen tar över mer och mer men ingen är intresserad av sådant. Det är mycket viktigare att bromsa övergödning än att plocka enstaka skräp" (Erhvervssejler og fisker)

26. Søer og havområder, der tilføres for mange næringssalte, især nitrat og fosfat.

8.7 Anbefalinger til yderligere indsatser

Den kvantitative undersøgelse blandt de ålandske aktører til havs identificerer, hvad der kunne motivere aktørerne til at samle mere affald op:

Figur 11: Spørgsmål 20: Med henblik på at forbedre forholdene for opsamling af affald i havet generelt, hvad kunne så motivere dig og andre, der færdes på havet, til at samle mere affald op?

Figuren viser svarfordelingen over, hvad der kunne motivere de ålandske aktører på havet, til at samle mere affald op.

Den kvantitative undersøgelse viser således, at den største motivationsfaktor på Åland vil være, hvis det var nemt og enkelt at komme af med sit affald (59 %).

8.7.1 Internationalt pantsystem og ressourceudnyttelse

Med henvisning til førnævnte barriere som beskriver, at mange dåser og flasker som opsamles i havet ikke kommer fra Finland og dermed ikke kan indgå i det finske retursystem, efterlyses et pantsystem, der går på tværs af lande. Pantgevinsten gør det nemlig mere motiverende for sejlere og fiskere at samle dåser og lignende op, når man ser det på havet.

En anden mulighed er, at aluminiumsdåserne som ikke kan pantes, kan komprimeres og sælges videre til skrotmarkedet til en bedre pris end den nuværende. Forslaget kommer fra kajakudlejningen, som i interviewet foreslår, at en fond kunne sikre en bedre fortjeneste på indsamlet og sammenpresset aluminium.

8.7.2 Gratis aflevering af opsamlet affald

Både interviewdeltagere og respondenter peger på, at det ville gavne motivationen til at opsamle affald, hvis man sikrer, at man udgiftsfrit kan opsamle og aflevere havaffald på havne og bådbroer. 20 ud af 44 respondenter angiver, at det ville forbedre forholdene for opsamling af affald i havet, hvis det var gratis at komme af med affaldet. Selvom afgifter forbundet med aflevering af affald fra skibe og både formelt er inkluderet i havneafgiften, er det værd at undersøge hvordan fiskere, sejlere og roere samt folk, som forvalter havne og bådbroer, i praksis møder omkostninger forbundet med at opsamle, aflevere og håndtere havaffald. At nogle oplever ekstra omkostninger i forbindelse med aflevering af havaffald kan eksempelvis være, fordi affaldet er for stort til at være omfattet af havneafgiften, eller fordi nogle fiskere, roere og sejlere af forskellig årsag kan være fritaget fra at betale havneafgift.

"Allt som plockas från havet och stränderna borde vara gratis att bli av med, gärna skulle även en liten ersättning betalas åt de som plockar upp skräp" (Erhvervssejler)

8.7.3 Bedre modtagefaciliteter

26 ud af 44 respondenterne i spørgeskemaet angiver, at det ville forbedre forholdene for affaldsopsamling på havet, hvis det var nemt og enkelt at komme af med affaldet, når man sejler det i land. I respondenternes kommentarer fremgår det, at der er behov for flere affaldsbeholdere og at beholderne desuden bør placeres tættere på havnen/kajen. Derudover er det vigtigt, at beholderne tømmes jævnligt. I havnene og ved bådbroer, hvor både og skibe ligger til, skal modtagefaciliteterne altså optimeres, således at man nemt kan komme af med affaldet, så snart man kommer i land. Der skal ligeledes være mulighed for at komme af med store ting, som man opfisker fra havet, på havnene, ligesom at mulighederne for affaldssortering ligeledes kan forbedres. Sorteringsfaciliteterne kan forbedres ved bedre afmærkning af containerne på bådbroer og havne, så det er nemmere at sortere affaldet korrekt, når man kommer i land med det. Der skal samtidig generelt være tydeligere oplysning om affaldssortering.

"Det borde finnas möjlighet att sortera avfallet på flera ställen vid hamnar, båtackar osv" (Fritids-/lystfisker)

"Kunde finnas återvinningskärl i alla hamnar som inte är privata." (Fritids-/lystfisker)

"Stora saker skulle man gärna lämna i hamnen" (Lystsejler)

9. Casesamling

9.1 Forord

På baggrund af et litteraturstudie kombineret med dialog og interviews, har nærværende projekt kortlagt en række eksisterende initiativer og aktiviteter, hvor skibe og både motiveres til at opsamle affald fra havet i de nordiske lande. Kortlægningen favner bredt og indbefatter både større internationale aktiviteter, såsom Fishing for Litter og MARELITT Baltic, samt mindre regionale eller lokale initiativer, der er mere løst organiseret. Syv udvalgte initiativer er beskrevet i nærmere detaljer på de følgende sider efterfulgt af en kort introduktion til seks mindre relevante initiativer, der ligeledes kan virke til inspiration.

Cases:	Hvor?
1: GreenKayak	Danmark (+ Sverige, Norge, Tyskland og Irland)
2: Marina Återvinningscentralen / Fiskereturen	Sverige
3: Fishing for Litter	Norge og Færøerne (+ Holland, England, Irland, Tyskland, Spanien og Belgien)
4: Havmiljøvogterne	Danmark
5: MARELITT Baltic	Sverige, Estland, Polen og Tyskland.
6: Blue Army Iceland	Island
7: #PlasticInTheBasket	Danmark
Yderligere initiativer til inspiration:	
Sammen om et hav uden affald	Danmark
BLASTIC	Sverige og Finland (+ Letland og Estland)
Ghost Guard	Sverige
Håll Havet Rent	Sverige
Norwegian Recycling	Norge
PortBin	Norge

Casesamlingen er udarbejdet på baggrund af dialog og interviews med følgende bidragsydere:

- Tobias Weber-Andersen, GreenKayak
- Erik Goksøyr, Marina Återvinningscentralen, Sotenäs Kommun
- Hilde Rødås Johnsen, SALT/Fishing for Litter Norge
- Birgitte Vagnholm, Havmiljøvogterne
- Tómas Knútsson, Blue Army Iceland
- Helena Øyangen Lindberg, Norwegian Plastic Recycling AS
- Bård Haug, Spilltech.no/PortBin
- Nikolaj Korsholm, #PlasticInTheBasket
- Vesa Tschernij, MARELITT Baltic

9.2 CASE 1: GreenKayak

Billede 1

Kreditering: Daniel Rasmussen, GreenKayak, København

23.000 frivillige sejlere har sejlet med GreenKayak.

Mere end 38 ton affald er blevet opsamlet fra kanaler, havne og søer.

Læs mere her: <https://www.greenkayak.org>

9.2.1 Konceptet bag GreenKayak

I 2017 grundlagde Tobias Weber-Andersen GreenKayak²⁷, som reaktion på mængden af affald i Københavns Kanaler. GreenKayak er en nonprofitorganisation, der stiller kajakter gratis til rådighed for offentligheden mod, at de sejrende opsamler det affald, de sejler forbi. Initiativet startede i Københavns Kanaler og har siden bredt sig til resten af Danmark samt Tyskland, Sverige, Norge og Irland.

"Det er en øjenåbner for folk at se affaldet flyde rundt i vandet, og det har en effekt på dem videre i deres hverdag, som gør, at de måske kan ændre deres praksis til at være mere klimavenlig" Tobias Weber-Andersen, grundlægger af GreenKayak

Lokale og besøgende privatpersoner og mindre selskaber kan booke en GreenKayak

27. Dengang hed initiativet Mølkajakken

på et bestemt udleveringssted og låne den gratis mod, at de opsamler det affald, de sejler forbi på turen og deler deres oplevelse på sociale medier under hashtagget #GreenKayak. Efterfølgende vejer de frivillige sejlere selv det opsamlede affald og videreformidler tallet til en ansvarlig på udleveringsstedet, der registrerer det. I Danmark er der indgået aftale med et privat skraldefirma, der stiller containere, til bortskaffelse og sortering af affaldet, til rådighed på udleveringsstederne.

9.2.2 Sådan er GreenKayak organiseret

GreenKayak indgår aftaler med de enkelte udleveringssteder om, at de uden beregning kan have kajaker stående hos dem. Personalet på udleveringsstederne, som findes på caféer, museer og andre typer organisationer, står for frivilligt at tage imod sejlerne, at indberette mængder af indsamlet affald til GreenKayak, og at administrere bookinger for udleveringsstedet, og GreenKayak stiller altså ikke med eget personale på udleveringsstederne. Det at have en kajak stående bidrager ifølge GreenKayak positivt til udleveringsorganisationernes omdømme, og de får tilbagemeldinger om, at det er attraktivt for dem at kunne tilbyde en ekstra aktivitet til besøgende.

GreenKayak modtager ikke betaling for hverken de frivilliges brug af kajakerne eller fra udleveringsstederne, men er primært finansieret ved hjælp af partnerskaber med en række virksomheder og offentlige aktører i de lande, hvor de er til stede. I øjeblikket har GreenKayak partnerskaber med Carlsberg, Letz Sushi, Friluftsrådet, Bergen og Omland Friluftsråd, Hamburgs autoritet for Miljø og Energi og WorldWide Asset Management. Alle partnerskabsvirksomheder – og aktører betaler samme rate, og er med i projektet for en toårig periode. Partnerskabsvirksomheder kan, udover økonomiske bidrag, også bidrage med eksempelvis udleveringssteder, som er tilfældet for Letz Sushi, der har kajaker liggende ved nogle af deres restauranter. Til gengæld for deres støtte, tilbyder GreenKayak partnerskabsvirksomhederne reklameplads på siden af deres kajaker.

9.2.3 Hvad kan vi lære af GreenKayak?

Med en kajak er man mere mobil end med en anden type båd, hvilket betyder, at man kan nå affald, som ellers er svært tilgængeligt. På grund af det langsomme tempo i kajakken, er det også muligt hurtigt at reagere på og opsamle det affald, man ser i forbifarten. Selvom det er begrænsede mængder affald, man kan opbevare på en kajak, har man altså mulighed for at opsamle affald fra hav, havne og kanaler på steder, hvor større fartøjer ikke kan opsamle.

Tobias Weber-Andersen fortæller, at GreenKayak både er populært blandt lokale og turister. For de lokale gør det sig gældende, at de tilmelder sig for at holde deres lokalområde rent samtidig med, at de har en god oplevelse, mens det for turisterne er en måde at lære et nyt sted at kende, lave en sjov aktivitet og bidrage til en god sag. I København har GreenKayak udstillet en kajak i turistinformationen i Tivoli, hvilket genererer en del turister til kajaksejls og affaldsopsamling i Københavns Kanaler.

GreenKayak er et eksempel på, at affaldsopsamling er en ferieaktivitet, der

tiltrækker turister. Det leder til en overvejelse af, om det kunne være givtigt for andre turistfartøjer på vandet at introducere noget, der minder om GreenKayaks koncept. Her kunne man eksempelvis forestille sig turbåde, der udlåner net, man kan fiske affald op med, når man er om bord, eller bådportsfartøjer med net, der fisker efter affald, hvor turisterne efterfølgende involveres i sortering og optælling. Initiativer, der som GreenKayak, kobler en rekreationel aktivitet til havs med affaldsopsamling, har stort potentiale i nordiske småsamfund, der modtager en del turister, idet populære turistaktiviteter på disse steder ofte foregår på havet, og man derfor relativt let kunne koble sådanne aktiviteter med aktiv affaldsopsamling.

GreenKayak er muligt at implementere i både Island og Grønland, samt på Bornholm, Færøerne og Åland, da kajakroning er en sportsgren og turismeaktivitet i alle småsamfundene. Dertil er GreenKayak et koncept, der nemt kan tilpasses til lokale forhold i de respektive småsamfund, og er ikke en økonomisk tung løsning. I interviewene med aktørerne foreslår en kajakklub fra Bornholm netop, at man opretter et koncept, hvor turister kan låne en kajak gratis mod, at de kombinerer turen med affaldsopsamling. Desuden nævner flere aktører på tværs af småsamfundene, at koordinerede opsamlingsaktiviteter vil virke motiverende, hvorfor affaldsopsamling i kajaker nemt kunne gøres til en fælles opsamlingsaktivitet.

9.3 CASE 2: Marina Återvinningscentralen og Fiskereturen

Billede 2

Kreditering: Marina Återvinningscentral

9.3.1 Konceptet bag Marina Återvinningscentralen

Marina Återvinningscentralen²⁸ er en genbrugscentral for marint affald og udtjent udstyr fra fiskeriet, der ligger i Sotenäs Kommune på Sveriges vestkyst. Genbrugscentralen blev etableret i 2018 som den første og eneste af sin slags i

28. Læs mere her: <http://www.symbioscentrum.se/symbiosutveckling/industriellsymbios/marinatervinningscentral.4.72c6ff61174737cf53eddb89.html>

Sverige. I 2018 blev der indleveret 28 ton marint og fiskerirelateret affald. I 2019 blev der indleveret 62 ton og i 2020 nåede man over 175 ton affald. Genbrugscentralen drives af Sotenäs Kommunes Symbiosecentrum i samarbejde med Fiskareföreningen Norden: En lokal fiskerforening, der er aktive i bekæmpelsen af marint affald fra fiskeriet.

Da Marina Återvinningscentralen fokuserer på genbrug og genanvendelse af udtjent udstyr fra fiskeriet og marint opsamlet affald, er det primært erhvervsfiskere og fiskeriforeninger, der benytter sig af genbrugscentralens service. Det er gratis for fiskere at indlevere udtjent fiskeudstyr og marint affald. Dette gør det attraktivt for dem at aflevere deres udstyr til genbrug og genanvendelse, da de ellers oplever at skulle betale et gebyr for at skaffe sig af med fiskeriudstyr, der ikke bliver genbrugt.

Det materiale genbrugscentralen håndterer går både til genbrug i form af eksempelvis gensalg i kommunens genbrugsbutikker. Her sælges blandt andet bure, flydere, bøjer mm. Det som ikke kan genbruges bruges til fremstilling af nye fiskeredskaber, kunstige hummer-rev mm.

9.3.2 Sådan fungerer Marina Återvinningscentralen

"This is mainly a preventive action, where we set up a collection system, so the fishermen know what to do, and the used fishing gear don't end up in the wrong place" Erik Goksøyr, projektleder for Marina Återvinningscentralen

På genbrugscentralen indsamles der affald på to måder. Dels kan private fiskere og fiskeriforeninger selv komme og indlevere deres affald til genbrug, og dels har man i slutningen af 2019 etableret initiativet Fiskereturen sammen med fiskeriforeningen Norden, Båtskroten og Hål Sverige Rent. Fiskereturen står for at transportere marint affald og udtjent udstyr fra fiskeriet til genbrugscentralen. Fiskereturen har opstillet stationer, hvor fiskere kan indlevere udtjent udstyr og marint opsamlet affald, over hele Sverige, og de sørger for at transportere det indleverede affald fra stationerne til Marina Återvinningscentralen, hvor det bliver genbrugt.

Indleveringsstationerne er opstillet på steder, hvor fiskere normalt tager hen for at smide deres udstyr ud. Her ender udstyret normalvis til forbrænding eller deponi, mens Fiskereturen og Marina Återvinningscentralen sørger for, at udnyttes, hvad der kan genbruges eller genanvendes. Erik Goksøyr påpeger, at ingen forbrændingsanlæg kan håndtere brugte fiskeredskaber, da de er for store og indeholder ståltråde, bly mm.

Marina Återvinningscentralen modtager også affald, der er direkte opsamlet fra havet. Det opsamlede affald modtager de ofte i forbindelse med begivenheder arrangeret af lokale foreninger og aktører, hvor der fokuseres på aktiv opsamling af marint affald fra fartøjer på havet. Erik Goksøyr fortæller dog, at langt størstedelen af det affald, de modtager, er udtjent udstyr fra fiskeriet og ikke aktivt opsamlet affald fra havet.

9.3.3 Sådan er Marina Återvinningscentralen organiseret

Det er gratis at indlevere affald på genbrugscentralen, hvilket motiverer fiskere til at aflevere deres udtjente udstyr til genbrug, og at aflevere det affald, de opsamlers fra

havet, fortæller Erik Goksøyr. Den gratis indlevering af affald muliggøres af Marina Återvinningscentralens finansiering ved hjælp af EU-midler, den svenske Hav – og Vatn Myndigheten og det svenske Naturvårdsværk. Også Sotenäs Kommune medfinansierer dette arbejde.

Om Fiskereturen

Grundlagt i 2019 i samarbejde mellem Sotenäs Kommune, Håll Sverige Rent, Fiskareföreningen Norden og Båtskroten

Finansieret af den svenske Hav – og Vatn Myndigheten Har opsat 10 indleveringsstationer over hele Sverige, hvor fiskere kan indlevere deres udtjente fiskeriudstyr til genbrug.

Har fået indleveret og transporteret cirka 145 ton udtjent fiskeriudstyr.

Besøg hjemmesiden her: <https://www.fiskereturen.se>

Størstedelen af det fysisk krævende manuelle arbejde med at rengøre og skille fiskeudstyret ad og sortere det i forskellige fraktioner, udføres af deltagere i det kommunale jobtræningsprogram. Ifølge Erik Goksøyr er det vigtigt for parterne bag Marina Återvinningscentralen, at projektet er så bæredygtigt som muligt, og de ansætter derfor primært personer i jobtræning for at sikre, at genbrugscentralen ikke alene er bæredygtig i forhold til at modvirke affald i havene, men også er socialt bæredygtigt.

Marina Återvinningscentralen driver desuden det statslige innovations- og udviklingsprojekt 'testbädd marint avfall', som ser på løsninger på, hvordan alt indsamlet marint plastaffald kan blive til nye produkter. Genbrugscentralen inviterer virksomheder til at teste og realisere deres idéer om, hvad man kan gøre med al den opsamlede plast. Projektet kører i samarbejde med blandt andet RISE (Research Institutes of Sweden), Chalmers Industri teknik og Höskolan Väst.

9.3.4 Hvad kan vi lære af Marina Återvinningscentralen?

Marina Återvinningscentralen er et inspirerende initiativ. Det at infrastrukturen omkring genbrugscentret er lokalt centreret kan muligvis tjene som inspiration for småsamfund til lignende initiativer. Det er værd at bemærke, at det var Fiskareföreningen Norden, en lokal fiskeriforening, der var en af de afgørende initiativtagere til genbrugscentralen, og at de fortsat spiller en stor rolle i projektet. Derudover har det været væsentligt for initiativet, at der har været stor politisk vilje og opbakning i kommunen. Dette især i kraft af deres store lokale netværk og praksisfaglige viden vedrørende håndtering og genanvendelsesmuligheder for det indsamlede fiskeriudstyr. En sådan model, hvor man arbejder tæt sammen med

lokale aktører centreret omkring havet vil potentielt kunne udbredes til nordiske småsamfund, hvor fiskeri er en del af lokalsamfundet. Det socialt bæredygtige aspekt i projektet er også interessant i en nordisk småsamfundslig kontekst, da der i mange yderområder findes arbejdsløshedsproblematikker, som muligvis ville kunne imødekommes af et lignende samarbejde mellem aktører på havet og kommunale aktører.

Man kan med fordel overveje og undersøge, hvordan man kan arbejde endnu mere med genbrug og genanvendelse af affald, der primært er opsamlet fra havet. Marina Återvinningscentralen er mestendels en præventiv indsats, der skal sørge for, at det udtjente fiskeriudstyr ikke havner i havet i første omgang. Man kan forestille sig, at man ville kunne anvende lignende genbrugs – og genanvendelsesprincipper samt den lokalt forankrede organisationsform i forbindelse med en mere aktiv indsats, hvor der fiskes efter affald i havet.

Et koncept som Marina Återvinningscentralen kan forestilles at være udfordrende at implementere i de nordiske småsamfund, Bornholm, Grønland, Åland, Island og Færøerne, da flere aktører påpeger, at infrastrukturen er udfordrende, og at de respektive småsamfund er for små til, at det giver mening at have et sådant koncept. Et koncept som Marina Återvinningscentral er vigtigt i bearbejdelsen og genanvendelsen af affald. Dog vil det generelt være mest effektivt at udbrede et koncept som Marina Återvinningscentralen steder, hvor der er mange indbyggere og dermed meget affald. Dermed kan man forestille sig, at en løsning er, at større samfund eller lande tæt på småsamfundene implementerer et sådan koncept, eksempelvis i Danmark og Finland.

9.4 CASE 3: Fishing for Litter

Billede 3

Kreditering: Fishing for Litter/SALT, Norge

Fra 2016-2017 blev der opsamlet 470 tons affald fra havet på tværs af medlemslande

Fra 2016-2017 var 989 fiskerifartøjer tilmeldt Fishing for Litter

Læs mere her: <https://fishingforlitter.org>

9.4.1 Konceptet bag Fishing for Litter

Fishing for Litter er et internationalt opsamlingsinitiativ, der startede i 2004. Initiativet henvender sig til erhvervsfiskere²⁹, der som led i deres daglige arbejde på havet opsamler og indleverer det affald, de får med op i deres net. Den første havn, der blev involveret i Fishing for Litter ligger i Holland, og siden har initiativet spredt sig til syv andre lande, herunder England, Færøerne, Irland, Norge, Tyskland, Spanien og Belgien³⁰.

29. Fishing for Litter henvender sig primært til erhvervsfiskere, der bedriver trawlfiskeri.

30. Fishing for Litter kan etableres af de lande/havne, der har mulighed for at starte projektet. Projektet skal overholde KIMO's retningslinjer for projektet, hvis der er ønske om at bruge det officielle KIMO/Fishing for Litter logo.

"In Fishing for Litter, we invite the fishermen to take part in cleaning the ocean and to take up the litter, that they get up in their gear, when they do ordinary fishing. We do not ask the fishermen to go out and collect litter specifically. They do it while they work." Hilde Rødås Johnsen, projektleder SALT, Fishing for Litter Norge.

Som erhvervsfisker kan man registrere sit fartøj hos sin lokale Fishing for Litter havn. Her får erhvervsfiskerne udleveret store sække til at indsamle plastik, spøgelsesnet og andet affald fra havet. I den norske ordning får fiskerne for eksempel udleveret to typer affaldssække; én til genanvendeligt affald og én til ikke-genanvendeligt affald, som de sorterer affaldet i, når de opsamler det fra havet. Når fiskerne kommer i land, skaffer de sig af med sækkene på havnen. Fishing for Litter administrerer, at sækkene bliver indsamlet regelmæssigt, og at affaldet bliver genbrugt eller genanvendt i videst muligt omfang.

9.4.2 Sådan er Fishing for Litter organiseret

Fishing for Litter er et initiativ med international rækkevidde, der administreres lokalt og nationalt af de lande, der arbejder med programmet. Initiativet blev startet af KIMO International, som er en dansk grundlagt miljøorganisation, der har internationale samarbejder med lokale autoriteter, såsom kommuner og regioner, om reduktion af især marint affald. OSPAR, en kommission bestående af 15 europæiske regeringer og EU, der samarbejder om reduktionen af marint affald i Europa, støtter også op om Fishing for Litter. Det gør de ved at opfordre de 15 medlemslande i samarbejdet til at inkludere Fishing for Litter-programmet i deres handleplaner om marint affald. Fishing for Litter er derfor finansieret og organiseret på forskellige måder i de forskellige lande, der er en del af initiativet. For at kaste lys over, hvordan et lokalt Fishing for Litter-initiativ kan se ud, kommer her et eksempel fra Norge.

9.4.3 Fishing for Litter i Norge

Fishing for Litter bliver i Norge administreret og drevet af SALT, et kompetencecenter, der beskæftiger sig med affald i havet og ved kysterne i Norge. Initiativet er finansieret af nationale puljer, som SALT søger på årsbasis. Hilde Rødås Johnsen, der er projektleder i SALT, fortæller, at Fishing for Litter i Norge har 101 tilmeldte fiskerifartøjer og 11 tilknyttede havne. Initiativet er populært blandt erhvervsfiskere i Norge; faktisk så populært, at den norske fraktion i perioder har nået sin maksimumkapacitet for antallet af tilmeldte fiskerifartøjer. Ifølge Hilde er Fishing for Litter et attraktivt initiativ for fiskerne at være med i, fordi initiativet samarbejder med havnene og med dem tager ansvar for at få affaldet skaffet af vejen. Det betyder, at fiskerne ikke selv er ansvarlige for at skille sig af med affaldet. Det eneste de skal gøre er at samle og sortere deres opsamlede havaffald og aflevere det på havnekajen. Hilde fortæller også, at hovedmotivationen for fiskerne til at være med i initiativet er, at de som medlemmer af Fishing for Litter ikke skal betale for at få affaldet håndteret og skaffet af vejen, når de kommer i land.

Fishing for Litter håndterer det opfiskede affald og sørger for at etablere en

velfungerende infrastruktur omkring det, hvor det prioriteres at genbruge og genanvende affaldet i videst muligt omfang. I Norge har man samarbejdsaftaler med lokale affaldsselskaber, som opsætter containere i enhver Fishing for Litter havn og desuden står for opbevaring og behandling af det indsamlede affald. Dette sker i samarbejde med aktører på havnene, der transporterer affaldet hen til containerne og udleverer sække til fartøjerne mv. Fishing for Litter Norge har også et partnerskab med NOFIR; et norsk selskab, der beskæftiger sig specifikt med genbrug og genanvendelse af marint affald fra fiskeriet. Affaldet, som fiskerne opsamler fra havet, bliver recirkuleret til genvinding i det omfang det kan på NOFIR's fabrik i Litauen. Her det bliver det til materialer til nye produkter, som mestendels bruges inden for tekstil – og fiskeriindustrien.

SALT har også udviklet et system til indsamling af viden om havaffald gennem analyser af dele af det indleverede affald til Fishing for Litter. Dette giver information om blandt andet affaldssammensætningen, materialetyper og kilder. Resultaterne rapporteres årligt til det norske miljøagentur. Derudover samarbejder Fishing for Litter også med Fiskeridirektoratet om positioneringsrapportering, som kan bruges til at dokumentere oprydning til havs.

9.4.4 Hvad kan vi lære af Fishing for Litter?

Fishing for Litter engagerer aktører, der er på havet hver dag; erhvervsfiskerne. Systemet bag Fishing for Litter er effektivt, fordi det ikke beder fiskerne om at gøre noget ekstra, ud over deres hverdagslige arbejde. Initiativet bidrager altså til at skabe en effektiv og velfungerende infrastruktur omkring et problem, der allerede eksisterer i erhvervsfiskernes hverdag; at de får affald med op i deres fiskenet. Fishing for Litter bliver en løsning på problemet, fordi fiskerne herigennem får mulighed for at skaffe sig af med affaldet på en bæredygtig, effektiv og let måde. Indlevering af marint affald er ikke altid inkluderet i den faste havneafgift, hvilket betyder at fiskerne kan opleve at blive faktureret for det samlede antal kg de lander i en havn. Det betyder at det kan være dyrt for fiskerne at aflevere affaldet uden om Fishing for Litter, som sikrer at fiskerne fritages for afgift. Fishing for Litter kan dermed være en attraktiv løsning i andre lande, hvor fiskerne ligeledes oplever afgifter i forbindelse med at komme af med marint affald.

Fishing for Litter i Norge prioriterer at lave partnerskaber og samarbejdsaftaler med affaldsbehandlingsaktører, der kan genanvende det opsamlede affald i nye produkter. Dette er ligeledes til inspiration i arbejdet med problematikken i andre nordiske lande.

En model i lighed med Fishing for Litters kunne være interessant at arbejde med, eksempelvis på nationalt og kommunalt niveau i de nordiske småsamfund, hvor der er erhvervsfiskeri i forvejen. Dermed kunne man implementere et lignende system, hvor erhvervsfiskerne på en nem, effektiv og attraktiv måde kunne skaffe sig af med det affald, de allerede samler op fra havet i kraft af deres arbejde. I Danmark er der eksempelvis ikke etableret Fishing for Litter, da skibe og havne opsamler affald fra havet alligevel uden en formel aftale. Det betyder dog, at der ikke indsamles data om mængder og typer af affald, der opsamles. Dermed er det mest effektivt, hvis alle former for opsamling af affald fra havet samles under Fishing for Litter, da man

således kan sikre mere præcis dataindsamling.

Som nævnt er Fishing for Litter et koncept, som kan tilpasses lokalt, og som derfor ikke er organiseret på samme vis i alle lande. Det norske system kan afvige fra andre landes Fishing for Litter-systemer, blandt andet pga. de respektive lands affaldssystem og muligheder for genanvendelse.

9.5 CASE 4: Havmiljøvogterne

Billede 4

Kreditering: Havmiljøvogterne

Havmiljøvogterne har 27.000 medlemmer

Der findes over 340 steder, hvor man kan hente "havfaldsposer". Med "havfaldsposerne" indsamles der årligt cirka 5 tons havaffald.

Læs mere her: <https://havmiljøvogter.dk>

9.5.1 Konceptet bag Havmiljøvogterne

Havmiljøvogterne er en civil, frivillig enhed og kampagne iværksat af Søværnet under Forsvaret. Havmiljøvogterne har eksisteret siden 2006 med formål om at støtte Søværnet, Marinehjemmeværnet og erhvervssejlere i opgaven med at overvåge de danske farvande og strande for forurening og affald. Mens det tidligere primært var på olieudslip-problematikken, der aktiverede enheden, er det i høj grad henkastet affald i de danske farvande, der har fokus i dag. Havmiljøvogternes indsats består dels i, at vogterne tager affære, hvis de opdager henkast af store mængder affald i havet, og dels i affaldsindsamlingsaktiviteter. Sidstnævnte understøttes ved at Havmiljøvogterne udleverer såkaldte "havfaldsposer" og -sække, hvori medlemmer

og andre kan indsamle mindre mængder marint henkastet affald.

Alle der færdes *på* og *ved* havet kan blive medlemmer – og dermed havmiljøvogtere, og enheden har nu 27.000 medlemmer. I starten af enhedens levetid bestod medlemmerne i høj grad af fritidssejlere, i dag tæller medlemmerne også surfere, lystfiskere, dykkere, roere, strandgæster samt enkelte fritidsflyvere, som holder øje med havet fra luften.

"Havfaldsposerne er det største brand. Poserne indikerer, at man er med i havmiljøvogterne. Så kan andre se, at man ikke bare samler flasker" Birgitte Vagnholm, ansvarlig for havmiljøvogterkampagnen

9.5.2 Hvordan er Havmiljøvogterne organiseret?

Havmiljøvogterne er funderet i Søværnet, som støtter initiativet økonomisk i en grad som dækker de fleste aktiviteter. Kampagnen er derudover støttet af Spar Nord Fonden med i alt 1.093.000 kr. fra 2017-2019. Ny Form samler penge ind til opsætning af dispensere med "havfaldsposer" på udvalgte strande. Derudover beror kampagnen i et samarbejde med en lang række aktører offentlige og private aktører, heriblandt den online sejlerbutik Watski og lystbådshavne, som bl.a. hjælper med at udlevere "havfaldsposer" og rekruttere nye Havmiljøvogtere.

Medlemmerne får tilsendt en sæsonpakke to gange årligt, som indeholder Havmiljøvogternes magasin med oplysende artikler og billeder samt et fysisk brev fra Admiralen. Medlemmerne bemærker afsenderen er Søværnet, og at materialet bærer forsvarets våbenskjold, hvilket generer troværdighed og stolthed blandt vogterne. Havmiljøvogterne er som kampagne materialiseret og synliggjort gennem logo, vimpler til både, "havfaldsposer"- og sække og posedispensere, samt hjemme- og Facebookside, hvor igennem rekrutteringen sker. Derudover findes Miljøvogternes app, som snart opdateres med nye funktioner til brug for vogterne.

9.5.3 Hvad kan vi lære af Havmiljøvogterne?

Kampagnens levedygtighed lader til at være forankret i offentlighedens aktuelle opmærksomhed på plastikforurening, i gennemarbedede og tilgængelige materialer, samt i samarbejder på tværs af statslige og ikke-statslige aktører, der bidrager på forskelligvis – bl.a. med netværk og kontaktflader. I samarbejdet sikres kampagnens udbredelse, troværdighed og økonomi til fx udarbejdelse og udsendelse af materialer.

"Det er vigtigt med gennemarbejdet materiale som medlemmerne forstår, og som er lavet til dem. Det skal give mening for dem!" Birgitte Vagnholm, ansvarlig for havmiljøvogterkampagnen

Netop materialerne er én Havmiljøvogternes styrker. Havmiljøvogterne er meget opmærksomme på at forme materialet på måder som er tilpasset modtagerne – om det er fiskere eller børn i juniorklub – på en måde som sikrer at tonen ikke bliver formynderisk. Materialet virker både oplysende og motiverende. De officielle havfaldsposer, båd-vimplerne mm markerer at ens handling er et bidrag i en stor

koordineret indsats, som desuden er autoriseret af en offentlig myndighed med stor troværdighed.

Havmiljøvogterne understreger selv at dialog med medlemmer og samarbejdende aktører er afgørende for at nå resultater – og overkomme eventuelle barrierer. De henviser eksempelvis deres entusiastiske frivillige til at tage kontakt til egen kommune med henvendelser, der omhandler den efterfølgende håndtering af havaffaldet, fx hvis der er mangel på skraldespande ved nedkørselsveje til havet.

Havmiljøvogterne kan nemt implementeres i alle de respektive småsamfund og kan tilpasses til lokale forhold og ressourcer, så der sikres ejerskab og forankring på lokalt niveau.

9.6 CASE 5: MARELITT Baltic

Projektet blev finansieret af Interreg Baltic Sea Region Programme 2014-2020.

Projektets budget var 3,8 millioner euro.

Læs mere her: <https://www.marelittbaltic.eu>

9.6.1 Konceptet bag MARELITT Baltic

MARELITT Baltic er et EU-finansieret transnationalt projekt, som blev initieret i 2016 for at adressere problemerne med spøgelsesnet i det Baltiske Hav/Østersøen. Projektet har altså til formål at mindske havaffald i form af henkastet fiskeudstyr eller *derelect fishing gear*, forkortet til DFG. Projektgruppen har oparbejdet ekspertise indenfor miljøvenlig og kosteffektiv håndtering af henkastet fiskeudstyr gennem metoder som mapping, opsamling, genanvendelse og forebyggelse af spøgelsesnet og andet fiskeudstyrsaffald. Arbejdet mandede ud i handleplanen "The Baltic Sea Blueprint" (2019), som guider organisationer og myndigheder til at bekæmpe henkastet fiskeudstyr over hele verden. Handleplanen tilbyder strategier og løsningsmodeller til brug i planlægningen af opsamlingsaktioner og opbygningen af et affaldssystem som kan håndtere henkastet fiskeudstyr (DFG). Anbefalingerne vedrører bl.a. forebyggelse, opsamling, indlevering/modtagelse samt genanvendelse af DFG. Projektets outputs består i kort over såkaldte hotspots for DFG i det Baltiske Hav, metoder til at opsamle, modtage og håndtere DFG, samt best practices og anbefalinger på nationalt og europæisk niveau. Projektets målgruppe tæller dermed både fiskere, dykkere, havnebrugere, -forvaltere og -personale, affaldsselskaber, genanvendelsesselskaber samt myndigheder og div. organisationer. Ift. *forebyggelse* er der fokus på holdningsændringer, øget frivillig indrapportering af tabt gear til havs samt forbedrede fiskeristrategier og -teknologier. Ift. *Opsamling* er der fokus på identificering og kortlægning af DFG-områder, og ift. *genanvendelse* undersøgte man bl.a. havnes affaldssorteringsfaciliteter.

9.6.2 Hvordan er MARELITT Baltic organiseret?

Blandt projektets partnere er den svenske kommune Simrishamn (*lead partner*), to miljøorganisationer fra hhv. Estland og Sverige, det polske og tyske WWF, en estisk dykkerforening, det polske *Kolobrzeg Fish Producers Group*, samt to polske forskningsinstitutter. Derudover har projektet 22 associerede partnere. Projektet blev finansieret af Interreg Baltic Sea Region Programme 2014-2020, og den svenske deltagelse blev medfinansieret af "the Swedish Agency for Marine and Water Management."

9.6.3 Hvad kan vi lære af MARELITT Baltic?

Projektet har generet viden og anbefalinger, som nærværende projekt med fordel kan hente inspiration i. Nedenfor ses et udsnit af MARELITT Baltic-projektgruppens anbefalinger.

Anbefalinger vedrørende inddragelse af og samarbejde mellem aktører:

Projektgruppen anbefaler, at man i stort omfang involverer lokale fiskere og dykkere, som i MARELITT Baltic bl.a. har bidraget med at opklare hvor og hvorfor fiskere mister deres gear i havet. Projektgruppen anbefaler, at man motiverer fiskere og dykkes deltagelse ved at understrege at deres praktiske viden spiller en afgørende rolle, og desuden adressere fordelene som fiskere og dykkere vil opnå, hvis nationalt finansierede opsamlings/oprydnings-projekter lanceres. Det anbefales, at man udformer lokale teams bestående af havneautoriteter, fiskeriforeninger, kommuner og affaldsselskaber. Disse teams skal sikre at fiskernes viden tages i brug i opsamlingskampagner og i håndteringen af havaffald. Et samlet team kan hjælpe med at stimulere projektforslag til finansiering af implementeringen af ordninger og faciliteter – og kan ligeledes styrke afsættet for at skabe politisk momentum og støtte. Teamet kan indhente fondsmidler til pilotprojekter, der kan sikre test-faciliteter til håndtering af DFG og andet havaffald. Ift. opsporing af fiskeudstyrsaffald i havet, anbefaler projektgruppen, at man opretter smarte overvågningsværktøj, som alle færdende på havet kan benytte.

Anbefalinger vedrørende indlevering og håndtering af fiskeudstyrsaffald:

Fiskere og andre aktører inden for opsamling af DFG skal gøres opmærksom på, at DFG ikke kan smides ud som husholdningsaffald. De skal informeres om og støttes i miljøvenlig håndtering af havaffald. Opsamlet DFG fra havet er ofte i kategorien farligt affald, og indeholder objekter såsom kobberbelægninger, blyvægte og zinksnore. Derudover er DFG også ofte sammensat af forskellige plastiktyper og organisk materiale, hvilket gør det svært at håndtere materialerne med eksisterende affaldsfaciliteter.

MARELITT Baltic-projektgruppen påpeger at der i projektets område, ikke findes nogle eksisterende automatiserede sorteringsanlæg, som kan håndtere DFG. Blandt firmaer som behandler individuelt fiskegear-affald er Plastix A/S i Danmark, Aquafil i Slovenien, Antex i Spanien og Bureo i Chile. Ingen af disse firmaer kan dog håndtere blandet fiskegear opsamlet fra havet.

Ifølge affaldsbehandlere må følgende trin gennemføres for at DFG kan modtages på eksisterende forbrændingsanlæg;

1. Liner som indeholder zink og bly skal fjernes
2. Vanskeligt håndterligt affald skal fjernes
3. Store net/garn og reb skal skæres ned til fragmenter på 50-100 cm

Dermed anbefales følgende fraktioner i sorteringen af DFG på havnen:

1. Vanskeligt håndterligt affald (anker, kabler mm)
2. Net og garn med farlige materialer
3. "Single-material DFG" eller DFG som kan udsorteres til flere polymer-fraktioner
4. Blandet DFG (og andet marint affald)

Anbefalinger vedr. modtagelse af fiskeudstyrsaffald på havne:

Ved de fleste havne findes, ifølge MARELITT Baltic-gruppen, containere til sortering. Men antallet af containere er generelt utilstrækkeligt. Projektets undersøgelse viste at kun 28 % af fiskehavnene har affaldsfaciliteter til modtagelse af end-of-life-gear, og at ingen har faciliteter til modtagelse af DFG. Projektgruppen anbefaler, at der etableres de nødvendige faciliteter på strategisk placerede fiskehavne langs Østersøens kyster, og at man sikrer en effektiv måde at indsamle og transportere til centraliserede affaldsbehandlere. Det anbefales at man stiller faciliteter til rådighed for fiskere, hvor de kan gennemføre de nødvendige procedurer, der skal til for at affaldet kan sorteres korrekt (se ovenstående procedure). For at øge incitamentet til at opsamle og indlevere havaffald bør følgende tiltag, ifølge projektgruppen, desuden gennemføres;

- Information om, hvordan man indrapporterer og indhenter mistet fiskegear skal være tilgængelig og synlig på havnene
- Der skal implementeres et afgiftsfrit affaldssystem på havnene
- Havnenes affaldsplan, herunder sorteringsguiden, skal være vel kommunikeret
- Havneautoriteter skal opfordres til at gøre opmærksom på de nye modtagelsesfaciliteter (også online) og skal melde tydeligt ud om tidspunkt for afhentning samt kontaktperson
- Der skal være tydelig online informationer om, hvorvidt den enkelte havn er en del af arbejdet for bedre håndtering af DFG og modtager og håndterer DFG
- Havneautoriteter skal arbejde med nationale og lokale myndigheder, regionale administratorer og lokale affaldsbehandlere med henblik på at udvikle miljøvenlige procedurer for affaldshåndtering.

9.7 CASE 6: Blue Army Iceland

Billede 6

Kreditering: Tómas Knútsson, Blue Army

Blue Army har samlet 1550 ton fra havet og fra strande og har mere end 9600 frivillige tilknyttet.

Læs mere her: <https://www.projectaware.org/news/blue-army-iceland>

9.7.1 Konceptet bag Blue Army Iceland

"I wanted my divers to get a good first impression of the clarity of the waters in Iceland, so I started cleaning the areas underwater, where I would take them, and suddenly I saw how much waste there was in the ocean. Then I started collecting [waste] with my diving students." Tómas Knútsson, stifter og leder af The Blue Army

Blue Army står for forskellige typer begivenheder, der alle har til formål at opsamle affald fra havet og at undgå, at det ender i havet i første omgang. Det gør de ved at arrangere dyk, hvor dykkere opsamler affald i havet og fra havbunden, samt ved at arrangere strandoprydninger med stor frivillig tilslutning. De har også gennemført en landsdækkende kampagne i samarbejde med Landvernd (the Icelandic Environmental Association), hvis formål var at bringe opmærksomhed på – og

bekæmpe – plastiskforurening i havene. Kampagnen organiserede mere end 100 store strandoprydninger, og kørte sideløbende projekter for offentlige institutioner, virksomheder og skoler, som havde til formål at forebygge mængderne af affald, der kan ende i havet. Blue Army gennemfører og deltager i mellem 30 og 40 projekter om året, og organiserer strandoprydninger, skolebesøg, seminarer, virksomhedsbesøg og CSR-møder.

9.7.2 Hvordan er Blue Army Iceland organiseret?

The Blue Army er en NGO, som blev grundlagt i 1995 af en sammenslutning af sportsdykkere fra den islandske sportsdykkerskole DIVE.IS. Blue Army er partnere med PADI (Professional Association of Diving Instructors) og Project AWARE, der er en NGO, der beskytter verdenshavene gennem dykning.

9.7.3 Hvad kan vi lære af Blue Army Iceland?

Blue Army har stor erfaring med at opsøge og indgå samarbejder med forskellige aktører; virksomheder, organisationer, skoler og andre offentlige institutioner. Derudover er det et inspirerende initiativ at inkorporere affaldsopsamling i dykkeraktiviteter med dykkerstuderende såvel som med turister. Blue Army Iceland har i kraft af sine aktioner under havets overflade et indblik i, hvad det er for noget affald er i havet, som man ikke ser når man er sejlede. At bruge dykkerens unikke viden om, hvad der gemmer sig under havets overflade, er virkningsfuldt i kommunikationen rettet mod alt fra skoleelever til virksomhedsledere. Ifølge Blue Army Iceland's grundlægger er det erfaringen, at affald i havet hovedsageligt kommer fra fiskeindustrien, men derudover også fra internationale både og cruise-skibe med passagerer.

"Most of the plastic that I find in my clean-ups, 80 per cent is fishing related, and 20 per cent is plastic that I cannot identify" Tómas Knútsson, stifter og leder af The Blue Army

Blue Army Iceland kan både implementeres på Bornholm, Færøerne, Åland og Grønland og kan ligeledes nemt tilpasses de lokale forhold i de respektive småsamfund.

9.8 CASE 7: #PlasticInTheBasket

Plasticinthebasket som instagramprofil har i dag 1674 følgere, og hashtagget #plasticinthebasket er blevet brugt på over 1700 opslag af danske lystfiskere fra hele landet, der dokumenterer fangster af fisk såvel som plastik.

Læs mere her: <https://www.fiskesoerdanmark.dk/plastic-in-the-basket/>

9.8.1 Konceptet bag #PlasticInTheBasket

#PlasticInTheBasket er en bevægelse, der startede i 2017 under lystfiskerarrangementet, Session, på Bornholm. Synet af affald langs stranden fik Nikolaj Korsholm til at samle affald op langs kysten i sin linekurv³¹ på vej hjem fra fisketuren. Linekurven viste sig meget praktisk til at opsamle plastik i. Affaldet i linekurven blev dokumenteret med billeder, der blev delt under hashtagget #PlasticInTheBasket på Instagram og Facebook. Her inspirerede Nikolaj Korsholm lynhurtigt lystfiskere til at begynde at samle plastik op på vej tilbage fra fisketuren. Andre lystfiskere har siden hen delt billeder af deres indsamlede affald under hashtagget, og på den måde er der blevet sat gang i en bevægelse, da rigtig mange fiskere kan genkende udfordringen med affald, der flyder på kysterne i den natur, de dyrker og holder af.

9.8.2 Hvordan er #PlasticInTheBasket organiseret?

#PlasticInTheBasket er drevet af Nikolaj Korsholm, der efter mange år i lystfiskerbranchen har opbygget sit navn. Senest er han blevet anerkendt for sin passion gennem #PlasticInTheBasket, som han startede i 2017. 9.8.2 Hvordan er #PlasticInTheBasket organiseret?

9.8.3 Hvad kan vi lære af #PlasticInTheBasket?

Baggrunden for #PlasticInTheBasket er at engagere dem, der allerede i dag er aktive i naturen på de danske kyster, til også at tage vare på den. Med #PlasticInTheBasket var målet dermed at booste den bevægelse og engagere de 192.000 danskere, der har statens fisketegn, til at gøre affaldsopsamling til en del af deres tilstedeværelse i naturen. #PlasticInTheBasket har med få og enkle midler formået at nå bredt ud, og har engageret mange fiskere på tværs af Danmark og resten af verden.

#PlasticInTheBasket tager afsæt i tre væsentlige adfærdsmæssige drivere, som dette projekt ligeledes kan gøre brug af:

1. Det skal gøres nemt og til en vane i hverdagspraksis at samle affald op
2. Man skal føle, at man er en del af noget større, så man føler forpligtelse og motivation fra et socialt fællesskab
3. Det skal være tydeligt, at man er med til at gøre en forskel

31. Som fluefisker, har man ofte en kurv fastspændt om livet, som man kalder for en linekurv

Da #PlasticInTheBasket ikke kræver meget andet, end at lystfiskere opsamler affald i deres linekurv og dokumenterer dette på Instagram, kan det nemt udbredes til alle småsamfundene.

9.9 Yderligere cases til inspiration

Følgende cases er ikke inddraget, da de ikke direkte omhandler motivation for at aktører på havet kan opsamle havaffald. Nedenfor er en række cases, som centrerer sig om strandoprydninger, vidensindsamling, rapporteringsværktøjer eller tekniske løsninger på affaldsproblematikker beskrevet i kort format.

Sammen om et hav uden affald, DK

"Sammen om et hav uden affald"-kampagnen samler sejlere, fiskere og andre borgere til at tage medansvar for et hav uden affald. Det danske Miljø- og Fødevarerministerie arbejder sammen med bl.a. sejlernes, lystfiskernes og erhvervsfiskernes organisationer, for at skabe opmærksomhed om problemet. Budskabet i kampagnen er: "Vi der bruger havene, strandene og havnene skal stå sammen – og arbejde sammen – for et hav uden affald". Kampagnen skulle gøre borgerne klogere på de negative konsekvenser af affald i havet og de praktiske råd, man som sejler, fisker eller strandgæst kan have i baghovedet for at undgå, at ens affald ender i havet. Se: <https://mst.dk/natur-vand/vandmiljoe/havet/havmiljoe/sammen-om-et-hav-uden-affald/>

BLASTIC, EU

BLASTIC producerer viden og metoder til overvågning af marint henkastet affald i hav og floder, som urbane områder i den baltiske region kan benytte sig af for at formindske mængden af plastikaffald, der bliver ledt fra områderne ud i det baltiske hav. Projektet samarbejder med 3-4 udvalgte pilotområder og promoverer og udbreder dernæst konceptet til andre lignende områder i den baltiske region. BLASTIC understøtter altså opsamling af affald på havet ved at skabe viden om, hvordan affaldet finder vej ud i havet fra urbane områder i første omgang, og forsøger at bidrage til løsninger på problematikken med lokale og regionale aktører på baggrund af den viden. Se: <https://www.blastic.eu/>

GhostGuard, SE

GhostGuard er et indrapporteringsværktøj som fritidsfiskere og andre, der færdes på havene omkring Sverige kan benytte sig af, hvis de enten mister eller observerer henkastede spøgelsesgarn i havet. På GhostGuard's hjemmeside kan man melde fundne eller mistede garn, se en oversigt over de spøgelsesgarn, der er blevet registreret. Man kan ligeledes se om de registrerede garn er blevet samlet op eller stadig ligger der. Initiativet bidrager til at kortlægge spøgelsesgarnerne, der ellers kan have konsekvenser for fiskebestandene. Se: <https://ghostguard.havochvatten.se/ghostguard/>

Håll Havet Rent, SE

Håll Havet Rent er et netværk og en kampagne, der agerer platform for samarbejde og erfaringsdeling mellem virksomheder, myndigheder og eksperter. Virksomheder og myndigheder, der er medlemmer af netværket er forpligtet af 67 nedskrevne og vedtagne retningslinjer og forpligtelser, så de i praksis gør en forskel for at nedbringe

mængderne af affald i havene. Eksempelvis har Håll Havet Rent et eksplicit fokus på at udvikle ny emballage med affalds – og genbrugsaspektet som udgangspunkt. Netværket engagerer virksomhedsledere, politikere og bygherrer i spørgsmålene om et rent hav. Se: <https://hsr.se/hall-havet-rent-natverket-ett-renare-hav>

Norwegian Recycling, NO

Norwegian Plastic Recycling AS lancerede i 2017 et nyt granuleringsanlæg, som producerer højkvalitets plastisk råmateriale af reb, plastikdunke, fodersække, fiskebure og andet plastaffald fra fiskerisektoren. Da anlægget er samlokaliseret med Containerservice Ottersøy AS kan anlægget kontrollere og spore affaldet fra det tidspunkt, det indrapporteres af kunden, indtil det bortskaffes som plastgranulat, som færdig genanvendt råmateriale.

PortBin, NO

Den norske virksomhed SpillTech står bag PortBin, der er en stationært monteret 'skraldespand', der placeres i havne eller ved kyster, hvor den opsamler flydende affald i havet. Således opsamler PortBin affaldet af sig selv og skal udelukkende tømmes. SpillTech er yderligere i gang med at udvikle en skraldespand, der kan bevæge sig og samle affald op på bunden af havet. Det er muligt at købe PortBins. Se: <https://spilltech.no/>

Referencer

EEA (2016). Affald i havene. Hentet fra <https://www.eea.europa.eu/da/miljosignaler/signaler-2014/naerbillede/affald-i-havene>

EU (1994). Åland-protokollen. Hentet fra <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A11994N%2FPRO%2F02>

EU (2019). Direktiv 2019/883 om modtagefaciliteter i havne til aflevering af affald fra skibe. *Den Europæiske Unions Tidende*. Hentet fra <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0883&from=EN>

Grønlands Hjemmestyre (2003). Hjemmestyrets bekendtgørelse om havne- og krydstogtpassagerafgift. Hentet fra <http://lovgivning.gl/lov?rid=%7BF625C856-9556-44C6-BCF2-6CEC71083DC7%7D#>

HELCOM (2012). Clean Seas Guide. The Baltic Sea Area – A MARPOL 73/78 Special Area. Hentet fra <https://helcom.fi/media/publications/Clean-Seas-Guide-Information-for-Mariners.pdf>

IMO (1983). MARPOL. Hentet fra [https://www.imo.org/en/About/Conventions/Pages/International-Convention-for-the-Prevention-of-Pollution-from-Ships-\(MARPOL\).aspx](https://www.imo.org/en/About/Conventions/Pages/International-Convention-for-the-Prevention-of-Pollution-from-Ships-(MARPOL).aspx)

Miljøministeriet (2012). Vejledning om udarbejdelse af affaldsplaner for modtagelse og håndtering af affald fra skibe. Hentet fra <https://mst.dk/media/91837/Vejledning%20til%20affaldsplan%2020512.pdf>

Naalakkersuisut (2019). Affaldsplan 2020-2031. Hentet fra <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Hearings/2019/Affaldshandteringsplan/Documents/Udkast%20Affaldshandlingsplan.pdf>

Nordisk Ministerråd (2017). Nordiske arbejdsrapporter: Affaldshåndtering i Småsamfund – Forbedringsforslag, idékatalog. Hentet fra <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1106275/FULLTEXT01.pdf>

Nordisk Ministerråd (2019). Analysis of Nordic regulatory frame work and its effect on waste prevention and recycling in the region. Hentet fra <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1304371/FULLTEXT01.pdf>

Nordisk Ministerråd (2020). Nordiske arbejdsrapporter: Genbrug og genanvendelse af plast i fiskeredskeer i nordiske småsamfund. Hentet fra <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1411269/FULLTEXT02.pdf>

OSPAR (2015). Marine Litter Regional Action Plan. Hentet fra <https://www.ospar.org/documents?v=34422>

Umhverfis- og auðlindaráðuneyti (2014). Reglugerð um móttöku á úrgangi og farmleifum frá skipum. Hentet fra <https://www.reglugerd.is/reglugerdir/eftir-raduneytum/umhverfis--og-audlindaraduneyti/nr/19393>

PAME (2019) Desktop Study on Marine Litter including Microplastics in the Arctic.

Øvrige links:

<https://www.ospar.org>

<https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Hearings/2019/Affaldshandteringsplan/Documents/Udkast%20Affaldshandlingsplan.pdf>

<https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2016/1396>

<https://logir.fo/Kunngerd/20-fra-08-04-1987-um-mottokuskipan-av-oljurestum-og-blandingum-kloakkavlopsvatni-og-burturkasti-i-foroyskum>

https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/200358#pr_8_p

https://www.reglugerd.is/reglugerdir/allar/nr/1200-2014&usg=ALkJrhj9CRellQOnmj6yJL_NLxwv6JnNGg

<https://www.affaldsindsamlingen.dk>

<https://spejdernet.dk/nyheder/vaer-med-naar-hele-danmark-samler-affald/>

https://naturstyrelsen.dk/media/258319/nst_friluftskonference_idekatalog_210x210_web_sider.pdf

<https://sermitsiaq.ag/node/224621>

<https://www.facebook.com/wwfgreenland>

<https://knr.gl/da/nyheder/verdensnaturfonden-jagter-sp%C3%B8gelsesgarn>

<http://www.sfg.gl>

<https://www.facebook.com/groups/1961240304170078>

<https://www.kni.gl/da/nyheder/fra-polaroil/polaroilip-plastikkinik-puukunik-utertitsisitsisalernera-iluatsittoq/>

<https://www.northsailing.is/2020/11/26/ocean-missions/>

<http://www.cosmostrawl.dk/news/news-article/blue-army-and-hampidjan-join-forces>

<https://www.facebook.com/havnar.kajak>

<https://worldoceansday.org>

<https://ruddaforoyar.fo>

<https://www.facebook.com/groups/2303563709882270>

<https://borsen.dk/nyheder/virksomheder/oestersoefond-er-igen-aktiv-i-baltikum-77stu>

<http://www.raddalumparn.ax>

<https://www.marelittbaltic.eu>

<https://stadaaland.ax>

<http://www.symbioscentrum.se/symbiosutveckling/industriellsymbios/marinatervinningscentral.4.72c6ff61174737cf53eddb89.html>

<https://mst.dk/natur-vand/vandmiljoe/havet/havmiljoe/sammen-om-et-hav-uden-affald/>

<https://www.blastic.eu/>

<https://ghostguard.havochvatten.se/ghostguard/>

<https://hsr.se/hall-havet-rent-natverket-ett-renare-hav>

<https://spilltech.no/>

<https://www.wur.nl/en/Research-Results/Research-Institutes/Economic-Research/Projects-Economic-Research/The-Arctic-Marine-Litter-Project.htm>

<http://tilfar.lms.fo/logir/alit/>

[2019.03%20Uppskot%20til%20tilt%C3%B8k%20at%20avmarka%20d%C3%A1lkin%20vi%C3%B0%20plasti.pdf](http://tilfar.lms.fo/logir/alit/2019.03%20Uppskot%20til%20tilt%C3%B8k%20at%20avmarka%20d%C3%A1lkin%20vi%C3%B0%20plasti.pdf)

Om denne publikation

Når havets aktører opsamler affald i havet

Fjernelse af barrierer i nordiske småsamfund

Katrine Weber and Laura Winther Engelsbak

ISBN 978-92-893-6999-2 (PDF)

ISBN 978-92-893-7000-4 (ONLINE)

<http://dx.doi.org/10.6027/temanord2021-517>

TemaNord 2021:517

ISSN 0908-6692

Omslagsfoto: canva.com

© Nordic Council of Ministers 2021

Ansvarsfraskrivelse

Denne publikation er finansieret af Nordisk Ministerråd. Indholdet afspejler dog ikke nødvendigvis Nordisk Ministerråds synspunkter, holdninger, anskuelser eller anbefalinger.

Rettigheder og tilladelser

Dette værk er gjort tilgængeligt i henhold til Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Oversættelser: Hvis du oversætter dette værk, bedes du inkludere følgende ansvarsfraskrivelse: Denne oversættelse er ikke produceret af Nordisk Ministerråd og skal ikke betragtes som officiel. Nordisk Ministerråd kan ikke drages til ansvar for oversættelsen eller eventuelle fejl, den måtte indeholde.

Bearbejdning: Hvis du bearbejder dette værk, bedes du inkludere følgende ansvarsfraskrivelse sammen med tilskrivelsen af værket: Dette er en bearbejdning af et originalt værk publiceret af Nordisk Ministerråd. Ansvar for de synspunkter og holdninger, der kommer til udtryk i bearbejdelsen, påhviler udelukkende forfatteren/forfatterne til bearbejdningen. Synspunkter og holdninger i denne bearbejdning er ikke godkendt af Nordisk Ministerråd.

Tredjepartsindhold: Nordisk Ministerråd er ikke nødvendigvis ejer af samtlige dele af dette værk. Nordisk Ministerråd kan derfor ikke garantere, at genbrug af tredjepartsindhold ikke udgør en overtrædelse af en tredjeparts ophavsret. Hvis du ønsker at genbruge tredjepartsindhold, bærer du selv ansvaret for enhver overtrædelse af ophavsretten. Du er ansvarlig for at vurdere, om det er nødvendigt at indhente en tilladelse til anvendelse af tredjepartsindhold og i så fald at indhente den nødvendige tilladelse fra ophavsretsindehaveren. Eksempler på tredjepartsindhold inkluderer, men er ikke begrænset til, tabeller, illustrationer og billeder.

Fotorettigheder (genbrug kræver yderligere tilladelse):

Alle henvendelser vedrørende rettigheder og licenser skal stiles til:

Nordic Council of Ministers/Publication Unit
Ved Stranden 18
1061 København K
pub@norden.org

Det nordiske samarbejde

Det nordiske samarbejde er en af verdens mest omfattende regionale samarbejdsformer. Samarbejdet omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt Færøerne, Grønland og Åland.

Det nordiske samarbejde er både politisk, økonomisk og kulturelt forankret, og er en vigtig medspiller i det europæiske og internationale samarbejde. Det nordiske fællesskab arbejder for et stærkt Norden i et stærkt Europa.

Det nordiske samarbejde ønsker at styrke nordiske og regionale interesser og værdier i en global omverden. Fælles værdier landene imellem er med til at styrke Nordens position som en af verdens mest innovative og konkurrencedygtige regioner.

Nordisk Ministerråd
Nordens Hus
Ved Stranden 18
1061 København K
www.norden.org

Read more Nordic publications on www.norden.org/publications